

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem CİVELEK

ARALIK - 2020

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem CİVELEK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cemalettin KALAYCI

ARALIK - 2020

TRABZON

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Gizem CİVELEK

31.12.2020

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olay olan göç, insanların bir yerden başka bir yere geçici veya kalıcı olarak yer değiştirmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Tarihsel süreç içinde göçün nedenleri ve türleri değişime uğrasa bile kişiler genellikle ekonomik ve buna bağlı nedenlerle göçe başvurmaktadır. Göç hareketi hangi nedenle yapılırsa yapılsın kişiler ve toplumlar üzerinde bir takım etkiler yaratmaktadır. Küreselleşen dünyada mobilitenin kolay bir hal almasıyla dünya göç ve göçmen sayısı artmaktadır. Bu durum ise başta ekonomi olmak üzere birçok alanı etkilemektedir.

Göç hareketleri, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak şekillenmekte ve göç sonucunda ortaya çıkacak etkiler hem göç alan hem göç veren ülkeler açısından değişim göstermektedir. Göç akımları, genellikle göçmenlerin yaşadığı bölgeye kıyasla daha gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Bu durum kişilerin her zaman daha iyiye ulaşma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Göçe taraf ülkeler, göçün negatif etkilerini en aza indirmek amacıyla sahip oldukları ekonomik şartlara uygun bir şekilde göç politikaları geliştirmelidir. Bu sayede ülkeler hem kendi ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal durumunu bozacak faktörleri önlerken hem de göçmenlerin ve aile fertlerinin haklarını koruma altına almaktadır.

Bu Çalışma'nın her aşamasında bilgi ve tecrübesinden yararlandığım danışmanım Sayın Prof. Dr. Cemalettin KALAYCI'ya teşekkür ederim.

Aralık, 2020

Gizem CİVELEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLOLAR LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI GÖÇ KAVRAMI	3-26
1.1. Genel Olarak Göç Kavramı ve Tanımları	3
1.2. Uluslararası Göç Olgusu	5
1.3. Uluslararası Göçlerin Nedenleri.....	11
1.3.1. Ekonomik Nedenler	12
1.3.2. Demografik ve Çevresel Nedenler.....	13
1.3.3. Sosyal ve Kültürel Nedenler	14
1.3.4. Siyasal Nedenler	15
1.4. Uluslararası Göç Türleri.....	17
1.4.1. Basit - İlkel Göç	17
1.4.2. Geçici ve Kalıcı Göç	18
1.4.3. Gönüllü ve Zorunlu Göç	18
1.4.4. Bireysel ve Kitleli Göç	19
1.4.5. Mübadele Göçü.....	20
1.4.6. İşgücü Göçü	20
1.4.7. Beyin Göçü	21
1.5. Uluslararası Göçü Açıklamaya Yönelik Kuramlar	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ POLİTİKALARI, GÖÇMEN İŞÇİLERE İLİŞKİN ULUSLARARASI DÜZENLEMELER, POLİTİKA ÖNERİLERİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN GÖÇ POLİTİKALAR	27-48
---	-------

2.1. Uluslararası İşgücü Göçü Politikaları	27
2.2. İşgücü Göçü ve Göçmen İşçilere İlişkin Uluslararası Yaklaşım ve Düzenlemeler.....	28
2.2.1. 97 Sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşme	30
2.2.2. 143 Sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi.....	32
2.2.3. 117 Sayılı Sosyal Politika (Temel Amaçlar ve Standartlar) Sözleşmesi	34
2.2.4. 48 Sayılı Göçmenlerin Emeklilik Haklarının Korunması Hakkında Sözleşme	34
2.2.5. Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme.....	35
2.2.6. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS).....	39
2.2.7. Avrupa Sosyal Şartı	40
2.2.8. Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi	41
2.3. Uluslararası İşgücü Göçüyle İlgili Politika Önerileri.....	42
2.3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Politika Önerileri.....	42
2.3.2. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Politika Önerileri	44
2.3.3. Göç Politikaları ve Türkiye.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNDEKİ

ETKİLERİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DURUM DEĞERLENDİRMESİ	49-81
3.1. Uluslararası İşgücü Göçünün İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkileri.....	49
3.1.1. İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	49
3.1.2. Ücret Üzerindeki Etkileri	53
3.1.3. İşsizlik Üzerindeki Etkileri	55
3.1.4. Kayıt Dışı Çalışma Üzerindeki Etkileri	58
3.1.5. Enformel Sektör Üzerindeki Etkileri	60
3.2. Uluslararası Göçlerin Genel Ekonomik Etkileri	62
3.2.1. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri.....	62
3.2.2. Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri	64
3.2.3. Yoksulluk Üzerindeki Etkileri	67
3.2.4. Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri	70
3.2.5. Kamu Harcamaları ve Vergiler Üzerindeki Etkileri	71
3.3. Uluslararası Göçlerin Türkiye'ye Etkileri.....	73
3.3.1. Uluslararası Göçlerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri	73
3.3.2. Uluslararası Göçlerin Türkiye'ye Sosyo-Ekonomik Etkileri.....	80
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	82
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	99

ÖZET

Küreselleşme sürecinin de etkisiyle artan uluslararası göç hareketleri, bireyler ve toplumlar için çeşitli türlerde, farklı sebepler ve sonuçlarla gerçekleşmektedir. Uluslararası göç hareketlerinin yoğunlukla ekonomik gerekçelerle yapılıyor olması uluslararası işgücü göçlerinin önemini artırmaktadır. Son yıllarda birçok faktöre bağlı olarak yoğunluk kazanan uluslararası işgücü göçleri göçe taraf olan ülkeler açısından ekonomik, sosyal ve siyasal etkilere yol açabilmektedir.

Bireylerin kendi ülkelerinde çalışma fırsatı bulamaması veya kötü çalışma şartları altında istihdam edilmesi nedeniyle çalışmak için başka ülkelere taşınması uluslararası işgücü göçünü ortaya çıkarmaktadır. İşgücü göçü, kaynak ve hedef ülke ekonomileri üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Uluslararası göçler sonucunda kaynak ülkede nüfusun azalmasıyla birlikte işsizlik azalırken, ücret seviyeleri artabilmektedir. Ayrıca işçi dövizleri sayesinde ülkeye döviz girişi sağlanabilmektedir. Hedef ülkede ise artan nüfusla birlikte ekonomik büyüme ivme kazanırken, işgücü açığının kapanmasıyla birlikte ücret düzeyleri düşebilmektedir. Diğer yandan bu ülkelerde nüfusun artması gecekondulaşmanın ortaya çıkmasına ve kültürel uyum sorununun yaşanmasına neden olabilmektedir.

Bu çalışma, uluslararası göç olgusunu tanımlamakta, uluslararası işgücü göçü ile ilgili küresel düzenlemeleri ve politikaları ele almaktadır. Ayrıca uluslararası işgücü göçlerinin işgücü piyasaları, genel ekonomi ve Türkiye açısından etkileri, literatürde yer alan çalışmalar ve veriler ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Uluslararası Göç, Uluslararası İşgücü Göçü, İşgücü Piyasası

ABSTRACT

The increasing international migration movements with the effect of globalization progress have been taking place in different types, reasons and results for individuals and societies. . The fact that most of the international migrations are done for economic reasons, rises the importance of international labor migrations. In recent years, international labor migration which has gained intensity depending on many factors results in economic, social and political effects on the countries that are a side of international labor migrations.

Because individuals aren't able to find the opportunity to work in their countries or being employed under bad working conditions, result in international labor migration. Labor migration can cause positive and negative effects on both main and target countries economies. As a result of international migrations, while unemployment rate decreases with a decline in population, wage levels can increase in the source country. Besides, foreign currency inflow to the country can be achieved thanks to the remittances. While the economic growth increases with growing population in source country, wage levels can drop with the decreasing need for labor. On the other hand, growing population in these countries can cause squattering and-cultural compliance problem.

This study both defines the meaning of international migration concept and reviews the global regulations and politics of international labor migration. In addition, labor markets of international labor migrations are investigated in terms of the effects on general economy and Turkey in consideration of the studies and data in literature.

Keywords: Migration, International Migration, International Labor Migration, Labour Market

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Uluslararası Göçmen Sayısı (1990-2019, Milyon Kişi)	6
2	Uluslararası Göçün Belirleyicileri	12
3	Mülteci Veren ve Mülteci Alan Başlıca Ülkeler (2019).....	16
4	Uluslararası Beyin Göçünün Tarihsel Gelişimi	22
5	97 Sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşmeyi Onaylayan Ülkeler.....	31
6	143 Sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesini Onaylayan Ülkeler	33
7	Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmeyi Onaylayan Ülkeler ve Onay Tarihleri	38
8	Göç Veren (A Ülkesi) ve Göç Alan (B Ülkesi) Ülkelerin Göç Öncesi ve Sonrası Durumu	51
9	OECD Ülkelerinde Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre İstihdam Oranları (2019, %).....	52
10	OECD Ülkelerinde Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (2019, %).....	57
11	Dünyadaki Kayıt Dışı İstihdam Oranları (2016, %).....	59
12	OECD Ülkeleri Açısından Gini Katsayısı, 2016	66
13	Kişi Başına Düşen GSMH Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (2018).....	69
14	Türkiye'nin Temel İşgücü Göstergeleri (15+ yaş, Bin kişi).....	73
15	Türkiye'de Yıllara Göre Toplam Uluslararası Göçmen Nüfusu (Bin Kişi).....	74
16	Türkiye'de Sektörlere Göre Kayıt Dışı İstihdamın Oranları (%)	75
17	Türkiye'de Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerinin Dağılımı (Bin, %)	76
18	Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin En Fazla ve En Az Olduğu Beş İl (2020)	78
19	Türkiye'de 15-64 Yaş Grubundaki Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Göstergeleri.....	78
20	12 İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Dünyada En Çok Göçmene Sahip Olan Ülkeler (2000, Milyon Kişi)	7
2	Dünyada En Çok Göçmene Sahip Olan Ülkeler (2019, Milyon Kişi)	8
3	Menşei Bölgeye Göre Uluslararası Göçmen Sayısı, (2000-2017, Milyon Kişi).....	9
4	Uluslararası Göçmen ve Göçmen İşçilere İlişkin Küresel Tahminler, (2017,2019)	10
5	Küresel Düzeyde Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2019).....	11
6	Dünya Zorunlu Göç Haritası (2019, Milyon Kişi)	16
7	Uluslararası Emek Göçünün Ücretler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri	51
8	Uluslararası Göçlerin Hem Göç Alan Hem Göç Veren Ülkelerdeki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri	54
9	Neoklasik Açıdan Genel Denge Mekanizması.....	55
10	Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri	58
11	Herold Kerbo'ya Göre Yoksulluğun Nedenleri	67
12	Yıllara Göre İkamet İzni ile Türkiye'de Bulunan Yabancılar.....	76
13	Türkiye'de Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	77

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
GATS	: The General Agreement on Trade in Services - Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade - Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: International Labour Organization - Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: International Organization for Migration - Uluslararası Göç Örgütü
MAC	: Migration Advisory Committee - Göç Danışma Komitesi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OEEC	: Organisation for European Economic Cooperation - Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SOPEMI	: Sytème d'observation Permanente des Migrations - Göçle İlgili Raporlama Sistemi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	: Türk Dil Kurumu
UN	: United Nations - Birleşmiş Milletler
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNTC	: Union Nations Treaty Collection
vb.	: ve benzeri
WTO	: World Trade Organization - Dünya Ticaret Örgütü
yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Göç; sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerle bireysel veya kitlesel şekilde yapılan yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski bir olay olan göç insan yaşamı için önemli bir konudur. Kişilerin ve toplumların daha iyi şartlarda yaşama arzusu bireyleri göçe yönlendirmektedir. Bu noktada uluslararası işgücü göçü daha iyi ekonomik şartlarda yaşamayı arzulayan kişilerin başvurduğu bir olaydır.

Uluslararası göçün bir türü olan işgücü göçü, daha iyi iş ve çalışma şartları amacıyla gerçekleşmektedir. İşgücü göçü kişilerin yaşadığı bölgede/ülkede iş bulamaması veya çalıştığı işte ekonomik ve sosyal eksikliklere maruz kalması sebebiyle yapılmaktadır. Bu tür göçler hangi nedenle yapılmış olursa olsun hem hedef ülke hem de kaynak ülke için avantajları ve dezavantajları barındırmaktadır. Örneğin; kaynak ülke açısından göçmenlerin belli bir süre sonra geriye dönüş yapması göç ettikleri ülkede kazandıkları bilgi ve becerilerini aktarması hususunda avantaj yaratırken, göç eden işgücünün vasıflı olması kaynak ülkenin iş yapma ve üretim süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Hedef ülke açısından ise hali hazırda işgücünün bu ülkeye giriş yapması var olan işgücü açığının kapanmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda işgücü göçü sonucunda hedef ülkede ücret düzeyindeki azalış ve vatandaşların göçmenler üzerindeki önyargıları ile kültürel çatışmaların yaşanması dezavantaj olarak gösterilebilmektedir.

18. ve 19. YY'da Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi ile işgücü göçünde hızlı bir artış yaşanmıştır. Yeni makinelerin icadı ve kitlesel üretime geçiş ile birlikte hali hazırda olan işgücü bu bölgelere göç etmeye başlamıştır. Fakat dünya savaşlarının yaşanması işgücü göçünün yavaşlamasına neden olmuştur. Ayrıca savaşların etkisiyle Avrupa'da nüfus azalmış ve ekonomi zarara uğramıştır. Dünya savaşlarının sona ermesiyle birlikte işgücü açığını kapatmak ve tekrar ekonomisini canlandırmak adına Avrupa, diğer ülkelerle ikili anlaşmalar yapmıştır. Bu kapsamda 1960'lı yıllarda başlayan Türkiye'den Avrupa'ya doğru yapılan ve günümüzde de kısmen devam eden işgücü göçü örnek verilebilmektedir.

Uluslararası göçler sonucunda farklı statüdeki göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı ile birlikte hem göç alan hem göç veren ülkeler etkilenmektedir. Bu yüzden her iki tarafın işgücü göçüne ilişkin politika oluşturması ve bu politikaların sağlıklı bir şekilde uygulanmasını sağlaması gerekmektedir. Göçmenlerin tümü insana yakışır iş ve istihdama ulaşma hakkına sahiptir. Ayrıca göçmenler ve aile fertleri göç ettikleri ülkelere istikrarlı bir gelire sahip olmalıdır. Bu sayede fiziksel ve psikolojik sağlık durumları iyileşerek topluma adapte olmaları kolaylaşacaktır.

Bu çalışmanın amacı uluslararası işgücü göçünün işgücü piyasaları ve ekonomi üzerindeki muhtemel etkilerini analiz etmektir. Bu kapsamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, uluslararası göç kavramı nedenleri ve türleriyle birlikte ele alınmış, ayrıca uluslararası göçlerin açıklanması için oluşturulan kuramlara yer verilmiştir. Daha sonra ise uluslararası göçlerin hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından etkileri genel hatlarıyla incelenmiştir.

İkinci bölümde, işgücü göçüne ilişkin oluşturulan politikalara yer verilmiştir. Göçmen işçilerin haklarını ele alan uluslararası sözleşme ve anlaşmalar üzerinde durulmuştur. Bunun yanında uluslararası işgücü göçüyle ilgili ILO'nun ve OECD'nin politika önerileri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, uluslararası işgücü göçünün işgücü piyasası üzerindeki etkileri istihdam, ücret, işsizlik, kayıt dışı çalışma ve enformel çalışma konuları ele alınarak açıklanmıştır. Bununla birlikte uluslararası göçlerin ekonomik büyüme, gelir dağılımı, yoksulluk, uluslararası ticaret, kamu harcamaları ve vergiler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca konunun Türkiye'nin işgücü piyasası açısından genel değerlendirmesi yapılmıştır.

Sonuç ve değerlendirme kısmında ise uluslararası işgücü göçlerinin gerçekleşmesiyle, göç alan ve göç veren ülkelerin işgücü piyasası ve genel ekonomisi üzerinde nasıl bir etki yarattığına dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI GÖÇ KAVRAMI

1.1. Genel Olarak Göç Kavramı ve Tanımları

Göç, tarihin ilk dönemlerinden beri birçok ekonomik, sosyal, siyasi ve çevresel nedene bağlı olarak ortaya çıkan ve süreklilik arz eden bir olgudur. Çift yönlü etkiye sahip olan göç hem göç alan hem de göç veren toplumlar üzerinde çeşitli etkiler meydana getirmektedir.

Göç, insanların ve grupların demografik, ekonomik, coğrafik ve sosyo-politik nedenlerle yer değiştirmesi olarak tanımlanır (Çakır, 2011: 210). Bu yer değiştirme, ülke içinde gerçekleşirse ‘iç göç’, ülkeler arasında gerçekleşirse ‘dış veya uluslararası göç’ olarak nitelendirilir (Kaypak ve Bimay, 2016: 88). Tarih boyunca insanoğlu birçok nedenle göç etmiş veya göç etmek zorunda kalmıştır. İnsanların; savaş, doğal afet, sürgün gibi nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılmasına ‘zorunlu göç’; daha iyi yaşam şartlarını elde edeceklerini umarak kendi kararlarıyla gerçekleştirdikleri yer değiştirmelere ise ‘gönüllü göç’ denir (Yılmaz, 2014: 1687). Kişilerin bir bölgeden başka bir bölgeye gitmeleri yerleşme amaçlı olabilmektedir. Bu tür göçlere ‘sürekli göçler’ denmektedir. Fakat göçler kalıcı olabileceği gibi geçici de olabilmektedir. Ayrıca yer değiştirme durumu her yıl düzenli aralıklarla da gerçekleşebilmektedir (Sağlam, 2006: 34). Bu şekilde yapılan göçlere ‘mevsimlik göç’ denmektedir. Sürekli göçleri mevsimlik göçlerden ayıran faktör zamandır. Sürekli göçler, uzun sürelidir ve geri dönmek üzere yapılırken, mevsimlik göçler kısa süreli ve geçici olarak yapılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 170-171).

İlk bakışta basit bir yer değiştirme olarak görülen göç, nedenleri ve sonuçlarıyla toplum ve bireyler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Göç olgusu toplumsal yapıyı etkiler ve toplumsal yapının değişmesine sebep olur. Özellikle ülkelerin nüfus yapısında değişimlere neden olabileceği gibi doğrudan ülkelerin gelişimini de etkileyecek güçtedir (Bülbül ve Köse, 2010: 76).

Göç hareketini gerçekleştiren kişilere ‘göçmen’ denilmektedir. Göçmenler, itici faktörler (push factors) ve çekici faktörler (pull factors) nedeniyle göç etmektedir (Çakran ve Eren, 2017: 3). İtici faktörler, bölgenin dışa göç vermesini sağlar ve dıştan göç almasını engeller. Tarımsal toprak yetersizlikleri, düşük gelir, işsizlik ve arazi olaylar (terör, kan davası, cinayet vb) itici faktörler olarak belirtilebilir. Çekici faktörler, bölgenin dışa göç vermesini engeller ve dıştan göç almasını sağlar. Daha iyi eğitim ve sağlık imkânları, sosyal ve kültürel faaliyetlere daha kolay ulaşım

sağlanması, yüksek ücret ve iş imkânları çekici faktörler olarak belirtilebilir (Çelik, 2006: 151-153).

Göçmen ile sığınmacı veya mülteci kavramları arasında çeşitli farklar vardır. Mülteci veya sığınmacı göçmen olarak adlandırılırken, her göçmen kişi sığınmacı veya mülteci olarak tanımlanamamaktadır. Göçmen, yaşadığı ülkeyi kendi isteği doğrultusunda ve daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak için terk eden kişi olarak tanımlanırken, mülteci ise yaşadığı ülkeyi bir takım zorunlu sebeplerden dolayı terk eden kişi olarak görülür (Ünal, 2014: 71). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişiye mülteci denir (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 1951: madde 1).

Sığınmacı ise sığınma talebinde bulunan ve bu talebi gidilen ülke tarafından değerlendirilen kişiye denir (Başterzi, 2017: 380). Mülteci ile sığınmacı arasındaki fark burada görülmektedir. Mülteci, ülkesinde yaşanan sosyal baskı, güvenlik sorunları, çatışma gibi toplumun huzurunu bozan çeşitli sebeplerle başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişi veya kişiler olarak adlandırılırken; sığınmacı ise mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilerdir (Vardar, 2015: 1).

Göçmenler, genellikle yaşadıkları ülkeye kıyasla daha gelişmiş ülkeleri tercih etmektedir. Çağdaş göç hareketleri, sanayinin gelişmesiyle birlikte artış göstermiştir. Kitleli üretime geçişle birlikte köyde yaşayan insanlar kente doğru göç etmişlerdir. Fakat her ülke eşit şekilde gelişemediği için geç sanayileşen ülkelere gelişmiş ülkelere doğru bir yönelme olmuştur (Nakhoul, 2014: 10).

Göç hareketi, iş bulma, ekonomik refah ve daha iyi şartlarda çalışma imkânı sağlama gibi istihdam amaçlı sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Kişilerin, bu amaçla gerçekleştirdikleri göçlere 'işgücü göçü' denilmektedir. İstihdam amaçlı göç eden kişilere ise 'göçmen işçi' denilmektedir. Göçmen işçi kavramı uluslararası belgelerde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarih ve 45/158 sayılı kararıyla kabul edilen ve 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe giren, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin, ikinci maddesinin birinci fıkrasında göçmen işçi, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette

çalıştırılacak, çalışmakta olan veya çalıştırılmış olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 1990: madde 2).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1949 tarihli 97 sayılı İstihdam Amaçlı Göç Sözleşmesinin on birinci maddesinde ise göçmen işçi, kendi hesabından başka bir şekilde istihdam edilmek amacıyla bir ülkeden diğerine göç eden ve düzenli olarak istihdam için göçmen olarak kabul edilen herhangi bir kişi olarak tanımlanmaktadır (ILO, 1949: madde 11).

Göç, hangi nedenle yapılıyor olursa olsun bir takım sonuçları da beraberinde getirmektedir. Göç sonucunda nüfus yapısı değişmekte ve yatırımlar dengesiz bir şekilde dağılmaktadır. Nüfusun artış göstermesi kişilerin eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarına ve konut yetersizliği sebebiyle gecekondulaşmanın oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca nüfustaki dengesiz artış işsizliği, trafik ve çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. İşsizliğin artması ile hırsızlık ve gasp gibi toplumun refahını azaltan toplumsal sorunlar yaşanmaktadır.

1.2. Uluslararası Göç Olgusu

Göç olgusu, her dönemde görülmesiyle birlikte yakın geçmişte önemli bir artış göstermiştir. İnsanlar, yaşam kalitelerini arttırmak için yaşadıkları yerlere kıyasla daha gelişmiş ülkelere göç etmektedir. Göç hareketinin ülke sınırları dışına yapılması durumu 'uluslararası göç' olarak adlandırılmaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan işgücü açığı sonucunda ülkeler arası göçler yoğunlaşmaya başlamıştır.

Sanayi Devrimi ile birlikte daha önce tarımda çalışan insanlar, köylerden kentlere göç ederek, endüstri toplumunun dev fabrikalarının vasıfsız veya yarı vasıflı işçilerini oluşturmuştur (Bozkurt, 2014: 165-166). Ancak ülkelerin sanayileşme düzeyleri farklı olduğu için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü, sanayileşmiş ülkelere doğru göçe yönelmiştir.

Göç olgusunun artmasındaki en önemli unsurlardan bir tanesi küreselleşme hareketidir. Küreselleşme, ülkelerin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin ülke sınırlarını aşarak dünya çapına ulaşması ve farklılıkların ortadan kalkması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu değerler; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olabildiği gibi politik ve dini nitelikte de olabilmektedir (Aydemir ve Kaya, 2007: 264). Küreselleşen dünya ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar şeffaflaşmış ve mobilite artmıştır. Bunun yanında üretim faktörlerinin, mal ve hizmetlerin uluslararası dolaşımını engelleyen faktörler ortadan kalkmış ve ülkeler arasında sosyal, kültürel ve politik etkileşim sağlanmıştır. Küreselleşme süreci, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır (Hayaloğlu vd., 2015: 120). Küreselleşme süreciyle birlikte ülkeler arasında işgücü hareketliliğini kolaylaştıran bir yapının ortaya çıkması, dünyadaki uluslararası göç hareketlerini ve göçmen sayısını artırmıştır.

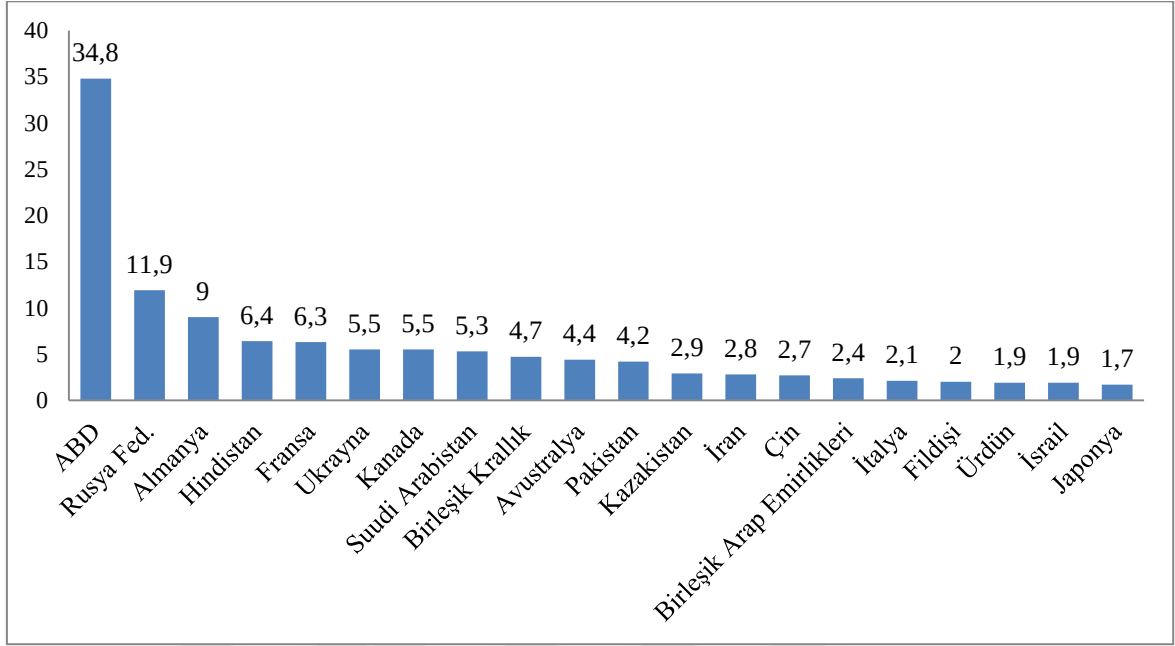
Tablo 1: Uluslararası Göçmen Sayısı (1990-2019, Milyon Kişi)

	1990	2000	2010	2019
Dünya	153,0	173,6	220,8	271,6
Gelişmiş Bölgeler	82,8	103,9	130,7	152,1
Gelişmekte Olan Bölgeler	70,2	69,6	90,2	119,6
Yüksek Gelirli Ülkeler	77,8	103,0	144,3	175,8
Orta Gelirli Ülkeler	65,1	61,1	65,9	82,2
Düşük Gelirli Ülkeler	9,7	9,0	10,0	13,1
Afrika	15,7	15,0	17,8	26,5
Asya	48,2	49,4	65,9	83,6
Avrupa	49,6	56,9	70,7	82,3
Latin Amerika & Karayipler	7,2	6,6	8,3	11,7
Kuzey Amerika	27,6	40,4	51,0	58,6
Okyanusya	4,7	5,4	7,1	8,9
Kaynak: UN, 2019: 1				

Tablo 1’de uluslararası göçmen sayıları verilmiştir. Tablo 1’de de görüldüğü üzere dünya geneline bakıldığında 2019 yılında yaklaşık 272 milyon göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin 152 milyonu gelişmiş bölgelerde bulunurken, yaklaşık 120 milyonu ise gelişmekte olan bölgelerde yer almaktadır. 2019 yılında yüksek gelirli ülkelerde 176 milyon, orta gelirli ülkelerde 82 milyon ve düşük gelirli ülkelerde 13 milyon göçmen bulunmaktadır. 1990-2019 yılları arasında dünyada göçmen sayısı 119 milyonun üzerindedir. Göçmen sayısındaki artışın sebebi olarak küreselleşmenin yayılması, ekonomi ve teknolojideki gelişmeler gösterilebilir.

2019 yılında göçmen sayısının en fazla olduğu bölgeler sırasıyla yaklaşık olarak Asya’da 84 milyon kişi, Avrupa’da 82 milyon kişi, Kuzey Amerika’da 59 milyon kişi, Afrika’da 27 milyon kişi, Latin Amerika’da 12 milyon kişidir. En az göçmen sayısı ise Okyanusya’da olup, yaklaşık olarak 9 milyon kişidir.

Şekil 1: Dünyada En Çok Göçmene Sahip Olan Ülkeler (2000, Milyon Kişi)

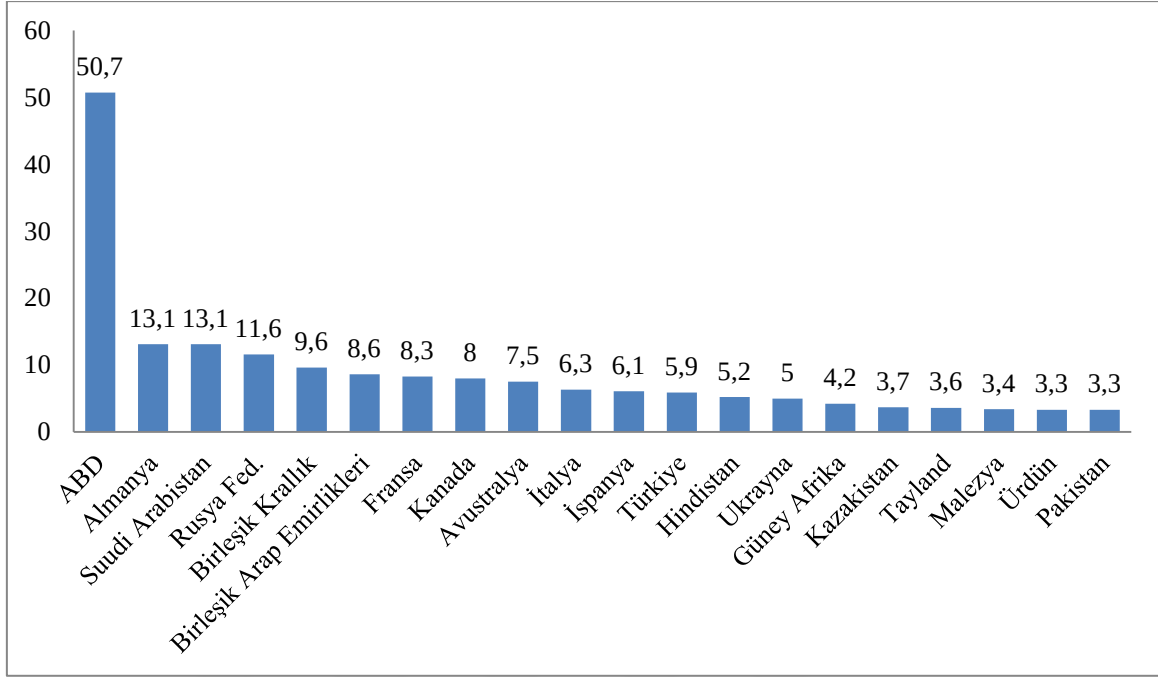


Kaynak: UN, International Migration Report 2017, 6

Şekil 1’ de 2000 yılına ait dünyada en çok göçmene sahip 20 ülkenin verileri sunulmuştur. Uluslararası göçmen sayısı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte yıllar içinde değişimlere uğramıştır. Şekil 1’ e göre 2000 yılında en çok göçmene sahip ülke yaklaşık 35 milyonluk göçmen nüfusu ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. İkinci sırada yaklaşık 12 milyonluk göçmen nüfusuna sahip olan Rusya Federasyonu bulunurken, üçüncü sırada ise 9 milyonluk göçmen nüfusu ile Almanya yer almaktadır.

2000 yılına ait en çok göçmene sahip olan 20 ülke içinde diğerlerine göre nispeten daha az göçmen bulunduran ülkeler arasında Ürdün on sekizinci sırada yer alırken, İsrail on dokuzuncu sırada, Japonya ise yirminci sırada yer almaktadır.

Şekil 2: Dünyada En Çok Göçmene Sahip Olan Ülkeler (2019, Milyon Kişi)



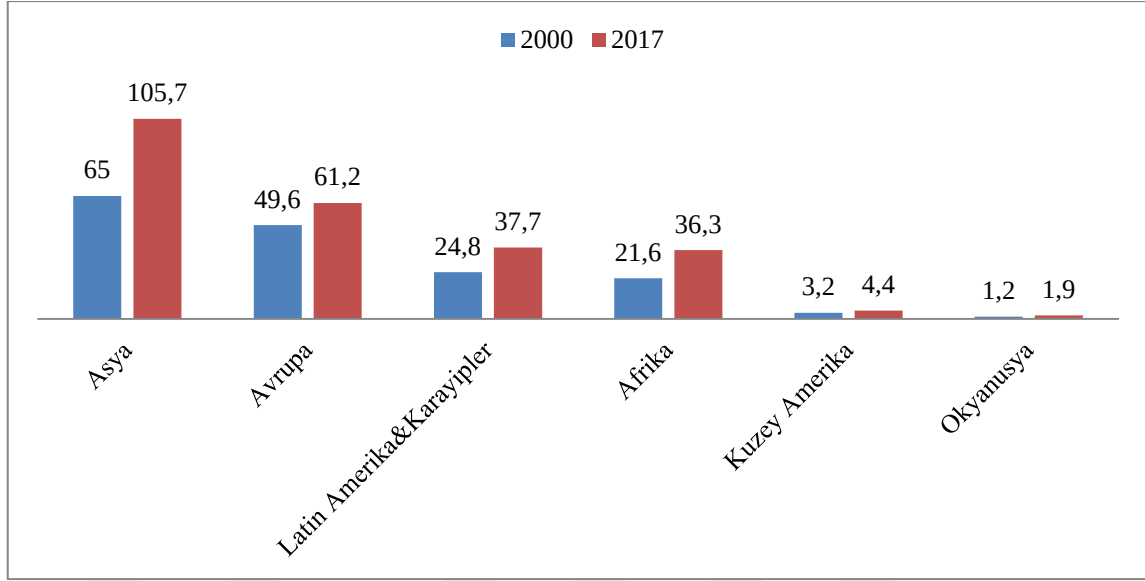
Kaynak: UN, International Migration Report 2020: 26

Şekil 2’ de 2019 yılında dünyada en çok göçmene sahip olan ülkeler gösterilmiştir. 2019 yılına ait verilere bakıldığında üzerinden yıllar geçmesine rağmen en fazla göçmene sahip ülke yaklaşık 51 milyonluk göçmen nüfusu ile tekrar ABD olmuştur. ABD’yi yaklaşık 13 milyon göçmene sahip olan Almanya ve Suudi Arabistan takip etmektedir.

Şekil 2’ de verilen verilere göre diğer ülkelere kıyasla nispeten daha az göçmen bulunduran ülkeler arasında 3,4 milyonluk göçmen nüfusuna sahip Malezya on sekizinci sırada yer almaktadır. Ürdün 3,3 milyonluk göçmen nüfusu ile on dokuzuncu sırada yer alırken, diğer ülkelere nispeten en az göçmen bulunduran ülke 3,3 milyon ile Pakistan olmuştur.

Şekil 1 ile Şekil 2 karşılaştırıldığında aradan 19 yıl geçmesine rağmen ABD’nin göç eden kişiler tarafından en çok tercih edilen yer olduğu görülmektedir. 2000 yılında Rusya Federasyonu (11,9 milyon) ikinci en çok göçmen bulunduran ülke olmasına rağmen 2019 yılında göçmen nüfusu azalmış ve 11,6 milyon göçmen ile dördüncü sırada yer almıştır. 2000-2019 yılına ait verilere bakıldığında ikinci en çok göçmene sahip ülke Almanya olmuştur. Almanya 2000 yılında 9 milyon göçmene sahipken 2019 yılında 13,1 milyon göçmene ulaşmıştır. 2000 yılında 5,3 milyon göçmene sahip olan Suudi Arabistan sekizinci sırada yer alırken 2019 yılında 13,1 milyon göçmen nüfusuna ulaşarak en çok göçmene sahip üçüncü ülke olarak yerini almıştır.

Şekil 3: Menşei Bölgeye Göre Uluslararası Göçmen Sayısı, (2000-2017, Milyon Kişi)



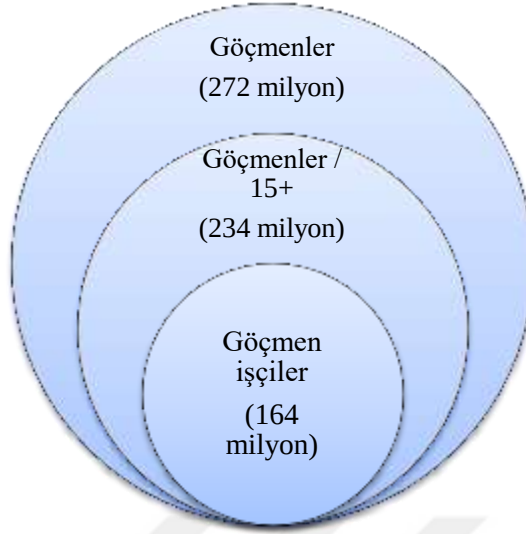
Kaynak: UN, International Migration Report 2017, 10

Şekil 3'te 2000-2017 yıllarına ait menşei bölgeye göre uluslararası göçmen sayısı verilmiştir. 2017 yılında dünya genelinde 258 milyon göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin yaklaşık 106 milyonu Asya'dan göç etmiştir. İkinci sırada yaklaşık 61 milyon ile Avrupa yer alırken, Latin Amerika ve Karayipler yaklaşık 38 milyon ile üçüncü sırada yer almaktadır. Dünyada en az göçmen veren bölge ise yaklaşık 2 milyon ile Okyanusya'dır.

Şekil 3'e göre 2000-2017 yılları arasında Asya kökenli uluslararası göçmen sayısı 40,7 milyon kişi artmıştır. Ayrıca bu oran, 17 yıllık süre içerisinde en fazla uluslararası göç eden kişilerin Asya doğumlu olduğunu göstermektedir. Bu yıllar arasında Afrika kökenli göçmen sayısı 14,7 milyona ulaşırken, Latin Amerika ve Karayip kökenli göçmenlerin 12,9 milyon olduğu görülmektedir. Kuzey Amerika kökenli göçmenlerin (1,2 milyon) ve Okyanusya kökenli göçmenlerin (0,7 milyon) diğer bölgelere kıyasla daha az sayıda olduğu görülmektedir.

Yıllar itibariyle göçmen sayılarından da anlaşılacağı üzere ülkelerdeki göçmen sayısı her geçen yıl artış göstermektedir. Toplam göçmen sayıları içinde yer alan göçmen işçilerin sayısı da yıllara göre artmıştır. ILO'nun 2017 yılına ait Göçmen İşçilere İlişkin Küresel Tahminler Raporuna göre göçmen işçilerin yaklaşık %87'si 25 ile 64 yaş arasındaki esas çalışma çağındakilerden oluşmaktadır. Bu durum, bazı menşe ülkelerin kendi işgüçlerinin en üretken kısmını kaybettikleri anlamına gelmektedir (ILO, 2018: 1).

Şekil 4: Uluslararası Göçmen ve Göçmen İşçilere İlişkin Küresel Tahminler, (2017,2019)

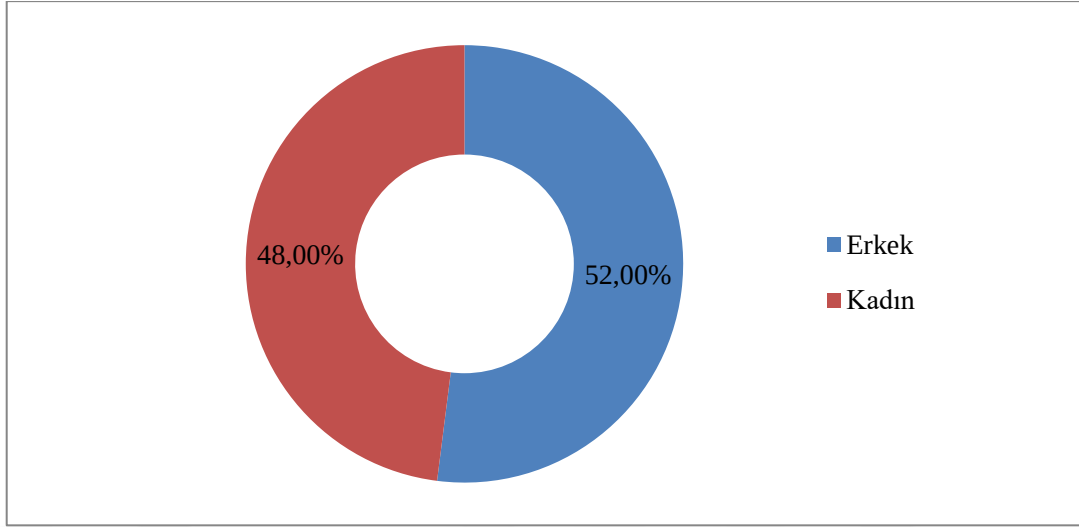


Kaynak: UN, 2020: 21 ve ILO, 2018: 9

Şekil 4'te, Birleşmiş Milletler'in (UN) 2019 yılına ait toplam göçmen sayısı ve ILO'nun 2017 yılı referans alınarak hazırlanan uluslararası göçmen işçilerin küresel tahminleri gösterilmektedir. Dünya genelinde yaklaşık 272 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin 234 milyonu, 15 yaş ve üzerindeki çalışma çağındaki göçmenlerden oluşmaktadır.

2017 yılında dünya çapında 164 milyon göçmen işçi bulunmaktaydı. Uluslararası göçmen işçiler, toplam uluslararası göçmenlerin %59,2'sini ve çalışma çağındaki tüm göçmenlerin %70,1'ini oluşturmaktaydı. Göçmen işçilerin büyük bir bölümünü erkekler oluşturmaktadır. 2017 yılında ortalama işgücüne katılım oranı, göçmen kadınlar için %63,5 iken erkekler için %75,5 olarak kaydedilmiştir (ILO, 2017: 10). Göçmen işçiler arasında kadınların işgücüne katılma oranının düşük olmasının sebepleri arasında aile birleşimi, insani nedenler, kadınlara yönelik ayrımcı tutumlar, şiddet, taciz, düşük ücretler ve ücretlerdeki eşitsizlikler vb gösterilebilmektedir.

Şekil 5 : Küresel Düzeyde Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2019)



Kaynak: UN, International Migration Report 2020: 10

Şekil 5'te göçmenlerin cinsiyete göre küresel dağılımı verilmektedir. 2019 yılında göçmenlerin % 52'si erkeklerden oluşurken, bu oranın kadınlarda % 48 olduğu görülmektedir. Uluslararası göçmenlerin çoğu (%74'ü) çalışma çağındaki kişilerden oluşmaktadır.

1.3. Uluslararası Göçlerin Nedenleri

İnsanların yaşadıkları yerleri kalıcı veya geçici olarak terk etmelerinin altında birçok sebep yatmaktadır. Bu sebepler insanların kendi iradesiyle olabildiği gibi iradesi dışında da gerçekleşebilmektedir. Dünyadaki küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar şeffaflaşmış ve bunun devamında uluslararası göç hareketleri de hız kazanmıştır. Tarih boyunca meydana gelmiş olan göç hareketlerinin altında yatan en önemli faktörün ekonomik nedenler olduğu görülmektedir. Fakat zamanla ekonomik faktörler dışında başka faktörlerde göç hareketlerini etkilemeye başlamıştır. Şöyle ki, günümüzde insanlar ekonomik sebeplerin yanında sosyal, siyasal, demografik, çevresel ve eğitim gibi birçok gerekçe ile göç etmektedir.

Tablo 2: Uluslararası Göçün Belirleyicileri

	İtici Faktörler	Çekici Faktörler
Ekonomik Nedenler	• Yoksulluk • İşsizlik • Düşük ücretler • Temel sağlık ve eğitim eksikliği	• Yüksek ücret beklentileri • Geliştirilmiş yaşam standardı potansiyeli • Kişisel veya mesleki gelişim olanakları • İstihdam imkânları
Demografik Nedenler	• Nüfus artışı • Yüksek doğurganlık oranı	
Sosyal ve Kültürel Nedenler	• İnsan hakları ihlalleri • Etnik köken, cinsiyet ve din temelli ayrımcılık	• Ailenin yeniden bir araya gelmesi • Ayrımcılığın olmaması • Ortak dil • Azınlık grupların toplu göçü
Siyasi Nedenler	• Çatışma, güvensizlik, şiddet • Zayıf yönetim • Yolsuzluk	• Emniyet ve güvenlik • Siyasi özgürlük

Kaynak: Praussello, (t.y.): 5-7

Tablo 2’ de uluslararası göç hareketlerinin gerçekleşmesinde etkili olan faktörlere genel olarak yer verilmiştir. Uluslararası göçlere sebep olan itici faktörler arasında yoksulluk, işsizlik, düşük ücretler, temel sağlık ve eğitim eksiklikleri, hızlı nüfus artışı, yüksek doğurganlık oranı, ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, çatışma, güvensizlik vb yer almaktadır. Çekici faktörler olarak ise yüksek ücret beklentileri, gelişmiş yaşam standartları, istihdam imkânları, siyasi özgürlük, ayrımcılığın olmaması, emniyet ve güvenlik vb gibi nedenler gösterilebilmektedir.

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Tarih boyunca insanlar birçok nedenden dolayı göç etmek zorunda kalmıştır. Göçlerin nedenlerine bakıldığında, insanların göç etmesinde en fazla etkili olan faktörün ekonomik kaynaklı olduğu görülmektedir. Dünyada ortaya çıkan ilk kitlesel göç hareketinin özünde ekonomik nedenler yatmakta olup, Amerika’daki tarımsal işgücünü karşılamak amacıyla gerçekleşmiş (1619-1776) ve milyonlarca siyahî işgücünün Amerika’ya getirilmesini sağlamıştır. Sanayi Devrimi’nin ortaya çıktığı dönemlerde de aynı durum yaşanmış ve bu sefer Avrupa’daki işgücü açığını karşılamak için göç hareketleri Avrupa’ya doğru yönlendirilmiştir. 1846-1932 yılları arasında 52 milyon kişi Avrupa’ya göç etmiştir (Tokatlı, 2011: 56).

Son iki yüzyıldan beri ekonomik nedenlerle yapılan göç hareketlerinde artış olduğu görülmektedir. Dünyada birçok insan yaşadığı ülkeyi terk ederek çoğu zaman kendi ailesiyle birlikte daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak için başka ülkelere göç etmektedir. İnsanların, göç etmek için tercih ettikleri ülkeler genellikle kendi ülkelerine göre ekonomik istikrarını sağlamış ve yaşam standartları yüksek olan ülkelerdir. Önceleri ulaşımı kolay olan komşu ülkeler tercih edilirken,

günümüzde ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde daha uzak mesafelerdeki gelişmiş ülkeler tercih edilmektedir (Dönmez Kara, 2015: 16).

Ekonomik kaynaklı göçler; insanların iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan göçler olarak ortaya çıkmaktadır (Aksoy, 2012:294). Ekonomik gelişmişlik seviyesi az olan ülkelerde istihdam olanaklarının düşük olması kişileri göçe zorlamaktadır. Bu yüzden insanlar, yaşadıkları yerlere kıyasla daha gelişmiş ülkelere göç etmeyi tercih etmektedir. Göçmenler, göç hareketinin sonucunda bir iş sahibi olmayı ve ekonomik refah seviyelerinin artmasını arzulamaktadır. Bu yönüyle göç hareketi, işgücünün yer değiştirmesini sağlayan ve bunun sonucunda kentsel mekânlarda iş bölümüne katkıda bulunan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır (Günay vd., 2017: 39)

Göçe yol açan ekonomik etkiler arasında düşük ücretler, vergi oranlarının yatırımları engelleyecek oranda yüksek olması, ekonomik istikrarsızlık ve bunun sonucunda insanların ekonomik açıdan gelecek endişesi taşıması, çalışma hayatındaki kötü koşullar, sosyal hakların düşük olması, yüksek öğrenim görmüş kişilerin büyük bir bölümünün kendi meslekleriyle alakalı olmayan alanlarda istihdam edilmeleri nedeniyle hem maddi hem manevi olarak tatminsizlik yaşamaları, vasıflı elemanların istihdam edilememesi, işsizlik oranlarının yüksek olması, yoksulluk ve yolsuzluk gibi pek çok neden gösterilebilmektedir (Bayraklı, 2007: 29).

1.3.2. Demografik ve Çevresel Nedenler

Nüfus artışını belirleyen temel faktörler olarak doğurganlık oranındaki artış ve ölüm oranındaki düşüş söylenebilir. Ayrıca bu iki sebep dışında nüfusun artmasına sebep olan bir diğer faktör ise göç hareketleridir. Hızlı nüfus artışları, göç hareketlerini ortaya çıkaran etkenlerden biridir. Az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı oldukça yüksektir (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1594). Az gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarının yüksek olması aktif olmayan nüfusun genişlemesine ve bağımlılık oranının artmasına sebep olmaktadır (Bayraklı, 2007: 34).

Gelişmiş ülkelerde ise doğum oranlarının düşük olmasından dolayı nüfus artış hızları da düşüktür ve çalışabilir nüfus yetersizdir. Bundan dolayı işçi ücretleri artış gösterirken, ücretlerdeki artışın uluslararası rekabet sebebiyle fiyatlara yansıtılamaması firma kârlarının düşmesine neden olmuştur. İşçi ücretlerinin firma maliyetlerini arttırmasıyla ortaya çıkan kârlardaki düşüş ile birlikte gelişmiş ülkelerdeki işgücü açıkları, yabancı işçiyle kapatılmaya çalışılmaktadır (Bayraklı, 2007: 34).

İnsanların göç etmesine neden olan bir diğer faktör ise çevresel sorunlardır. Göçe neden olan olaylar olarak depremler, volkanik patlamalar, kuraklık, küresel ısınma, nükleer silahlar ve enerji kaynakları verilebilir (Günay vd., 2017: 41). Çevresel sorunların başında ise dünyanın tamamını

ilgilendiren küresel ısınma gelmektedir. Küresel ısınma, buzulların erimesine, kuraklığa, verimsiz toprakların artmasına, ormanların yok olmasına vb neden olduğu gibi insanların hayatını olumsuz yönde etkileyerek onları göçe zorlamaktadır. Doğal çevrede meydana gelen değişimler sonucunda deniz seviyesi yükselmekte, bu durum bazı yerleşim ve tarım alanlarının sular altında kalmasına sebep olmaktadır. Yaşanan bu olumsuzluklar insanların göç etmesinde etkili olmuştur.

Doğal afetlerin ortaya çıkmasından dolayı gerçekleşmiş olan göçlere örnek olarak; 4. ve 5. YY’ da Hunlar’ın ve Moğollar’ın kuraklık sebebiyle Orta Asya’dan göç etmeleri verilebilmektedir. Ayrıca 1994 yılında Kırgızistan’ da yaşanan toprak kayması sonucunda binlerce insanın göç etmek zorunda kalması da doğal afetlerin yol açtığı göç hareketlerinden biridir (Günay vd., 2017: 41).

İnsanların sebep olduğu çevresel felaketler sonucunda da göç hareketleri ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede çevre ikinci plana atılmış bulunmakla birlikte bilinçsiz ve aşırı tüketim çevreye bir takım zararlar vermiştir. Bu tür ihmaller sonucunda ortaya çıkan zararlar, insan hayatını da olumsuz etkileyerek dünyanın birçok yerinde kıtlık, hastalık ve aşırı kirliliğin sebebi olmuş ve göçü kaçınılmaz kılmıştır (Tokatlı, 2011: 65). İnsanların sebep olduğu çevresel hasarlara örnek olarak 26 Nisan 1986 yılında Ukrayna’ da meydana gelen Çernobil Faciası verilebilir. Özel bir deney sırasında ortaya çıkan bu facianın ardından yüksek risk bölgesi olarak belirlenen 30 kilometre çapındaki alanda 135.000 kişi tahliye edilmiş ve yaşam alanları boşaltılmıştır (Webtekno, t.y.: 1).

1.3.3. Sosyal ve Kültürel Nedenler

Göçe neden olan ekonomik, demografik ve çevre sorunlarının yanında insan hakları ihlalleri, etnik köken ve dini temelli ayrımcılıklar olarak bilinen sosyal etkenler de göç hareketlerinin gerçekleşmesinde büyük rol oynamaktadır. Sosyal gerekçelerle göç etmek zorunda kalan kişiler arasında sadece yoksul ve eğitimsiz kesim olmamakla birlikte eğitim görmüş ve çalışmakta olan insanlar da ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadır. Hangi nedenle olursa olsun insanlar göç ettikleri yerlere kendi kültür, eğitim, yaşam tarzı, dini vb yapılarını götürmektedir. Bu sebeple göç alan ülkelerde de bir takım değişiklikler meydana gelmiş ve çok kültürlülük oluşmuştur. Göç eden insanlar, gittikleri ülkelere kendi kültürlerini götürdükleri kadar asimile de olmaktadır (Günay vd., 2017: 40).

Kültürlerin karşılaşması, kaynaşması ve melez kültürlerin ortaya çıkması yaşanan göç süreciyle birbirine bağlantılıdır. Ortaya çıkan kültürel değişimler, toplumsal yaşamda iç içe geçmiş kültürlerin ve bu kültürleri temsil eden toplumsal grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bütün bu kültürel değişimler çoğu zaman yalıtılmış, içine kapanmış, mekânsal ve sembolik olarak dışlanmış toplumsal grupların oluşmasına da sebep olmuştur. Bütün bunlar çok kültürlü bir toplumda çatışmanın varlığını ortaya koymakla birlikte yeni ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık vb birçok toplumsal sorunu beraberinde getirmiştir (Göker, 2013: 17).

İnsanların göç etmesine sebep olan sosyal nedenler arasında dinsel baskılar, ailenin yeniden bir araya toplanması, ortak dil kullanımı ve macera arayışı belirtilebilmektedir. İnsanlar yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları baskı ve zorlamalar sebebiyle başka ülkelere göç etme kararı almaktadır. Göç hareketini gerçekleştirecek kişiler, yaşam standartlarının daha yüksek olacağını, kişisel özgürlük alanlarına sahip olabileceklerini ve kendilerini ifade edebilme fırsatı yakalayabileceklerini umarak göç edecekleri ülkeleri tercih etmektedirler.

Genelde göç hareketleri ayrımcılığın olmadığı, insan hakları ihlallerinin yaşanmadığı ve insanların rahatça dini duygularını yaşayabileceği yerlere doğru yapılmaktadır. Göç sonucunda göç veren ülkeler, insan gücünü ve göç edenlerin yanlarında götürdükleri sermaye ve mal varlıklarını da kaybetmektedirler. Göç hareketlerinin sonucunda oluşan kentleşme, genç işgücü, nüfus, sermaye ve girişimcilerin yanında kültürel açıdan da göç veren ülkelerin fakirleşmesine sebep olmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1592).

1.3.4. Siyasal Nedenler

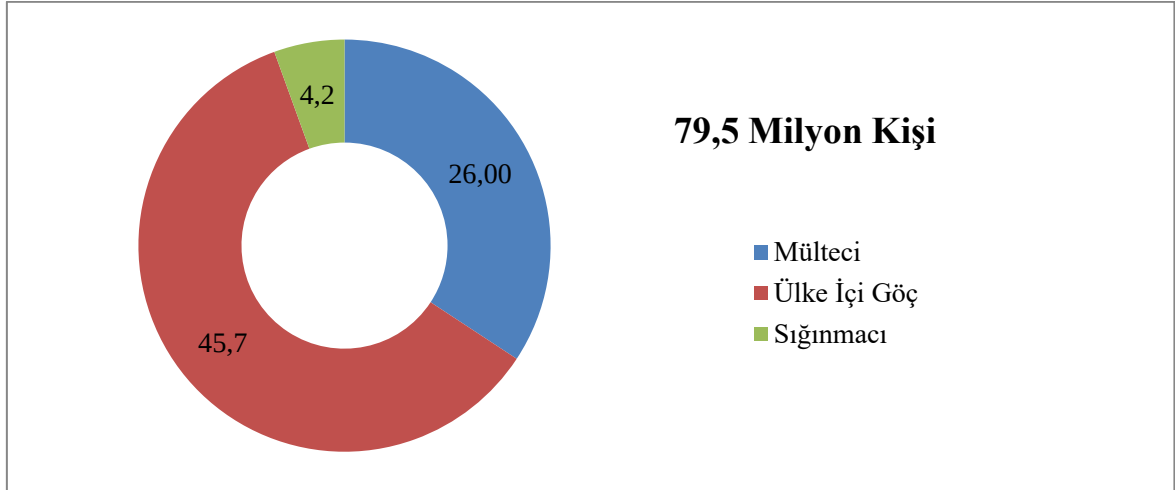
Günümüzde sosyal, ekonomik, demografik gibi çeşitli sebeplerden dolayı insanlar göç etmeyi tercih etmekte veya göç etmek zorunda kalmaktadır. İnsanları göç etmeye yönlendiren sebeplerden bir tanesi de siyasi istikrarsızlıklardır. Siyasi sebeplerle yapılan göçler genellikle zorunlu göçlerdir ve bu tür göçlerin yapılmasındaki ilk amaç hayatta kalmaktır.

Siyasal kaynaklı göç hareketleri, savaşlar, terör, siyasal baskılar, ülkeler arasındaki farklı siyasal rejimler vb insan yaşamını tehdit eden olayların sebep olduğu göç türleridir. Bu göç hareketleri ülkeler arasında olabileceği gibi bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşanan sorunlardan veya dengesizliklerden de ortaya çıkabilmektedir (Aksoy, 2012: 294).

Etnik köken, dinsel yapı gibi ortak unsurlara sahip insanların bir araya gelerek oluşturdukları gruplar, kendilerine karşı tehdit oluşturabileceğini düşündükleri diğer gruplara üstünlük sağlamak için çatışır ve bu durum bölgede bir takım gerilimlere sebep olur. Bunun sonucunda insanlar biyolojik varlıklarını sürdürüp, gelişebilecekleri yerlere doğru hareket etmektedir. Gruplar arasındaki toprak dağılımı ve siyasal güç dengesizlikleri, istikrarı bozmakla birlikte siyasal şiddeti ortaya çıkararak kitlesel göçlere de sebep olmaktadır. Bunun yanında siyasal istikrarın bozulmasında etkili olan diğer bir neden ise fakirliktir. Ekonomik eşitsizlikler, yönetenlerin meşruiyetinin tartışılmasına sebep olurken aynı zamanda siyasal düzeni sarsmaktadır. İsyan grupları, ekonomik eşitsizlik konusunda sorumlu olduklarını düşündükleri kişilere karşı şiddet uygulamaktadır. Bunun karşısında yönetimlerin de baskıcı bir yönetim anlayışına yönelmeleri ile birlikte siyasal kaos yaşanmaktadır. Bu siyasal kaostan kaçmak isteyen birey ve topluluklar göç etmektedir (Sayın, 2010: 133).

Siyasi nedenlerle göç eden kişilerin çoğu mülteci veya sığınmacı konumundadır. Ülkeler arasındaki dengesizlikler ve baskıcı rejimlerin bir sonucu olarak sığınmacı ve mültecilerin sayısı giderek artmaktadır. Özellikle Suriye’de yaşanan toplumsal kaos ve terör sebebiyle çok sayıda insan göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye’den göç eden insanların ilk düşüncesi can güvenliklerini sağlamak ve tehlikeden kurtulmaktır. İkinci etapta ise ülkelerindeki durum devam ediyorsa refah düzeyi daha yüksek ülkelere gitmeye karar vermektedirler (Dönmez Kara, 2015: 20-21).

Şekil 6: Dünya Zorunlu Göç Haritası (2019, Milyon Kişi)



Kaynak: UNHCR, 2019: 1

Şekil 6’ da UN’nin 2019 yılına ait Küresel Rapor’una göre zulüm, çatışma ya da toplumsal şiddet sonucu dünyada zorunlu olarak göç eden kişilerin sayısı verilmiştir. 2019 yılında dünya genelinde toplam 79,5 milyon kişi zorunlu bir şekilde yerinden edilmiştir. Bunların 26 milyonunu mülteciler oluştururken 4,2 milyon kişi ise sığınmacı olarak kaydedilmiştir. 2019 yılında 45,7 milyon kişi ülke içi göç etmek durumunda kalmıştır.

Tablo 3: Mülteci Veren ve Mülteci Alan Başlıca Ülkeler (2019)

Mültecilerin Geldiği Başlıca Kaynak Ülkeler	Mültecileri Alan Başlıca İltica Ülkeleri
Suriye Arap Cumhuriyeti (6,6 Milyon Kişi)	Türkiye (3,6 Milyon Kişi)
Venezuela (3,7 Milyon Kişi)	Kolombiya (1,8 Milyon Kişi)
Afganistan (2,7 Milyon Kişi)	Pakistan (1,4 Milyon Kişi)
Güney Sudan (2,2 Milyon Kişi)	Uganda (1,4 Milyon Kişi)
Myanmar (1,1 Milyon Kişi)	Almanya (1,1 Milyon Kişi)

Kaynak: UNHCR, 2019: 1

Tablo 3'te dünya üzerinde mültecilerin geldiği başlıca kaynak ülkeler ve mültecileri alan başlıca iltica ülkelerinin ilk beşi verilmiştir. Dünya çapında mültecilerin geldiği başlıca kaynak ülkelerin en başında 6,6 milyon ile Suriye Arap Cumhuriyeti yer alırken, 3,7 milyon ile Venezuela ve 2,7 milyon ile Afganistan takip etmektedir. 2019 yılında dünyada en çok mülteci alan ülkelerin başında 3,6 milyon mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye gelmektedir. Türkiye'den sonra dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler 1,8 milyon kişi ile Kolombiya ve 1,4 milyon mülteciye sahip olan Pakistan'dır.

Siyasal nedenlerle yapılan göç hareketleri, bilinçli ve keskin siyasallaşma duygusuna, güçlü bir diasporanın oluşumuna, radikal siyasi eğilimlere ve toplumsal uyum konusunda dirençli bir grup psikolojisine sahip olmaya zemin hazırlamaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015: 14).

Yukarıda belirtilen uluslararası göç hareketlerinin nedenlerine ek olarak eğitimdeki yetersizlikler ve eşitsizlikler, ülkeler arasındaki teknolojik gelişmişlik seviye farklılıkları, ticari amaçlar, ulaşım gibi faktörler de verilebilmektedir.

Göç hareketlerinin nedenleri göç çeşitlerinin belirleyicisi olabilmektedir. Ekonomik nedenlerle yapılan göçler gönüllü göçler olarak belirtilebilirken, siyasal kaynaklı göçler ise zorunlu göçler kategorisinde yer almaktadır. Doğal nedenlerle yapılan göçler iç göçlerin yanında dış göçleri de tetikleyebilmektedir. Bu yüzden göç nedenleri, göç hareketlerinin çeşitlenmesinde etkili olabilmektedir (Dönmez Kara, 2015: 21).

1.4. Uluslararası Göç Türleri

Göç hareketi, yer değiştirme olmakla birlikte insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlar farklı sebeplerle göç etmek zorunda kalmışlardır. İnsanların, çeşitli sebeplerle yaşadığı ülkeyi terk ederek başka ülkelere göç etmesi durumuna uluslararası göç veya dış göç denmektedir. Göçün ortaya çıkmasında etkili olan sebepler aynı zamanda göç hareketinin türünü de belirlemektedir. Uluslararası göçler basit/ilkel göç, gönüllü/zorunlu göç, geçici/kalıcı göç, işçi göçü, beyin göçü, mübadele göçü, bireysel ve kitle göçü şeklinde yapılabilmektedir. Göçün yapılma amacı göç türlerini belirlemektedir.

1.4.1. Basit - İlkel Göç

Basit göçler, kıtlık, kuraklık vb tabii nedenlerle insanları göçe yönlendiren bir göç türüdür. Geçmişte çeşitli çevresel etkenlerden dolayı meydana gelmiş çok sayıda basit göç bulunmaktadır. Basit göçler, itici nedenler itibarıyla 'iklimsel göç' şeklinde de adlandırılmaktadır (Çavuşoğlu, 2006: 90).

Sanayi devriminden önceki toplumlarda görülen muhafazakâr eğilimler basit göçler için önemli bir noktadır. Göç etmek zorunda kalan topluluklar ilk olarak eski yaşadıkları çevreye benzeyen yerleşim yerlerini tercih edecekler ve bu arama süreci kendilerine uygun bir yer buluncaya kadar devam edecektir (Özdemir, 2008: 20).

1.4.2. Geçici ve Kalıcı Göç

İnsanların yaşadıkları yerleri kısa bir süreliğine yani geçici olarak terk etmelerine ‘geçici göç’, başka bir bölgeye kalıcı olarak yerleşme amacıyla gitmelerine ‘kalıcı göç’ denmektedir.

Geçici göçlerde bireyler, eğitim, askerlik, istihdam vb amaçlarla bulundukları bölgeden belli bir süreliğine ayrılmaktadır. Geçici göçlerin belirleyicisi olarak kişinin gittiği yerde ne kadar süre kalacağının bilinmesi gösterilebilir. İnsanlar her yıl belirli dönemlerde çalışmak (pamuk, fındık toplamak vb), tatil amaçlı gezmek ya da dinlenmek amacıyla bir süreliğine bulunduğu yerden başka bölgelere gidebilmektedir. Bu tarz yapılan mevsimsel göçler geçici göç türleri içinde yer almaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 170). İster geçici ister kalıcı olsun yaşanan göç hareketiyle birlikte farklı kültürel ve sosyal yapıya sahip insanlar bir arada yaşamakta ve birbirlerinden etkilenmektedir.

Kalıcı göçler ise bireylerin yaşadıkları yeri temelli olarak terk ederek başka bir yere süresiz olarak yerleşmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Kalıcı göçler gönüllü veya zorunlu olarak meydana gelebilmektedir. İnsanlar yaşadıkları yerlere kıyasla daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak veya eğitim vb amaçlarla kendi iradeleriyle göç etmeye karar verebilecekleri gibi; savaş, doğal afet vb kendi istekleri dışında meydana gelen zorlayıcı sebeplerden dolayı da göç etmek zorunda kalabilmektedirler (Sayın vd., 2016: 2-3). Kalıcı göçler genellikle nüfusa dair açığı kapatma ya da gençleştirme, ekonomik rekabeti devam ettirebilme, aile birleşimi ve insani nedenlerden dolayı yapılmaktadır (Erkırıl Tavas, 2015: 382) .

1.4.3. Gönüllü ve Zorunlu Göç

Gönüllü göç hareketleri, herhangi bir baskıya maruz kalmadan insanların kendi kararları doğrultusunda meydana gelen göç türüdür (Koçak ve Terzi, 2012: 171). Gönüllü göçlerin nedenleri olarak kişilerin daha iyi yaşam şartlarına ulaşma, farklı yerlerde ve kültürlerle yaşama isteği, macera arayışı, iyi eğitim alma, sağlık imkânlarından daha fazla faydalanma gibi kişisel nedenler gösterilebilmektedir.

Zorunlu göçler ise insanların kendi istekleri dışında, bazı olaylar ve durumlar nedeniyle devlet tarafından mecburi olarak gerçekleştirilen göç türüdür (Koçak ve Terzi, 2012: 171). Tarih boyunca insanlar birçok nedenden dolayı göçe zorlanmıştır. Eski çağlarda yaşanan doğal afet,

kuraklık, kıtlık, kaynak yetersizlikleri, iklim değışikliğı, uygarlıklar arasındaki çatışmalar vb faktörler ile yakın dönemlerde yaşanan kölecilik, sömürgecilik, ülkeler arası ya da ülke içi savaşlar ve çatışmalar zorunlu göçün sebepleri olarak belirtilebilmektedir (Dönmez Kara, 2015: 26). Bu göç türü göç edecek topluluğun iradesiyle ya da iradesi dışında gerçekleşmesine göre kendi içinde iki gruba ayrılabilir. İlkinde, göç edecek olan topluluk göç etme konusunda çok az da olsa kontrolü elinde tutabilmektedir. İkincisinde ise bu kontrol tamamıyla topluluğun elinden alınmıştır. Bu yönüyle ilk grup (yönlendirilmiş), bazı etkenlerle ve teşvik unsurlarıyla göç hareketine özendirilerek zorlanırken, ikinci gruptaki baskı açık bir şekilde görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya’da yaşayan Yahudilere uygulanan göç politikası zorunlu göçe örnek olarak verilebilmektedir (Göker, 2013: 12). Zorunlu göç hareketi sonucunda göç alan ülkelerdeki nüfus hızla artmakta, düzensiz kentleşme ortaya çıkmakta ve göç eden kişilerin kayıtsız istihdamı sonucunda toplumdaki işsizlik düzeyi de artış göstermektedir (Günay vd., 2017: 44).

1.4.4. Bireysel ve Kitlesele Göç

Uluslararası göç hareketlerinin aktör veya aktörleri göçün kapsamını oluşturmaktadır. Göç hareketine neden olan etmenler güçlendikçe göçün kapsamı büyümekte ve göçün etki alanı genişlemektedir (Somuncu, 2006: 6).

Göç hareketinin aktörü bir kişiyse bu tip göçlere ‘bireysel göçler’ denmektedir. Kişiler, göç hareketine karar verirken bu kararın temelinde daha yüksek ücret, daha iyi yaşam koşulları ve refah artışı beklentisi vb ekonomik faktörler yatmaktadır. Bireylerin, göç gelirlerinin bugünkü değeri maliyetlerden büyük ise göç kararı rasyonel olacaktır (Bayraklı, 2007: 18).

Kitlesele göçler, bir ülkeden veya bölgeden başka bir yere doğru çok sayıda insan tarafından gerçekleştirilen göç hareketine denmektedir. Kitlesele olarak ortaya çıkan göçlerde, göç hareketi bireysel olmaktan çıkarak bir biçim, yerleşik bir kalıp ve kolektif davranış örneğı haline gelir (Ela Cengiz, 2016: 194). Bu tip göçler özellikle zincirleme bir reaksiyon içinde ortaya çıkmakta ve göç hareketine önderlik eden kişilerin varlığı diğer kişileri de göçe özendirilmektedir. Göç sonucunda elde edilen olumlu kazanımlarla birlikte göç kitlesele boyuta ulaşmaktadır (Göker, 2013: 12).

Tarih boyunca kitlesele göçlerin nedenleri incelendiğinde ilk sırada savaşlar gelmektedir. Savaşların şiddeti ve uzun sürmesi zorunlu göçlerin kaçınılmaz olmasına neden olmuştur (Tunç, 2015: 31). Kitlesele göç hareketlerinin zorunlu göç olarak belirtilebilmesi için iki şartı sağlaması gerekmektedir. Bunlardan ilki ülkenin toplam nüfusunun en az %1’inin tehlike altında olmasıdır. Diğer şart ise ülke içindeki en az 100 bin insanın içinde bulundukları durum gereğı veya zorla yaşadığı yerden ayrılmış olması gerekmektedir (Dinçer vd., 2013: 20).

1.4.5. Mübadele Göçü

Mübadele, kelime anlamı olarak değiş-tokuş demektir. Mübadele göçleri, bir anlaşmanın esaslarına dayanılarak yapılan ve ülke nüfuslarının karşılıklı bir şekilde yer değiştirdiği göç türü olarak açıklanmaktadır. Mübadele göçünü gerçekleştiren kişilere ‘mübadil’ adı verilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 175).

Mübadele göçleri, insanların gönüllü bir şekilde yaptıkları göç türlerinden değildir. Bu göç hareketi zorunlu göçler kapsamında yer alır ve çok sık karşılaşılan göç türlerinden biri değildir. Devletler arasında gerçekleştirilen anlaşma karşılığında insanlar yer değiştirmek zorunda kaldığı için gittikleri yerlerde mağdur olabilmektedir (Günay vd., 2017: 46).

Mübadele göçlerine örnek olarak 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması kapsamında hayata geçirilen Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi veya Değişimi sözleşmesinin akabinde gerçekleştirilen göç verilebilmektedir. Mübadele ile birlikte 1.200.000 Ortodoks Hristiyan Rum Anadolu’dan Yunanistan’a göç ederken, 500.000 Müslüman Türk ise Yunanistan’dan Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Mübadele kapsamında olan kişilerin belirlenmesinde ana kıtas “din” olmuştur (Listel, 2015: 1).

Mübadele göçlerinin olumsuz tarafı, sadece din ya da etnik köken dikkate alınarak gerçekleştirildiğinden, göç etmek zorunda kalan kişilerin doğup büyüdüğü yerleri ve kültürlerini terk etmek zorunda kalmalarına sebep olmasıdır. Göç veren ülke açısından bakıldığında ise hem yeni gelen nüfusun mevcut nüfusla adaptasyon sorunu hem de göç edip giden beşeri sermayenin eksikliği gündeme gelmektedir (Sayın vd., 2016: 3).

1.4.6. İşgücü Göçü

İnsanların, ekonomik nedenlerden dolayı bulundukları yeri terk ederek başka ülke veya bölgelere gitmesi olayına ‘işgücü göçü’ denmektedir. İşgücü göçleri ülke içinde olabildiği gibi ülkeler arasında da gerçekleşmektedir. Dış göçlerdeki işgücü göçleri çalışmak amacıyla ve işsizlikten dolayı yapılmaktadır. Bu tip göçler genellikle az gelişmiş bölgelerden veya ülkelere gitmek isteyen ya da gelişmiş ülkelere doğru yapılmaktadır. Göç eden kişiler genellikle sanayileşmiş bölgeleri tercih etmektedir. Bunun yanında işçi göçleri geçici ya da kalıcı olarak yapılabilmektedir.

18. YY’ da Batı Avrupa’da başlayan Sanayi Devrimi ile birlikte sosyal yapı değişmeye başlamış ve işgücü göçü artış göstermiştir. Sanayileşme ve teknolojik gelişmeler sayesinde kitlesel üretim, fabrikalaşma, uzmanlaşma ve iş bölümü ortaya çıkmıştır. Şehirlerde kurulan sanayi tesisleri üretimi fabrikalara yönlendirmiş ve buna bağlı olarak kentlerde göç olgusu artmış, kentleşmeye

birlikte ise geniş aileden çekirdek aileye geçiş gözlemlenmiştir. Küreselleşme tüm ulusal işkollarını dünyaya açık hale getirdiğı için ölkeler arası işgücü göçü hız kazanmıştır (Yalçınkaya ve Dölger, 2017: 1647).

Uluslararası işgücü göçlerinin artmasında etkili olan en önemli olay 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen yaklaşık 50 milyon insanın hayatını kaybettiğı II. Dünya Savaşı olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşa katılan ölkelerde önemli bir işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu durum uluslararası işçi göçünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savaştan sonra Cezayir, Tunus, Fas, Türkiye ve Yugoslavya ölkelerine işçi gönderirken Almanya, Fransa, Belçika ve Avustralya yabancı işçi çalıştırmaya başlamıştır (Günay vd., 2017: 45).

İşgücü göçü, bir ölkede oluşan işgücü açığını bir diğerk ölkedeki işgücü fazlasıyla gidermeyi sağlamaktadır. Gelişmekte olan ölkelerde nispeten daha ucuz olan vasıfsız işgücü, gelişmiş ölkelerdeki pahalı işgücünün yerine ikame edilmektedir. Bunun sonucunda işgücü piyasasında rekabet artmakta ve ücret düşmektedir. Diğerk taraftan yüksek gelir seviyesine sahip olan ve göç alan ölkedeki işverenlere, uluslararası piyasalarda kaybettikleri 'karşılaştırmalı üstünlüğü' maliyetler azaltılarak yeniden yakalama imkânı sunmaktadır. Göç veren ölkeler açısından bakıldığında işgücü arzı azalacağından dolayı ücret seviyeleri de belli bir seviyenin altına düşmemektedir. Bu durum göç veren ölkede bulunan işgücü açısından olumlu bir durumdur. Ayrıca göç eden kişilerin gelirlerinin bir kısmını ayrıldıkları ölkeye döviz olarak aktarması da göç veren ölkeler açısından oldukça önemlidir (Sayın vd., 2016: 3).

1.4.7. Beyin Göçü

Beyin göçü, ileri düzeydeki meslek ve bilim insanları ile alanında uzman kişilerin çalışmak amacıyla yaşadıkları yeri terk ederek bir başka gelişmiş ölkeye yerleşmeleri olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.: 1). Beyin göçü, kavramsal olarak ilk kez 1950'li yıllarda ABD tarafından savunma ve havacılık alanlarında yapılan büyük yatırımlar sonucunda bilim ve teknoloji dünyası açısından çekici hale gelmesiyle İngiltere'de bulunan bilim adamları ve teknik personellerin bu ölkeye göç etmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. İngiliz Kraliyet Akademisi bu yeni olguyu "Beyin Göçü (Brain Drain)" olarak adlandırmıştır (Yalçınkaya ve Dölger, 2017: 1647). Bu göç türü az gelişmiş veya gelişmekte olan ölkeden gelişmiş ölkelere doğru yapılabildiğı gibi gelişmiş ölkeler arasında da ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca beyin göçü ölkeler arasındaki gelişmişlik farkının artmasına sebep olmaktadır.

Az gelişmiş ölkelerin kıt kaynaklarla yetiştirdiğı ve geliştirdiğı bireyleri beyin göçüyle birlikte kaybetmesi ölkelerin gelişmesini gittikçe yavaşlatmaktadır. Göç veren ölkeler açısından bu durum beşeri sermayesinden önemli bir kayıp anlamına gelmektedir. Gelişmiş ölkeler, yetişmiş

beyinlere daha yüksek ücret ve daha iyi imkânlar sağladığı için beyin göçünü çekmekte ve bununla birlikte gelişmesine hız kazandırmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 173).

Beyin göçünde sermaye, beyin/kafa gücüdür. Kişiler gittikleri ülkeye kolayca adapte olur ve çift kültürlü/melez kimlik ortaya çıkar. Göçü gerçekleştiren kişiler sosyal ve siyasal haklar kazanmasına rağmen asla birinci sınıf vatandaş olamamaktadır. Kişiler, kök ülkeden tamamen kopmakta ve göç kalıcı bir şekilde gerçekleştirilmektedir (Kaya, 2009a: 14). Uluslararası beyin göçünün yıllara göre büyüklük, yön, sebep ve sonuçları Tablo 4’te özetle verilmiştir.

Tablo 4: Uluslararası Beyin Göçünün Tarihsel Gelişimi

Dönem	Sebep	Sonuç
1940-1945	II. Dünya Savaşı, Nazi ve Mussolini baskıları.	Yahudi bilim adamları Avrupa’dan kaçtı
1960-1970 Başları	Gelişmiş ülkelerin ekonomik seviyesi yüksek, Profesyonelleri yetersiz, Seçerek profesyonel göçmen alımı	Birleşmiş Milletlere göre bu tarihler arasında yaklaşık 300.000 profesyonel (doktor, mühendis) III. Dünya ülkelerinden endüstrileşmiş (ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya vs.) ülkelere göç etmiştir. Göç oranı yüksek ve artan seviyededir. Göçün 2/3’ü endüstrileşmiş ülkelere olmuştur. Göçün yarısı Asya ülkelerinden olmuştur.
1974-1975	Gelişmiş ülkelerde durgunluk, Gelişen ülkelerin beyin gücü üretimi plansız artıyor, Gelişen ülkeler eğitim sistemini dış isteklere uyarladı, Petrol üreten ülkelerin aşırı uzman ihtiyacı doğdu, Gelişmiş ülkelerde yüksek nitelikli işgücü arttı.	Nitelikli personellere talep azaldı. Sıkı göçmenlik politikaları başladı.
1975-1980	Yıllık kalifiye işgücü göçü 100.000 kişiye ulaştı.	Göçmenlerin çoğu Avrupa’dan ABD’ye gitti.
1980 Sonrası	Dünyada 50,5 milyon üniversiteye kayıtlının 19 milyonu III. Dünya ülkelerinde. III. Dünya ülkelerinde üniversiteye kayıtlı sayısı ekponensiyel(üstel) olarak arttı ve 7 yılda iki katına çıktı.	Göçün çoğu III. Dünya ülkelerinden ABD ve Avrupa’ya oldu.
1990 Sonrası	Rusya ve Doğu Bloku parçalandı. İç savaşlar başladı. ABD dünya üniversite öğrencilerinin %25’ine sahiptir.	Doğu Bloku bilim adamları ülkelerini terk etti.
2000 Sonrası	ABD, III. Dünya ülkelerinden beyin göçünün %54’ünü alır. Hintli ve Çinli kolej mezunlarının %3’ü ABD’ye gider. ABD’de bilim adamı ve mühendislerin %12’si, doktorların %23’ü ve bilgisayarlıların %40’tan fazlası yabancı ülke doğumlu. Nijeryalı ve Afrikalılar ABD’de en fazla eğitilmiş etnik grup. Afrika üniversitelerindeki 3 kişiden biri dünyaya ihraç ediliyor. Uluslararası eğitim fuarları vasıtasıyla beyin avcılığı yapıyor.	ABD Asya’dan son aldığı 1,5 milyon göçmenin hemen hemen tamamı yüksek okul veya en iyi kolej mezunlarıdır. ABD 300.000 Hintli ve Koreli, 730.000 Filipinli ve 400.000 Çinli’nin %65-70’i yüksek okul ve kolej mezunudur. Sadece İran, K.Kore ve Tayvan’dan aldıklarının %15’i kolej mezunudur. Kolombiya’nın beyin göçünden yıllık kaybı 2,37, Hindistan’ın 2 milyar dolar civarında. Meksika’dan yurt dışına gönderilenlerin %79’u geri dönmüyor. Nijerya’dan ABD’ye 100.000 kişi göç ediyor. Her yıl 100.000 Hintli ABD’ye gidiyor. ABD Silikon Vadisi’nde 30.000 Hintli profesyonel vardır.

Kaynak: Kaya, 2009a: 17

1.5. Uluslararası Göçü Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Göç hareketleri birçok nedenden dolayı yapılabildiği gibi göç eden kişilerin beklentileri de farklılaşmaktadır. Göçler, özellikle uluslararası düzeyde gerçekleştirilen göçler, karmaşık ve çok boyutlu olduğundan dolayı genel geçer kabul görmüş bir kuramdan bahsetmek mümkün değildir. Bu bölümde uluslararası göçleri açıklamaya yönelik kuramlara yer verilmiştir.

Neo-Klasik Ekonominin Makro Kuramı: Neo-klasik ekonomi kuramı, uluslararası göç hareketlerinin en eski ve en iyi bilinen kuramı olarak ortaya çıkmıştır. Bu kuram ekonominin gelişme sürecinde ortaya çıkan işçi göçünü açıklamaktadır. Makro kuram ve onun uzantılarına göre göçlerin ortaya çıkma nedeni olarak emeğin arz ve talep alanındaki farklılıkları gösterilmektedir. Sermayeye oranla emek gücü fazla olan ülkeler düşük ücret piyasasına sahipken, sermayeye oranla sınırlı emek gücüne sahip ülkelerin ücret düzeyi yüksektir. Sonuçta ortaya çıkan ücret farklılıklarıyla birlikte düşük ücretli ülkelerde yaşayan işçiler yüksek ücrete sahip ülkelere doğru göç etmektedir. Bu hareketin sonucu olarak emek zengini ülkelerde emek arzı azalır ve ücretler artar. Bunun aksine sermaye bakımından zengin olan ülkelerde emek arzı artar ve ücretler düşer. Bu sayede bir denge oluşmaktadır. Göç hareketleri, sermayesi kıt olan ülkelere doğru yatırımları çekmekte ve bu ülkelere yapılan yatırımlara yüksek kâr sağlamaktadır. Aynı zamanda sermayenin bu hareketliliği gelişmekte olan ülkelere yöneticilerin, teknisyenlerin ve diğer vasıflı işgücünün girmesini sağlamaktadır (Massey vd., 1993: 433).

Neo-Klasik Ekonominin Mikro Kuramı: Bu model Sjaastad, Borjas ve Todaro tarafından geliştirilmiştir. Neo-klasik ekonominin mikro kuramına göre bireyler, göç kararını almadan önce kâr/maliyet hesabı yapmaktadır. Kâr açısından olumlu sonuç alınmasıyla birlikte göç hareketi başlamaktadır. Alınan kararlar sonucunda gerçekleştirilen uluslararası göç hareketleri insan sermayesine yapılan bir çeşit yatırım olarak değerlendirilebilmektedir. Bireyler göç edecekleri yerleri seçerken yeteneklerini göz önüne alarak daha üretken olabilecekleri ve yüksek kazanç sağlayabilecekleri yerleri tercih etmektedir. Fakat bireyler daha yüksek kazanç sağlamak için gerçekleştirecekleri göç hareketinden önce seyahat sırasında, sonrasında ve iş ararken ortaya çıkabilecek giderleri, yeni bir dili ve kültürü öğrenmenin maddi ve psikolojik giderlerini göz önüne alarak, bu maliyetleri karşılayacak yatırımlar yapmak zorundadır. Kısacası potansiyel göçmenler, göç edecekleri alternatif konumlara taşınmanın olası maliyetlerini ve getirilerini tahmin etmekte ve net getirinin en yüksek olduğu yere göç etmeye karar vermektedir (Massey vd., 1993: 434).

Profesyonel Göçmenlerin Yeni Ekonomi Kuramı: Stark tarafından 1990'larda geliştirilen bu teori, neo-klasik geleneğe dayanmakta ve göç hareketini gerçekleştirecek kişinin ailesinin rolüne dikkat çekmektedir. Göç kararı bireyin değil aile stratejisinin önemli bir ögesidir. Bu modelde göç kararı iki ülke arasında güvensizlik, göreceli yoksulluk, risk azaltma ve gelir kaynaklarını farklılaştırma gibi çeşitli faktörler sonucunda alınmaktadır. Yeni ekonomi kuramı, yalnızca gelir

işgücü piyasa koşullarını değil diğer piyasaları da dikkate almaktadır. Göç hareketi, düzgün çalışmayan piyasalarda sermaye teminini ve bunun sonucunda tarımsal işletmelerin kapitalist işletmeye dönüştürülmesinde aracı olmaktadır. İşletmeler, sermayeden yoksun olduğu için yeni makineleri, gübreleri ve tohumları alamadığı ve gerekli parasal kaynağı kredi olarak sağlayamadığı için en uygun aile üyesini göçe yönlendirmektedir. Böylece ücret farklılıkları göçün tek nedeni olmaktan çıkmakta ve para havaleleri ile göçün içinde yer aldığı sosyo-kültürel bağlam önem kazanmaktadır. Ayrıca kuram en yoksul toplulukların üyelerinin, daha yüksek mali güce sahip olan kişilere kıyasla göçe daha az meyletmelerinin sebebini de açıklamaktadır. Seyahat için çok daha az parası olan kişiler, gelirlerini kaybetme riskini minimize etmek için göç etmeye meyilli değildir (Toksöz, 2006: 32-33).

Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Kuramı: Dual işgücü piyasası kuramının en güçlü savunucusu olan Michael J. Piore' ye (1979) göre uluslararası göçler, gelişmiş ülkelerin sürekli işgücü talebinden kaynaklanmaktadır. Piore, göç hareketlerinin göç veren ülkelerdeki itici faktörlerden (düşük ücretler veya yüksek işsizlik vb) değil, göç alan ülkelerdeki çekici faktörlerden (kaçınılmaz ve sürekli düşük ücretli yabancı işçi ihtiyacı) kaynaklandığını söylemektedir (Massey vd., 1993: 440). Küreselleşme süreciyle ortaya çıkan bu teoride göç veren ülkelerin geri kalmış olma şartı bulunmamaktadır. Bu modelin bir başka varsayımı ise işçi hareketlerinin kamusal işgücü talebine dayanmasıdır. Bu durum genellikle ikili anlaşmalar sayesinde gerçekleşmektedir (Özözen Kahraman ve Çalışkan, 2015: 481). Piore, ikili işgücü piyasası kuramında işgücü piyasasının iki sektörden oluştuğunu ileri sürmektedir. İlk sektör, sermaye yoğun işleri kapsamakla birlikte donanımlı ve kalifiye işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu tür işler genellikle yerliler tarafından tercih edilmektedir. Emek yoğun ikinci sektör ise yarı kalifiye ve kalifiye olmayan meslekleri içerdiği için yerliler tarafından tercih edilmemekte ve göçmen işgücünün işi olarak görülmektedir. İşgücü piyasasının bu ikili karakteri ikili işgücü piyasasını ortaya çıkarmaktadır (Abadan Unat, 2017: 60).

Dünya Sistemleri Kuramı: “Bağımlılık Okulu” veya “Merkez-Çevre İlişkileri Teorisi” olarak da adlandırılmaktadır. Köklerini Marksist politik ekonomiden alan ve Immanuel Maurice Wallerstein tarafından 1970’lerde geliştirilen bu kurama göre dünya ekonomisindeki ekonomik ve siyasi güç eşitsiz dağılmıştır. Bu yaklaşıma göre göç hareketi ucuz emeğin sermaye için harekete geçirilmesinin bir sonucudur. Kapitalist dünya sisteminde bir bölgedeki işgücü yetersizse ya da işgücü gerekli esneklik ve ucuzlukta değilse çözüm göçmen işçiler olmaktadır. İşgücü göçü 18. YY’ın başından beri kapitalist dünya ekonomisinin önemli bir parçası olmuştur (Toksöz, 2006: 19). Bu kurama göre uluslararası göç hareketleri, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin bir sonucudur. Kapitalist ekonomi Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’daki merkezlerden giderek daha geniş halkalar halinde yayıldıkça dünya nüfusunun gittikçe büyüyen kısmı dünya pazar ekonomisine dâhil edilmekte ve çevre ülkelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girerek göç akımları ortaya çıkarmaktadır (Abadan Unat, 2017: 61). Özellikle kalkınmakta olan ülkelerde tarımsal reformlar sonucunda geniş bir çiftçi kesimi yok

olmuştur. Bununla birlikte kırdan kente göç başlamış ve kentlerde geleneksel hizmet sektörünün üretken olmayan kısmı yoğunlaşmıştır. Böylece birçok insan gelişmiş ülkelerin rekabet gücünü korumak için ucuz emeğe ihtiyaç duyan sektörlerinde çalışmak amacıyla göç etmiştir. Küreselleşmeyle birlikte göç hareketleri daha da artış göstermiştir. Küreselleşme dinamikleri tarımsal üretimdeki değişimi hızlı bir şekilde devam ettirerek küçük üretim birimlerini yok etmekte ve bunun sonucunda ihracata dayalı sanayileşme ucuz işçi ihtiyacı üzerinden ulusal ve uluslararası göçe teşvik ettiği söylenebilmektedir (Toksöz, 2006: 19).

İlişkiler Ağı Kuramı: Bu kuramın temelinde göçmenler arasındaki ilişkiler ağı yer almaktadır. İlişkiler ağı kuramı, göç hareketini başlatan değişkenlerden ziyade, göçün zaman ve mekanda devam etmesini etkileyen faktörler ile ilgilenmektedir. Göçmen ilişkiler ağı, göçmenlerin geldikleri ve yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında kurdukları ortak köken, soy ve dostluğa dayalı bağlardan oluşan kişiler arası bağlantılardır. Bu ağlar uluslararası göçü özendirir. Bu çeşit bağlar insanların gerektiğinde yardım ve iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir tür toplumsal sermayedir. Zamanla bu ilişkiler ağı göçmen gönderen ülkelerin diğer katmanlarına yayılmaktadır. Göçmenler, yabancı bir ülkeye ilk gittiğinde, özellikle illegal yollarla gitmeleri halinde, yardım alacakları bir ağ olmadığından dolayı yüksek meblağlardaki masrafları göze almak zorundadır. Fakat onların devamındaki her yeni göçmen, dostluk ve soydaşlık esasına dayanarak destek gördüğü için göç masrafları azalmaktadır. Bunun sonucunda göç hareketleri sınırsız olarak devam etmektedir (Abadan Unat, 2017: 64).

Göç Sistemler Kuramı: Bu kurama göre belirli nedenlerden ötürü tarihsel bir bağ ya da ilişkisi bulunan iki veya daha fazla ülke arasında, göçmen protokolleri ile bir göç sistemi oluşturulmaktadır. Söz konusu ülkeler arasında göç ilişkisi kurulmadan önce ekonomik, siyasal ya da askeri bir bağ kurulmuş olması gerekmektedir (Aksoy, 2012: 296). Kurulan bu bağ yakın iki ülke arasında gerçekleşebileceği gibi uzak mesafeli ülkeler arasında da gerçekleştirilebilmektedir. Göç sistemi, karşılıklı olarak göçmen alan ve göçmen veren iki veya daha fazla ülke tarafından oluşturulmaktadır. Göç sistemleri kuramına göre göç hareketleri, göç alan ve veren en az iki ülke arasındaki göçten önce kurulan makro ve mikro düzeydeki ilişkiler temelinde şekillenmektedir. Genel anlamda göçün gerçekleşme olasılığı, göç alan ve veren ülkeler arasında göç hareketinden önce sosyal, politik ve toplumsal ilişkilerin varlığına göre artış göstermektedir (Güllüpinar, 2012: 77). Makro yapılar, ülkeler arasındaki ilişkileri ve hukuk kurallarını, dünya pazarındaki politik ve ekonomik gelişmeleri, göç alan ve veren ülkeler açısından göçü önlemek, desteklemek ya da yerleşimi kontrol altına almak için oluşturulan uygulamaları kapsamaktadır. Mikro yapılar ise göçmenler tarafından geliştirilen enformel ağlardır. Göç ve yerleşme konusuyla baş edebilmek için zincirleme göç (chain migration) kavramı bu ağlara işaret etmektedir. Birçok yazar, bu yaklaşımdan yola çıkarak göç hareketinin başlaması ve sürdürülmesinde bilgi ve kültür sermayesinin rolüne vurgu yapmaktadır. Enformel ağların kurulmasında diğer ülkelerin bilgisi,

olanakları, yolculuğun organizasyonu, iş bulma ve yeni sosyal çevreye uyum önemli rol oynamaktadır (Lordoğlu vd., 2004: 13).



İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜ POLİTİKALARI, GÖÇMEN İŞÇİLERE İLİŞKİN ULUSLARARASI DÜZENLEMELER, POLİTİKA ÖNERİLERİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN GÖÇ POLİTİKALAR

2.1. Uluslararası İşgücü Göçü Politikaları

Göç, geçmişten günümüze kadar insanların dinamik varlığı ve sonsuz ihtiyaçlarının sonucunda ortaya çıkan sosyal bir olaydır. Bu olay, insan hareketliliğinin doğal bir sonucudur. Tarih boyunca insanların yeryüzündeki hareketliliği, hedef ülkeler açısından sosyal, ekonomik ve siyasi değişimlere sebep olduğu gibi göçe kaynaklık eden ülkeler ve transit ülkeler açısından da bir takım önemli değişimlerin sebebi olarak gösterilebilmektedir. Bu açıdan göçler, devletlerin stratejik öncelik ve politikalarının belirlenmesinde göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir husustur.

Göç politikası, uzun vadeli göç yönetimi hedefine yönelik olarak devlet tarafından alınmış tutarlı kararlar bütünüdür. Bu politikalar göçün yapısını ve hacmini şekillendirmeyi amaçlar. Ayrıca devlet tarafından yerine getirilen kurallar, yasalar, önlemler ve uygulamalar ile birlikte göçmenlerin ülkeye giriş, ülkeden çıkış ve ülkede kalışlarıyla ilgili şartların belirlenmesini de kapsamaktadır. Göç politikaları ve stratejileri, göç hareketlerinin yönünü, yapısını ve hacmini etkilemesinin yanında göçmenlerin ülkeye giriş, çıkış ve ikametleriyle ilgili koşulları etkilemekte ve bunları şekillendirmeyi amaçlamaktadır (Prezi, 2016: 1).

Dünyada oluşturulan göç ve göçmen politikaları hükümetlerin ekonomi, siyaset ve güvenlik alanlarındaki temel çıkarları etrafında şekillenmektedir. Bu yüzden göç politikaları oluşturulurken üç temel kaygı dikkate alınmalıdır. Göç politikalarını yönlendiren unsurlardan birincisi, göçün işgücü piyasalarının ihtiyaçlarını karşılayarak kalkınmaya destek vermesine yönelik ekonomik çıkarlardır. İkincisi toplum içinde herhangi bir uyum ya da asayiş sorunu yaratmamasına ilişkin güvenlik kaygıları olurken üçüncü unsur ise tüm bunların yanı sıra karar verme süreçlerinde siyasal çıkarlardır (Nakhoul, 2014: 33).

Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapıları sürekli bir değişim ve gelişim içindedir. Bunun yanında göç hareketlerinin yapısı ve türü de değişmektedir. Ülkelerin ve göç hareketlerinin bu dönüşümleri standart bir göç politikasının uygulanmasını engellemektedir. Değişmekte olan sosyal

ve ekonomik yapı ile birlikte göç hareketlerindeki dönüşümler, ülkelerin göç politikalarını da değiştirmelerine neden olmaktadır.

Göç politikalarının değiştirilmesinde etkili olan olaylara örnek olarak 2008 yılında ABD’de kredi krizi olarak başlayan ekonomik kriz verilebilmektedir. Bu kriz ABD’nin ardından Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelere yayılarak küresel bir boyuta ulaşmıştır. Kriz sebebiyle ülkelerin büyüme hızlarında düşüş görülürken, işsizlik ve yoksulluk oranlarında artış görülmüştür. Kriz sadece ekonomik alanda etkili olmamış ayrıca sosyal alanları da etkisi altına almıştır. Ülkeler, krizle başa çıkabilmek adına mevcut ekonomik ve sosyal politikalarında değişime gitmişlerdir. Yaşanan bu değişimlerden en çok göçler ve göçmenler etkilenmiştir (Nakhoul, 2014: 33).

Küresel krizin ardından ülkeler çeşitli politikalar izlemeye başlamışlardır. Birçok ülke göçmen işçi akışını azaltmak için bir takım adımlar atmıştır. Göçmen girişleri sayısal limitler koyularak sınırlandırılmaya çalışılmıştır. İşgücü piyasasına girişte uygulanan sınavlar zorlaştırılmıştır. Statü değiştirme ve oturma izinlerinin yenilenme olasılıkları sınırlandırılmıştır. Zorunlu göçlere ek koşullar uygulanmış ve geri dönüş göçleri teşvik edilmiştir. Ayrıca bazı ülkelerin düzensiz göçleri engelleme çabaları artmıştır (ILO, 2010: 1).

2.2. İşgücü Göçü ve Göçmen İşçilere İlişkin Uluslararası Yaklaşım ve Düzenlemeler

Göç, ekonomik yararlarının yanı sıra maliyetleri ve riskleri olan bir süreçtir. Bu nedenle göç hususundaki uluslararası düzeyde atılacak adımlara karşı endişe ile yaklaşılmaktadır. Ülkeler, göç hareketlerinin karşısında kendi ulusal politikalarını uygulamalarına karşı bu politikalar tek başına yetersiz kalmaktadır. Ancak ülkeler arasında politika farklılıklarının olması ve henüz uluslararası kabul görmüş ortak bir politikanın olmaması nedeniyle uluslararası göç hareketlerini organize etmek, göç esnasında ve sonrasında ortaya çıkan sorunları çözüme kavuşturmak oldukça zordur.

Günümüzde küresel göçün idare edilmesi için güçlü bir uluslar üstü kuruluşun oluşturulmasında ortak bir karar henüz yoktur. Ortak bir karara varılmasına engel olan ana faktörler, göç alan ülkelerin göçü kolaylaştırmak için uluslararası bir rejime katılma konusunda çekingen davranmaları, göç alan ve göç veren ülkelerin göçün faydalarından eşit düzeyde yararlanamaması ve göç alan ülkelerin göçmenlerle ilgili yaptırımlarda özgürce hareket edememeleridir (Alonso, 2011: 42).

Günümüzde oluşturulan göç politikaları ülkelerin milli çıkarlarına göre şekillendiği için uluslararası düzeyde göç hareketlerini düzenlemek adına bir anlaşma oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nda (2009) belirtildiği gibi göç olgusu resmi bir uluslararası sistemin kapsamadığı bir alanda bulunmaktadır. Göç hakkında ne küresel olarak kararlaştırılmış düzenleyici bir çerçeve ne de uzmanlaşmış çok taraflı bir kurum

vardır. Ancak, zorunlu göç durumunda uluslararası düzeyde yaygın olarak desteklenen normatif düzenleyici bir çerçeve olan Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951) ve zorunlu göçü yönetmek için uzmanlaştırılmış olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bulunmaktadır. Fakat bu durum işgücü göçü için geçersizdir (Alonso, 2011: 42).

Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration - IOM), 1951 yılında kurulmuştur ve göç anlamında lider olarak kabul edilen uluslararası bir organizasyondur. 173 üyesi, 8 gözlemci üyesi, 100'den fazla ülkede yer alan ofisleriyle IOM, herkesin yararına insancıl ve düzenli göçü teşvik etmeye kendini adanmış olup, bunu hükümetlere ve göçmenlere hizmet ve tavsiyeler vererek yapmaktadır (IOM, t.y.: 1). IOM, göçmen işçileri korumak ve hem göç alan hem göç veren ülkenin yanı sıra göçmenlerin kendileri için işgücü göçünün faydalarını optimize etmeye çalışmaktadır. IOM' un amaçları aşağıdaki gibidir (IOM Labour Migration, 2019: 1);

- Hükümetlere politikalar önermek,
- Verimli, etkili ve şeffaf göç akışlarını destekleyen politikaların, mevzuatların ve idari yapıların geliştirilmesini desteklemek,
- Hükümetlere vatandaşları için güvenli işgücü göçü uygulamalarını teşvik etmelerinde yardımcı olmak,
- Göç öncesi eğitimi dâhil olmak üzere işçilerin işe alınmasının kolaylaştırılması,
- Göçmen işçilerin yeni işyerlerine ve toplumlarına entegrasyonunu teşvik etmek.

IOM'un hazırladığı işgücü göç programlarının yararlanıcıları (i) göçmenler, aileleri ve toplulukları, (ii) yerel ve ulusal hükümetler, (iii) işverenler ve sanayi temsilcileri gibi özel sektör kuruluşları ve (iv) bölgesel kuruluşlardır. 400'den fazla ofisten oluşan küresel ağı sayesinde IOM, hükümetleri, sivil toplumu ve özel sektörü bir araya getirerek işgücü göç programları ve çeşitli çıkarlarını dengeleyen ve göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayan mekanizmalar oluşturabilir. IOM'un uluslararası işgücü göçüne yaklaşımı, işgücü göçü ile kalkınma arasındaki sinerjiyi güçlendirmek ve düzensiz göçe alternatif olarak işgücü göçünün yasal yollarını teşvik etmektir. Ayrıca IOM, göçmenlerin ve toplumun ilgisini çeken politika ve programların geliştirilmesini kolaylaştırmayı, göçmen işçilere ve ailelerine etkin koruma ve yardım sağlamayı amaçlamaktadır (IOM, t.y.: 1). Ancak IOM'un görevleri arasında yer alan bir konuda harekete geçebilmesi için ilgili ülkenin talebi gerekmektedir.

Uluslararası açıdan göçmen işçilerin haklarını doğrudan düzenleyen üç temel sözleşme ve bir anlaşma bulunmaktadır. Bunlar;

- ILO'nun, 97 sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşmesi
- ILO'nun, 143 sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi
- Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme
- Dünya Ticaret Örgütü'nün Hizmet Ticaret Genel Anlaşması (GATS)'dır.

UN'nin 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa Konseyi'nin 1953 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan haklar göçmenler de dahil olmak üzere tüm kişileri kapsamaktadır. Bunun yanında Avrupa Konseyi'nin 1977 tarihli Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmesi ve 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı'nda göçmenlerin ekonomik ve sosyal haklarıyla ilgili düzenlemeler bulunsun bile her iki belgede de göçmenlere sınırlı bir koruma sunmaktadır (Nakhoul, 2014: 38). Ayrıca 48 sayılı Göçmenlerin Emeklilik Haklarının Korunması Hakkında sözleşme ve 117 sayılı Sosyal Politika Sözleşmesi'nde göçmen işçilerin haklarına ilişkin maddelere yer verilmektedir.

2.2.1. 97 Sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşme

Göçmen işçilerin yerleştikleri yerlerdeki hem çalışma ortamına hem de sosyal ortamlara uyum sağlamaları ve buradaki haklarının korunması açısından uluslararası normlar belirlemek önem teşkil etmektedir. ILO, göçmen işçilerin ve işgücü göçü kavramlarının uluslararası düzeyde ele alınması amacıyla 1 Temmuz 1949 tarihinde yapılan 32. Oturumunda bir araya gelerek “97 Sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkında Sözleşme”yi kabul etmiştir. 22 Ocak 1952 tarihinde yürürlüğe girmiş olan sözleşme, toplamda 23 madde ve 3 ekten oluşmaktadır (ILO C097, 1949: 1). 97 sayılı belge ILO'nun işgücü göçü ve göçmen işçilere ilişkin kabul ettiği ilk yasal metin olma özelliğine sahip olup bu belgeyle savaş sonrası Avrupa'daki işgücünün göç hareketini kolaylaştırmak amaçlanmıştır (Barral, 2006: 6). Sözleşme, göçmen işçilere istihdam konusunda yardım edecek kurumsal yapıları ve göçmen işçilerin ailelerine karşı sağlık hizmetlerini içermektedir. Ayrıca çalışma koşullarıyla ilgili düzenlemelerde göçmen işçilere yönelik ayrımcılığın engellenmesi ile fırsat ve işlem eşitliğine vurgu yapmaktadır (Gökbayrak, t.y: 37).

97 sayılı sözleşmenin 1-10 maddelerinde ILO'ya üye ülkelerin talep edildiği takdirde oluşturulan politikalar ve düzenlemelerle ilgili konularda diğer üye ülkeleri bilgilendireceği ve işbirliği içinde olunabileceğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Bunun yanında söz konusu sözleşme gereğince üye ülkeler göçmenlerin istihdama kazandırılması için yardımcı olmalı, yeterli tıbbi desteği sağlamalı ve göçmen işçilerin hareketleri kısıtlanmamalıdır. Ayrıca sözleşmede muamele eşitliği, göçmenlerin ve aile fertlerinin sağlık sebebiyle gerektiğinde kaynak ülkeye iadesi, göçmenlerin elde ettikleri kazanç ve tasarruflarını ulusal mevzuata uygun olarak arzu ettikleri şekilde yönetebilecekleri hususlarına da yer verilmiştir.

Sözleşmenin diğer maddelerinde, tescil edilen sözleşmenin ILO üyeleri için bağlayıcı olacağı, sözleşmenin onaylandığı tarihten itibaren on iki ay içerisinde herhangi bir üye ülke için yürürlüğe gireceği, her üye için sözleşmeye ek maddelerin bir kısmının veya tamamının hariç tutulabileceği ve istediği takdirde bir beyanname ile eklerin herhangi birini ya da tamamını kabul edebileceği hususları yer almaktadır (ILO C097, 1949: 1).

Tablo 5: 97 Sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşmeyi Onaylayan Ülkeler

Ülke	Tarih	Durum	Ülke	Tarih	Durum
1.Arnautluk	02.03.2005	Yürürlükte	26.Madagaskar (Ek III hariç)	14.06.2001	Yürürlükte
2.Cezayir (Ek II hariç)	19.10.1962	Yürürlükte	27.Malawi	22.03.1965	Yürürlükte
3.Ermenistan	27.01.2006	Yürürlükte	28.Malezya (Ek I-III hariç)	03.03.1964	Yürürlükte
4.Bahamalar (Ek I ve III hariç)	25.05.1976	Yürürlükte	29.Mauritius (Ek I-III hariç)	02.12.1969	Yürürlükte
5.Barbados (Ek I-III hariç)	08.05.1967	Yürürlükte	30.Moldova Cumhuriyeti	12.12.2005	Yürürlükte
6.Belçika	27.07.1953	Yürürlükte	31.Karadağ (Ek III hariç)	03.06.2006	Yürürlükte
7.Belize	15.12.1983	Yürürlükte	32.Fas (Ek I-III hariç)	14.06.2019	14.06.2020'de yürürlüğe girdi
8.Bosna-Hersek (Ek III hariç)	02.06.1993	Yürürlükte	33.Hollanda	20.05.1952	Yürürlükte
9.Brezilya	18.06.1965	Yürürlükte	34.Yeni Zelanda (Ek I hariç)	10.11.1950	Yürürlükte
10.Burkina Faso	09.06.1961	Yürürlükte	35.Nijerya (Ek I-III hariç)	17.10.1960	Yürürlükte
11.Kamerun (Ek I-III hariç)	03.09.1962	Yürürlükte	36.Kuzey Makedonya	17.10.1991	Yürürlükte
12.Küba	29.04.1952	Yürürlükte	37.Norveç	17.02.1955	Yürürlükte
13.Kıbrıs (Ek I-III hariç)	23.09.1960	Yürürlükte	38.Filipinler (Ek II ve III hariç)	21.04.2009	Yürürlükte
14.Dominika (Ek I-III hariç)	28.02.1983	Yürürlükte	39.Portekiz	12.12.1978	Yürürlükte
15.Ekvator (Ek I-III hariç)	05.04.1978	Yürürlükte	40.Saint Lucia (Ek I-III hariç)	14.05.1980	Yürürlükte
16.Fransa (Ek II hariç)	29.03.1954	Yürürlükte	41.Sırbistan (Ek III hariç)	24.11.2000	Yürürlükte
17.Almanya	22.06.1959	Yürürlükte	42.Slovenya (Ek III hariç)	29.05.1992	Yürürlükte
18.Grenada (Ek I-III hariç)	09.07.1979	Yürürlükte	43.İspanya	21.03.1967	Yürürlükte
19.Guatemala	13.02.1952	Yürürlükte	44.Tacikistan	10.04.2007	Yürürlükte
20.Guyana (Ek I ve III hariç)	08.06.1966	Yürürlükte	45.Tanzanya, Zanzibar (Ek I-III hariç)	22.06.1964	Yürürlükte
21.İsrail	30.03.1953	Yürürlükte	46.Trinidad (Ek I-III hariç)	24.05.1963	Yürürlükte
22.İtalya	22.10.1952	Yürürlükte	47.Birleşik Krallık (Ek I-III hariç)	22.01.1951	Yürürlükte
23.Jamaika (Ek I ve III hariç)	26.12.1962	Yürürlükte	48.Uruguay	18.03.1954	Yürürlükte
24.Kenya (Ek I ve III hariç)	30.11.1965	Yürürlükte	49.Venezuela	09.06.1983	Yürürlükte
25.Kırgızistan	10.09.2008	Yürürlükte	50.Zambiya (Ek I-III hariç)	02.12.1964	Yürürlükte

Kaynak: ILO, (t.y): 1

Tablo 5’te 97 Sayılı “İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşme”yi onaylayan ülkelerin listesi verilmektedir. Tabloya göre ILO’nun 97 sayılı sözleşmesi 50 ülke tarafından onaylanmıştır. Fakat onaylayan ülkeler arasından bazıları (Cezayir, Bahamalar, Kenya, Sırbistan, Zambiya vb) sözleşmenin ek maddelerinin bazı hükümlerini hariç tutmuşlardır. Ayrıca bu sözleşmenin I-III hükümlerini hariç tutarak onaylayan Fas için sözleşme 14 Haziran 2020’ de yürürlüğe girmiştir.

2.2.2. 143 Sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi

ILO, Kötü Koşullarda Göç ve Göçmen İşçilere Fırsat ve Muamele Eşitliğinin Sağlanması adına 24 Haziran 1975 tarihinde Cenevre’ de 60. Oturumunu gerçekleştirmiştir. 143 Sayılı sözleşme toplamda 3 bölümden ve 24 maddeden oluşmakla birlikte, birinci bölümde kötü koşullardaki göçmen işçiler, ikinci bölümde göçmen işçilere muamele ve fırsat eşitliğinin sağlanması yer alırken üçüncü bölümde ise nihai hükümler bulunmaktadır (Nakhoul, 2014: 41).

Sözleşmenin birinci bölümü ilk dokuz maddeyi kapsamakla birlikte bu bölümde sözleşmeyi onaylayan ülkelerin göçmen işçilerin temel insan haklarına saygı göstermesi, yasa dışı göçmenlerin varlığının tespit edilmesi ve engellenmesi konuları ile üye ülkelerin işveren ve işçi temsilcileriyle istişare içinde olacağı hususlarına yer verilmiştir (ILO, 1975: 1). Bunun yanında üye ülkelerin diğer üyelerle düzenli bir şekilde temas kuracağından, bilgi alışverişinde bulunarak idari ve cezai yaptırımların belirlenmesi açısından gerekli önlemleri alacağından bahsedilmektedir. Ayrıca göçmen işçinin işini kaybetmesi durumunda oturma ve çalışma izninin elinden alınamayacağı ve göçmen işçinin sahip olduğu haklardan aile fertlerinin de yararlanacağı hükme bağlanmıştır (Alpar, 2006: 6).

143 sayılı sözleşmenin ikinci bölümü 10. maddeden 14. maddeye kadar olan kısmı kapsamaktadır. Üye ülkeler tarafından göçmen işçilerin istihdamı, sosyal güvenliği, sendikal ve kültürel hakları açısından muamele eşitliği sağlanacağı hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte üye ülkelerin göçmen işçilerin hakları ve bu hakların etkili bir şekilde uygulanmasıyla ilgili eğitim programlarını oluşturacağı belirtilmektedir. Nihai hükümlerin yer aldığı üçüncü bölümde ise uygulamadan kaynaklanan sorunları çözmek amacıyla iki taraflı veya çok taraflı anlaşmalar yapılabileceği ve sözleşmeyi onaylayan herhangi bir üye ülkenin birinci bölümü veya ikinci bölümü sözleşmeden hariç tutabileceğine ilişkin hükümler yer almaktadır (ILO, 1975: 1).

Tablo 6: 143 Sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesini Onaylayan Ülkeler

Ülke	Tarih	Durum
1.Arnavutluk (II.bölüm hariç)	12.09.2006	Yürürlükte
2.Ermenistan	27.01.2006	Yürürlükte
3.Benin	11.06.1980	Yürürlükte
4.Bosna Hersek	02.06.1993	Yürürlükte
5.Burkina Faso	09.12.1977	Yürürlükte
6.Kamerun	04.07.1978	Yürürlükte
7.Kıbrıs	28.06.1977	Yürürlükte
8.Gine	05.06.1978	Yürürlükte
9.İtalya	23.06.1981	Yürürlükte
10.Kenya	09.04.1979	Yürürlükte
11.Madagaskar	11.06.2019	11.06.2020’de yürürlüğe girdi.
12.Moritanya	23.09.2019	23.09.2020’de yürürlüğe girdi.
13.Karadağ	03.06.2006	Yürürlükte
14.Kuzey Makedonya	17.11.1991	Yürürlükte
15.Norveç	24.01.1979	Yürürlükte
16.Filipinler	14.09.2006	Yürürlükte
17.Portekiz	12.12.1978	Yürürlükte
18.San Marino	23.05.1985	Yürürlükte
19.Sırbistan	24.11.2000	Yürürlükte
20.Slovenya	29.05.1992	Yürürlükte
21.İsveç	28.12.1982	Yürürlükte
22.Tacikistan	10.04.2007	Yürürlükte
23.Togo	08.11.1983	Yürürlükte
24.Uganda	31.03.1978	Yürürlükte
25.Venezuela	17.08.1983	Yürürlükte

Kaynak: ILO, (t.y): 1

Tablo 6’da ILO’ nun 143 sayılı “Göçmen İşçiler Sözleşmesi”ni onaylayan ülkelere yer verilmiştir. Bu sözleşme toplamda 25 ülke tarafından onaylanmıştır. Ülkeler arasında sadece Arnavutluk sözleşmenin göçmen işçilere muamele ve fırsat eşitliği sağlayan ikinci bölümünü hariç tutmuştur. Sözleşme Madagaskar’da 11 Haziran 2020’de, Moritanya’da ise 23 Eylül 2020’de yürürlüğe girmiştir.

ILO’nun göçmen işçilere yönelik hazırladığı 143 sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi, 97 sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşmenin korumasız bıraktığı göçmenlerin çalışma şartlarını güvence altına almayı amaçlamıştır. 97 sayılı sözleşme sadece yasal göçmen işçilere yönelik olarak oluşturulmasından dolayı 1970’li yıllara gelindiğinde Avrupa’nın karşılaştığı yasa

dışı göçmen işçileri kapsamamaktadır. Bu nedenle 143 sayılı sözleşme 97 sayılı sözleşmeyi tamamlayıcı nitelikte hazırlanmıştır (Barral, 2006: 6).

2.2.3. 117 Sayılı Sosyal Politika (Temel Amaçlar ve Standartlar) Sözleşmesi

Uluslararası Çalışma Konferansının, 22 Haziran 1962 yılında gerçekleştirdiği 46. oturumunda 117 sayılı “Sosyal Politika Sözleşmesi” kabul edilmiş ve 23 Nisan 1964 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme toplamda 7 bölüm ve 25 maddeden oluşmakla birlikte bölümler sırasıyla; (i) Genel İlkeler, (ii) Yaşam Standartlarının Geliştirilmesi, (iii) Göçmen İşçilere İlişkin Hükümler, (iv) İşçilerin Ücreti ve İlgili Sorular, (v) Irk, Renk, Cinsiyet, İnanç, Aşiret Birliği veya Sendika Üyeliği Bakımından Ayrımcılık Yasağı, (vi) Eğitim ve Öğretim, (vii) Nihai Hükümler şeklindedir (ILO C117, 1962: 1).

117 sayılı sözleşme sosyal politikanın temel amaç ve standartları hakkındadır. Fakat sözleşmenin üçüncü bölümünde “Göçmen İşçilere İlişkin Hükümler” başlığı bulunmakta ve kapsamındaki madde 6, 7, 8 ve 9 göçmen işçilerle ilgili hükümlerden bahsetmektedir (Babayiğit, 2014: 22). Buna göre (ILO C117, 1962: 1);

- Evinden uzakta istihdam edilen göçmen işçilerin istihdam şartları ve koşulları, normal aile ihtiyaçlarını dikkate almalıdır (md. 6).
- Bir bölgedeki işgücü kaynaklarının geçici olarak başka bir bölgenin yararına kullanılması durumunda, işçilerin ücretlerinin ve tasarruflarının bir kısmının işgücü kullanım alanından işgücü arzı alanına aktarılmasını teşvik etmek için önlemler alınmalıdır (md. 7).
- Bir ülkenin işgücü kaynaklarının farklı bir yönetim altındaki bir alanda kullanılması durumunda, ilgili ülkelerin yetkili makamları, gerektiğinde veya istenirse ilgili makamla bağlantılı olarak ortak konuların düzenlenmesi amacıyla anlaşma yapabilir (md. 8/1). Bu tür anlaşmalar işgücü kullanım alanında ikamet eden göçmen işçilerin yerli işçiler kadar koruma ve avantajlardan yararlanmasını sağlamalıdır (md. 8/2). Ayrıca göçmen işçinin ücretlerinin ve tasarruflarının bir kısmını kendi ülkelerine transfer etmesi için olanak sağlamalıdır (md. 8/3).
- Göçmen işçilerin ve ailelerinin düşük maliyetli alanlardan yüksek maliyetli alanlara geçişi sonucunda artan yaşam maliyetleri dikkate alınmalıdır (md. 9).

2.2.4. 48 Sayılı Göçmenlerin Emeklilik Haklarının Korunması Hakkında Sözleşme

Göçmenlerin Emeklilik Haklarının Korunması Hakkında Sözleşme, Uluslararası Çalışma Konferansının 5 Haziran 1926 tarihinde gerçekleştirilen 19. oturumunda kabul edilmiş ve 10 Ağustos

1938 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, toplamda 29 madde ve 6 bölümden oluşmaktadır (ILO C048, 1926: 1).

48 sayılı sözleşme, malullük, yaşlılık, dul ve yetim sigortası alması gereken kişilerin haklarının korunması için uluslararası bir programın oluşturulması hakkında olmakla birlikte bu sözleşmeyi onaylayan ülkeler karşılıklı olarak bu hakların korunmasını öngörmektedir (Babayiğit, 2014: 23).

İki veya daha fazla üye ülkenin sigorta kurumlarına bağlı kişilerin sigorta süreleri, kişilerin uyruklarına bakılmaksızın kurumların her biri tarafından toplanmaktadır. Kişinin, faydalanmaya hak kazandığı toplam sigorta süreleri her bir üye ülkenin sigorta kurumu tarafından söz konusu fayda miktarını kurumun kendi yasa ve yönetmeliklerine göre hesaplamaktadır. Ayrıca bir üye ülkenin sigorta kurumuna bağlı olan işgücü ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler sigortaları nedeniyle edinilen hakların tamamından yararlanma hakkına sahiptir (ILO C048, 1926: 1).

2.2.5. Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme

Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarihinde gerçekleştirilen 45. Oturumunda kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. Sözleşme 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir (İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi [İBÜ-İHHUAM], t.y.: 1).

Türkiye'nin 13 Ocak 1999 tarihinde imzaladığı sözleşme 26 Nisan 2001'de onaylanmıştır. Onay belgeleri 27 Eylül 2004 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine sunulmuştur (İBÜ-İHHUAM, t.y.: 1). Türkiye bu sözleşmeyi, bazı maddelerine bildirimler ve bir maddesine çekince koyarak onaylamıştır.

Türkiye'nin bildirimleri (Union Nations Treaty Collection [UNTC], t.y.: 1);

1. Taşınmaz malların yabancılar tarafından devralınması konusunu düzenleyen madde 15 ile ilgili açıklama;

- Taşınmaz malların yabancılar tarafından devralınmasıyla ilgili Türk Kanunlarının getirdiği kısıtlamalar sürdürülmektedir.

2. Göçmen işçilerin sendika ve dernek kurma hakları konusunu düzenleyen madde 40 ile ilgili çekince;

- Türk Sendikaları mevzuatı, yalnızca Türk vatandaşlarının Türkiye'de sendika kurmasına izin vermektedir.

3. Göçmen çocuklarının anadil eğitimleri konusunu düzenleyen madde 45 ile ilgili açıklama;

- Madde 45'in (2), (3) ve (4) fıkra hükümleri, Anayasa hükümlerine ve ilgili kanunlara uygun olarak uygulanır.

4. Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin kişisel kullanımları ve ev için alınan mal ve eşyanın ithalat ve ihracatından alınan gümrük harç ve vergileri konusunu düzenleyen madde 46 ile ilgili açıklama;

- Madde 46, ulusal mevzuata uygun olarak uygulanacaktır.

5. Bu sözleşmeye taraf bir devlet, başka bir taraf devletin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerinin yerine getirmediği durumda şikâyetle bulunabileceği konusunu düzenleyen madde 76 ve sözleşmede sağlanmış bulunan hakların devletçe çiğnendiği durumlarda vatandaşlardan bilgi alma konusunu ele alan madde 77 ile ilgili açıklama;

- Türkiye daha sonra, Tüm Göçmen Çalışanların ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunması Komitesinin yetkinliğini tanıyacaktır.

Sözleşmenin denetim organı Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi olmakla birlikte, asıl amacı göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarının her yerde ve yeterli şekilde korunmasıdır.

Sözleşme 9 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kapsam ve tanımlar (md. 1-6), ikinci bölüm haklar konusunda ayrımcılık yapılmaması (md. 7), üçüncü bölüm tüm göçmen işçilerin ve aile fertlerinin insan hakları (md. 8-35), dördüncü bölüm kayıtlı kurallara bağlı durumda bulunan göçmen işçiler ve aile fertlerinin diğer hakları (md. 36-56), beşinci bölüm özel kategorilerdeki göçmen işçilere ve aile fertlerine uygulanabilecek hükümler (md. 57-63), altıncı bölüm işçilerin ve aile fertlerinin uluslararası göçü ile ilgili olarak sağlıklı, adil, insani ve yasal şartların geliştirilmesi (md. 64-71), yedinci bölüm sözleşmenin uygulanması (md. 72-78), sekizinci bölüm genel hükümler (md. 79-83) ve dokuzuncu bölüm nihai hükümler (md. 85-93) şeklindedir (UN, 1990).

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme hakkında bilgiler ve sözleşmenin sağladığı başlıca önemli haklar aşağıda sıralanmıştır (UN, 1990);

- Sözleşme hiçbir fark gözetmeksizin tüm göçmen işçilere ve ailelerine uygulanmaktadır (md. 1). Bu sözleşme göçmen işçiler ve aile fertleri açısından göç sürecinin her aşamasında uygulanacaktır (md. 1/2).
- Sözleşme “göçmen işçi” kavramını kişinin, vatandaşlık bağının olmadığı bir devlette ücret karşılığı çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalışmış olan kişi şeklinde tanımlamaktadır (md. 2/1). Ayrıca sınır işçisi, mevsimlik işçi, gemi adamı, gezici işçi, projeye bağlı işçi, belirli bir iş için istihdam edilen işçi ve serbest çalışan işçi kavramlarını açıklamaktadır (md. 2/2).

- Göçmen işçiler ve aile fertleri menşei olduğu devlet dahil olmak üzere herhangi bir devleti terk etmekte özgürdür (md. 8/1) ve menşei olduğu devlete her zaman girmek ve orada kalmak hakkına da sahiptir (md. 8/2).
- Hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi zorbalıkla çalıştırılmaz (md. 11).
- Yargı organları önünde, göçmen işçiler ve aile fertleri ile ilgili devletin vatandaşları eşit haklara sahip olacaktır (md. 18).
- Göçmen işçiler ve aile fertleri toplu bir şekilde sınır dışı edilemez (md. 22/1). Ancak kanunlara uygun bir şekilde yetkili makamın vereceği kararla bir taraf ülkeden sınır dışı edilebilir (md. 22/2).
- Göçmen işçiler ücretler, fazla mesai, çalışma saatleri, hafta sonu tatili, ücretli tatil, güvenlik ve iş ilişkisinin sonlandırılması ile bu terimin kapsamı içine giren ulusal yasa ve uygulamalarda yer alan diğer çalışma şartları açısından istihdam devletinin vatandaşlarına uygulanan muamelelerden daha olumsuzuna maruz kalmayacaktır (md. 25/1).
- Taraf devletler, tüm göçmen işçilere ve aile fertlerine ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer çıkarlarını korumak üzere, sendikaların ve yasalara uygun olarak kurulan diğer kuruluşların toplantı ve faaliyetlerine katılım hakkı sağlamaktadır (md. 26).
- Sosyal güvenlik konusunda, tüm göçmen işçiler ve aile fertleri istihdam devletinin vatandaşlarıyla aynı muameleyi görmektedir (md. 27/1).
- Göçmen işçiler ve aile fertleri, her türlü tıbbi bakım görme hakkına, ilgili devletin vatandaşlarına yapılan uygulamaya eşit olarak sahip olmakla birlikte bu hak göçmen işçilerin ikamet ve istihdamına ilişkin herhangi bir düzensizlik nedeniyle reddedilememektedir (md. 28).
- Göçmen işçiler ve aile fertleri istihdam edildikleri devlette sendika ve dernek kurma hakkına sahiptir (md. 40/1).
- Göçmen işçiler ve aile fertleri kendi devletlerindeki yasalar çerçevesinde bu devletteki toplumsal hayata katılma, seçme ve seçilme hakkından yararlanma hakkına sahiptir (md. 41/1).
- Taraf devletler, göçmen işçilerin ailelerinin birliğinin korunmasını teminen gereken önlemleri alırlar (md. 44/1).
- Göçmen işçiler, işten çıkarılmaya karşı korunma, işsizlik parası, işsizlikle mücadele için geliştirilen kamu çalışma programlarına katılma, iş kaybı veya gelir getirici bir faaliyetin sona ermesi durumunda başka bir işe girme konularında istihdam devletinin vatandaşlarıyla eşit muamele görürler (md. 54/1).
- Göçmen işçiler ve aile fertlerine bu sözleşme ile sağlanan haklar geri alınamaz ve bu haklardan vazgeçmeleri amacını güdecek herhangi bir baskı uygulanamaz (md. 82).
- Bu sözleşmeyi onaylayan devlet sözleşmenin herhangi bir bölümünü uygulamanın dışında tutamaz (md. 88).

- Sözleşmeye çekince koyma imkânı verilmekle birlikte, sözleşmenin amaç ve hedefleri ile tutarlı olmayan çekincelere izin verilmez (md.91/2).

Tablo 7: Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşmeyi Onaylayan Ülkeler ve Onay Tarihleri

Ülke	Onay Tarihi	Ülke	Onay Tarihi
Arnavutluk	05.06.2007	Kolombiya	24.05.1995
Arjantin	23.02.2007	Kongo	31.03.2017
Azerbaycan	11.01.1999	Lesoto	16.09.2005
Bangladeş	24.08.2011	Libya	18.06.2004
Belize	14.11.2001	Madagaskar	13.05.2015
Benin	06.07.2018	Mali	05.06.2003
Bolivya	16.10.2000	Meksika	08.03.1999
Bosna-Hersek	13.12.1996	Mısır	19.02.1993
Burkina Faso	26.11.2003	Moritanya	22.01.2007
Cabo Verde	16.09.1997	Mozambik	19.08.2013
Cezayir	21.04.2005	Nijer	18.03.2009
Doğu Timur	30.01.2004	Nijerya	27.07.2009
Ekvador	05.02.2002	Nikaragua	26.10.2005
El Salvador	14.03.2003	Paraguay	23.09.2008
Endonezya	31.05.2012	Peru	14.09.2005
Fas	21.06.1993	Raunda	15.12.2008
Filipinler	05.07.1995	Senegal	09.06.1999
Fiji	19.08.2019	Seşeller	15.12.1994
Gambiya	28.09.2018	Sri Lanka	11.03.1996
Gana	07.09.2000	St. Vincent ve Grenadinler	19.10.2010
Gine	07.09.2000	Suriye	02.06.2005
Gine-Bissau	22.10.2018	Şili	21.03.2005
Guatemala	14.03.2003	Tacikistan	08.01.2002
Guyana	07.07.2010	Türkiye	27.09.2004
Honduras	09.08.2005	Uganda	14.11.1995
Jamaika	25.09.2008	Uruguay	15.02.2001
Kırgızistan	29.09.2003	Venezuela	25.10.2016

Kaynak: UNTC, t.y: 1

Tablo 7’de UN’nin 1990 yılında kabul edilen Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi’ni onaylayan ülkeler ve onaylanma tarihleri verilmektedir. Bu sözleşme toplamda 55 ülke tarafından onaylanmış olup göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarını evrensel düzeyde tek bir belgede toplanmasını sağlamıştır.

2.2.6. Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)

1 Ocak 1995 tarihinde faaliyete geçen Dünya Ticaret Örgütü (WTO), uluslararası ticaret sisteminin yasal ve kurumsal temelini oluşturmaktadır. WTO, uluslararası ticaretin yönünü belirleyen bir forum, üye ülkelerin ticari sorunlarını çözen bir organ ve gelişmekte olan ülkelerin çok taraflı ticaret sistemi ile bütünleşmesine aracılık eden bir örgüttür (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.: 1). Kısacası WTO, küresel ticaret kuralları ile uğraşan tek uluslararası örgüttür. Temel işlevi, uluslararası ticaretin mümkün olduğunca sorunsuz, tahmin edilebilir ve serbest bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır (WTO, t.y.: 1). Örgütte 164 üye bulunmakla birlikte, yaklaşık 30 ülkenin üyelik görüşmeleri devam etmektedir.

GATS, 1947 yılında imzalanan Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamındaki Uruguay görüşmelerinde GATT'a dahil edilmiş ve WTO'ya aktarılmış olan hizmet ticaretini düzenleyen ilk çok taraflı anlaşmadır (Çelebi, 2007: 13). Uluslararası hizmet ticaretiyle alakalı temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşma olan GATS, tüm ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi açısından kolaylaştırıcı bir rol oynamasıyla hem ulusal hem de küresel ekonominin işleyişi açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, t.y.: 1). Tüm WTO üyeleri aynı zamanda GATS üyeleridir (WTO, t.y.: 1).

Üye ülkeler bu anlaşmaya göre hizmetlerin serbest dolaşımı hakkında yaptıkları muameleleri ve çekincelerini on yıl içerisinde kaldırmalıdır. Bahsedilen on yıl, 2005 yılında dolmuştur. Taahhüt listelerinde yabancı gerçek ve tüzel kişilerin belirtilen hizmet sektörlerinde hangi kısıtlamalarda çalışabileceğine yer verilmekle birlikte, muafiyet listelerinde ikili anlaşmalardan ortaya çıkan başka ülkeleri kayırmacı hüküm ve kısıtlamalar belirtilmektedir (Çelebi, 2007: 13-14).

GATS, 29 madde ve 6 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kapsam ve tanım; ikinci bölüm genel yükümlülük ve kurallar; üçüncü bölüm özel taahhütler; dördüncü bölüm artan serbestleşme; beşinci bölüm kurumsal hükümler ve altıncı bölüm ise nihai hükümler şeklindedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, t.y.: 1).

Bu anlaşma, üye ülkelerin hizmet ticaretini etkileyen tedbirlerine uygulanmakta ve hizmet ticareti (T.C. Ticaret Bakanlığı, t.y.: md 1/2);

- a. Bir üye ülkeden herhangi bir üye ülkeye;
- b. Bir üye ülkeden herhangi bir diğer üyenin hizmet tüketicisine;
- c. Bir üyenin hizmet sunucusunun herhangi bir diğer üye ülkede ticari varlık oluşturması;
- d. Bir üyenin hizmet sunucusunun, gerçek kişiler yoluyla bir diğer üye ülkede faaliyette bulunması, şeklinde tanımlanmaktadır.

GATS, hizmet ticaretinin yapılacağı dört Mod belirlemiştir. Mod 4'te gerçek kişilerin varlığından bahsedilmekte ve bireysel bir hizmet sunucusunun tüketicinin bulunduğu ülkeye hareketiyle birlikte ticaretin gerçekleşeceği (örneğin, bir doktorun geçici olarak yurtdışında sağlık hizmetinde bulunması) açıklanmıştır. Bu ticaret şekli yalnızca hizmetler sektöründe geçerli olmasının yanında bu konudaki gelişmeler spesifik olarak hizmetleri temin etmeye yönelik geçici göç hareketleridir (Dinçer ve Çakmak, 2008: 141). Genel olarak Mod 4, uluslararası şirketlerin şirket içi transferleri kapsamında yabancı bir ülkede istihdam ettiği kişileri, sözleşme ile iş alarak yabancı bir ülkede istihdam ettiği yabancı gerçek kişileri ve kaynak ülkede yerleşik olan yabancı şirketler bünyesinde istihdam eden yabancı kişileri kapsamaktadır. Bunun yanında ülkelerin Mod 4 kapsamında yalnızca müdür, yönetici ve uzman kategorisindeki yüksek vasıflı çalışanlar hususunda taahhütte bulunmayı tercih etmesi, bu durumdan yalnızca gelişmiş ülkelerin yararlandığı fikrini ortaya çıkarmakta ve eleştirilere sebep olmaktadır (Nakhoul, 2014: 50).

2.2.7. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Konseyi üyesi olan 16 devlet temsilcisi tarafından 18 Ekim 1961 tarihinde Torino'da imzalanmış ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu şartı imzalayan ilk 5 devlet; Almanya, İngiltere, İsveç, Norveç ve İrlanda'dır (Aydın, 2014: 48). Bu şart, uluslararası bir sözleşme niteliğinde olup, onaylayan ülkeler açısından bağlayıcı bir belgedir. Şartla birlikte 19 sosyal hak koruma altına alınmış ve 1988 Protokolüyle 4 yeni hak eklenmiştir. Toplamda 5 bölüm ve 38 maddeden oluşmaktadır. Şartın 1, 5, 6, 12, 13, 16 ve 19. maddeleri çekirdek maddeler olmakta ve üyeler en az beşini kabul etmek zorundadır (Erdoğan, 2008: 131).

Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı'nı 18 Ekim 1961'de imzalamış ve bu sözleşme 16 Haziran 1989 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Avrupa Sosyal Şartı'nda seçimlik onay sistemi öngörülmektedir. Türkiye bu şartın dibacesini, I., III., IV. ve V., bölümlerinin yanında korunan kişiler konusundaki şartın kapsamını belirten Ek'in tümünü onaylamıştır. Ayrıca 1, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18 ve 19. maddelerin tüm fıkralarını, 4. maddenin 3. ve 5. fıkralarını ve 7. maddenin 3, 4, 5, 6, 8 ve 9. fıkralarını kabul etmiştir (İBÜ-İHHUAM, t.y.: 1).

1990 yılının Kasım ayında Roma'da gerçekleştirilen İnsan Hakları Bakanlar Konferansında, Şart'ın "yeniden canlandırılması" başlatılmıştır. Avrupa Sosyal Şartı'na yeni bir soluk getirmek ve Avrupa Topluluğunun iç pazarının oluşturulmasına ek bir önlem olarak İşçilerin Temel Sosyal Haklarına İlişkin Topluluk Şartını kabul ettiği durumda Avrupa Konseyi'nin, Avrupa kıtası için insan hakları standartları oluşturma konusundaki üstünlüğünü yeniden ortaya çıkarmak amaçlanmıştır (De Schutter, 2010: 8).

Avrupa Sosyal Şartı, 1996 yılında Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı olarak yeniden oluşturulmuş ve şart ile güvence altına alınan ekonomik ve sosyal hakların koruma alanının

genişletilmesi amaçlanmıştır. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartının oluşturulması Avrupa Sosyal Şartını ortadan kaldırmayarak teminat altına alınan haklara 8 yeni hak eklenmesini sağlamıştır (Erdoğan, 2008: 124-126).

Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı 6 Ekim 2004 tarihinde imzalamış ve bu şart 1 Ağustos 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu şartın II. bölümünün 1, 2/1-2 ve 2/4-7, 3, 4/2-5, 7 ve 31. Maddelerini kabul etmiştir (İBÜ-İHHUAM, t.y.: 1).

Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ile teminat altına alınan haklardan göçmen işçilere yönelik olarak madde 18'de diğer akit tarafların ülkelerinde gelir getirici bir iş edinme hakkı ve madde 19'da çalışan göçmenlerin ve ailelerinin korunma ve yardım hakkı yer almaktadır. 18. maddeye göre sözleşmeye taraf ülke vatandaşları, sözleşmeye taraf olan diğer herhangi bir ülkede gelir getirici bir iş edinme hakkına sahiptir. Bunun yanında 19. maddede ise sözleşmeye taraf ülkelerin, çalışan göçmenlerin ve aile fertlerinin herhangi bir taraf ülkedeki koruma ve yardım hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamayı taahhüt etmektedir (Avrupa Sosyal Şartı, 1965: 7-8). Madde 19'da belirtilen “göçmen işçinin ailesi” ibaresi “en azından eş ve 21 yaş altındaki çocukları” kapsamaktadır (Erdoğan, 2008: 151).

2.2.8. Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 24 Kasım 1977 tarihinde Strazburg'ta kabul edilmiştir. Sözleşme toplamda 4 bölüm ve 38 maddeden oluşmaktadır (Council of Europe Portal, 1983: 1). Türkiye, sözleşmeyi 24 Kasım 1977 tarihinde imzalamış, 19 Mayıs 1981'de Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi etmiş ve bu sözleşme Türkiye bakımından 1 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir (İBÜ-İHHUAM, t.y.: 1).

Sözleşmenin dibacesinde, bu sözleşme ile Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin vatandaşları olan göçmen işçiler ile göçmen işçi kabul eden ülkelerin vatandaşları arasında yaşama ve çalışma koşullarına ilişkin muamele eşitliğinin sağlanması ve göçmen işçilerin ve aile fertlerinin sosyal gelişmesinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Sözleşmenin 1. maddesinde “göçmen işçi” terimi, sözleşmeye taraf olan ülkelere biri tarafından ülkesinde ücretli olarak çalıştırılmak üzere bulundurulmuş diğer bir taraf ülke yurttaşı şeklinde tanımlanmıştır. Bunun yanında sözleşmede göçmen işçilerin işe alınması, sağlık muayenesi, işe giriş/çıkış hakkı, çalışma ve oturma izni, ailelerin birleştirilmesi ile yurda dönüş hususunda maddelere yer verilmektedir (Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 1981: 2).

2.3. Uluslararası İşgücü Göçüyle İlgili Politika Önerileri

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası işgücü göçüne ilişkin çalışmalar yapmış olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının (OECD) politika önerilerine yer verilecektir.

2.3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Politika Önerileri

1919 yılında faaliyete geçen ILO, çalışma yaşamıyla ilgili temel ilke ve hakların iyileştirilmesi alanında kurallar üreten ve üye ülkelerce üstlenilen yükümlülüklerin yerine getirilmesini oluşturduğu denetim mekanizmaları sayesinde takip eden en deneyimli uluslararası kuruluşlardan biridir. Hem anayasasında hem de 1944 yılında kabul edilen Philadelphia Bildirgesi'nde işgücü göçü ve göçmen işçiler konusunu temel çalışma alanına dahil etmiştir. Göçmen işçilerle ilgili uluslararası düzeyde ilk hukuki düzenleme, ILO tarafından 1949 tarihli 97 sayılı İstihdam Amacıyla Göç Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu sözleşmeyi, tamamlayıcı nitelikte olan 1975 yılında düzenlenen 143 sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi takip etmektedir. ILO'nun temel hedeflerinden biri istihdam amaçlı göç hakkında uluslararası politikalar oluşturmaktır (Nakhoul, 2014: 64).

İstihdam amaçlı ortaya çıkan göçler, dünyadaki çoğu ülkeyi etkileyen önemli bir küresel konudur. Çalışma çağındaki birçok kişi kendi ülkelerinde şahsının ve ailesinin yaşamlarını makul ölçüde sürdürmesini sağlayacak istihdam fırsatını yakalayamamaktadır. Bunun yanında demografik değişim, sosyo-ekonomik ve politik krizlerin varlığının yanı sıra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ücret farklarının etkisi göç hareketlerinin artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kadın çalışanların oranının artmasıyla göçmen kadınların sayısı da artış göstermektedir (ILO, 2006: 3).

Göç hareketlerinin artması göçmen işçilerin haklarının gündeme gelmesini sağlamıştır. ILO, göçmen işçilerin haklarını 2004 yılında gündeme getirmiş ve Uluslararası Çalışma Konferansının 92. Oturumunda göçmen işçiler üzerine genel tartışma açmıştır. Tartışmanın sonucunda göçmen işçiler adına adil bir çözüm öneren karara varılmıştır. Alınan kararda göçmen işçilerin temel insan haklarından ve temel çalışma haklarından faydalanmaları gerektiği belirtilmiştir (Erdoğan, t.y: 206).

ILO, 31 Ekim- 2 Kasım 2005 tarihleri arasında dünyanın tüm bölgelerinden uzman temsilcilerin katıldığı üçlü yapıda toplantı organize etmiş ve “Emek Göçü Üzerine Çok Taraflı Çerçeve: Emek Göçüne Hak Temelli Bir Yaklaşım İçin Bağlayıcı Olmayan İlkeler ve Kılavuzlar” başlıklı metni kabul etmiştir. Çok Taraflı Çerçevenin, Uluslararası Çalışma Konferansının Mart 2006 tarihindeki 295. Oturumunda yayınlanmasına karar verilmiştir (ILO, 2006: 6).

ILO tarafından önerilen ve göç politikaları oluşturulurken ülkeler tarafından dikkat edilmesi gereken ilkeler aşağıda sıralanmıştır (ILO, 2006: 5-30);

- *İyi İş:* Göçmen işçiler dahil olmak üzere, çalışma çağındaki tüm kadın ve erkeklerin, özgürlük, güvenlik ve insan onuruna yakışır koşullarda iyi ve üretken bir çalışma elde etme fırsatları desteklenmelidir. Herkesin serbestçe istihdama erişimi desteklenmeli ve insanların ekonomik, sosyal ve aile ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelir sağlanmalıdır.
- *İşgücü Göçü Konusunda Uluslararası İşbirliği İçin Araçlar:* Hükümetler, istihdam amacıyla göçleri teşvik etmek için işçi ve işveren örgütleriyle istişarede bulunarak uluslararası işbirliğine girmelidir. Hükümetler, işçi ve işveren örgütleri ile işgücü göçü politikalarının uluslararası ve bölgesel düzeyde tutarlılığını teşvik etmek amacıyla ILO ile birlikte çalışmalıdır.
- *Küresel Bilgi Tabanı:* İşgücü göç politikalarının belirlenmesi ve uygulanması açısından, işgücü göçüyle ilgili doğru verilerin toplanması ve analiz edilmesi önemli bir husustur. Bu nedenle hükümetler verilerin doğru bir şekilde toplanması ve analiz edilebilmesi açısından gerekli çalışmaları yapmalıdır.
- *Emek Göçünün Etkin Yönetimi:* Bütün devletlerin, emek göçünü yönetmek için kendi politikalarını geliştirme egemenliği bulunmakla birlikte uluslararası çalışma standartları, uluslararası kılavuzlar ve ilkeler bu politikaların uyumlu, etkili ve adil olması konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Düzenli göç yolları, işgücü piyasası ihtiyaçları ve demografik eğilimler dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu konuda işgücü piyasası analizleri için mekanizmalar ve alt yapılar oluşturulmalı ve işgücü kıtlığının sektörel, mesleki ve bölgesel boyutları, nedenleriyle birlikte göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal diyalog, sağlam işgücü göç politikalarının geliştirilmesinde esastır ve teşvik edilmelidir. Hükümetler ve sosyal ortaklar, işgücü göçüyle ilgili politikalarda sivil toplum kuruluşlarına danışmalıdır.
- *Göçmen İşçilerin Korunması:* Yasal statüleri ne olursa olsun tüm göçmen işçiler, ILO Beyannamesinde belirtilen haklardan ve ilkelerden faydalanmalıdır. Özellikle ILO'nun sekiz temel sözleşmesinde bulunan çalışma haklarından ve Birleşmiş Milletler'in insan hakları sözleşmelerine yansıyan ilke ve haklardan yararlanmalıdır. Aksi belirtilmedikçe tüm uluslararası çalışma standartları göçmen işçilere uygulanmalıdır. İşgücü göçü ve göçmen işçilerin korunmasına dair ulusal yasa ve yönetmelikler, ilgili uluslararası ve bölgesel araçlarla yönlendirilmelidir. Göçmen işçilerin korunması, uluslararası hukuka dayanan sağlam bir yasal dayanak gerektirmektedir. Hükümetler, göçmen işçilerin korunmasına ilişkin ulusal yasa ve politikaların oluşturulmasında 97 sayılı İstihdam Amacıyla Göç Hakkındaki Sözleşme ve 143 sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi'nde yer alan ilkeleri dikkate almalıdır. Bu sözleşmeler onaylanmışsa, tamamının uygulanması gerekmektedir. Tüm göçmen işçilerin hakları, uluslararası çalışma standartlarına ve

geçerli bölgesel araçlara uygun olarak ulusal yasa ve yönetmeliklere etkili bir şekilde uygulanarak korunmalıdır.

- *Kötü Niyetli Göç Uygulamalarının Önlenmesi ve Korunması:* Hükümetler, düzensiz işgücü göçünü önlemek için çalışmalı, sosyal ortaklarla istişare halinde olarak kötü niyetli uygulamaları ve göçmen kaçakçılığını önleyici tedbirler almalıdır.
- *Göç Süreci:* Göçmen işçilere göçün her aşaması boyunca takip edecekleri düzenli bir göç planı sağlanmalıdır. Göçmen işçilere menşei ülkeden ayrılmadan önce, göç sırasında ve hedef ülkeye varıldığında sahip olduğu haklar ve işle ilgili genel koşullar hakkında anladıkları bir dilde bilgi, eğitim ve yardım sağlanmalıdır. Aynı şekilde geri dönüş sürecinde de sahip oldukları haklar hakkında bilgi verilmelidir.
- *Entegrasyon ve Sosyal İçerme:* Hükümetler, kültürel çeşitliliğe saygı göstererek, göçmen işçilere yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek ve yabancı düşmanlığı ile mücadele etmek için önlemler alırken; entegrasyon ve sosyal içerme konusunda teşvik sunmalıdır.
- *Göç ve Kalkınma:* İşgücü göçünün istihdama, ekonomik büyümeye, kalkınmaya ve yoksulluğun azaltılmasına olan katkısı hem menşei ülkenin hem de hedef ülkenin yararına olmalıdır.

2.3.2. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Politika Önerileri

II. Dünya Savaşının ardından harap olan Avrupa'nın yeniden inşası için 1948 yılında Amerikan Marshall Planı kapsamında Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) kurulmuş ve 1960 yılında Kanada ve ABD'nin örgüte katılmasıyla örgüt küresel bir nitelik kazanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.: 1). 1948-1960 yılları arasında faaliyette bulunan ve dünya halklarının refahını arttırmayı ve ekonomik kalkınmayı sağlamayı amaçlayan OEEC'nin devamı niteliğindeki OECD, 14 Aralık 1960 yılında Paris'te imzalanan orijinal ismi "Convention on the Organisation for Economic Cooperation and Development" anlaşmasıyla kurulmuştur. 1961 yılında faaliyete geçen OECD'nin 20 kurucu üyesi bulunmaktadır. Bu ülkeler: ABD, Türkiye, Avusturya, Kanada, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, İtalya, İngiltere, Belçika, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İsviçre, İsveç, İspanya, İzlanda, Norveç ve Portekiz'dir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.: 1). Bugün toplamda 37 üyesi olan OECD; sorunları tanımlamak, tartışmak, analiz etmek ve bunları çözmek için çeşitli politikalar üretmekte ve üye ülkelerle düzenli olarak istişare halinde bulunmaktadır (OECD, 2020: 1).

OECD'nin ele aldığı başlıca konulardan biri uluslararası göç hareketleridir. OECD, göç hareketlerini izlemekte ve ülkelere bu konuda politika önerilerinde bulunmaktadır. OECD üyesi olan ülkelere uluslararası göç hareketleriyle ilgili bilgilerin zamanında ve doğru bir şekilde paylaşılması için 1973 yılında "Göçle İlgili Sürekli Raporlama Sistemi" (Fransızca kısaltması SOPEMI olan, orijinal ismi Sytème d'observation permanente des Migrations) kurulmuştur. Bugün

SOPEMI küresel nitelikte ve benzersiz özelliğiyle faaliyetlerini yürütmektedir (European Commission, t.y.: 1).

Üye ülkeler tarafından gönderilen göç istatistikleri sayesinde yıllık olarak yayınlanan Uluslararası Göç Eğilimleri Raporu (International Migration Outlook) oluşturulmaktadır. Uluslararası Göç Eğilimleri Raporunda, OECD'ye üye olan ülkelerdeki uluslararası göç hareketlerinde meydana gelen değişimler ve ülkelerin göç politikaları karşılaştırmalı bir şekilde incelenmektedir (Nakhoul, 2014: 71).

Her OECD ülkesi, üst kademedan başlayıp alt kademeye doğru ihtiyaca göre pozisyonların doldurulmasını sağlamak ve ekonomik büyümeyi desteklemek için işgücü göçüne başvurmaktadır. Buna rağmen işgücü göçünün yerel işgücü üzerindeki etkisi ve firmaların yerli işçilerin eğitim ve öğretimlerine yatırım yapma konusunda kamuoyunun bazı endişeleri vardır. Ülkeler, bu endişelerin yok edilmesi için bazı koruma mekanizmaları oluştursalar bile bu durum her zaman kolay değildir. Ayrıca oluşturulan işgücü göçü politikaları işgücü piyasasının hedeflerine yanıt vermelidir. İşgücü göçünü yönetmek için mükemmel bir tarif olmamakla birlikte, oluşturulan politikaların evrimine göre çıkarılabilecek net sonuçlar bulunmaktadır (OECD, 2014: 1).

İşgücü göçü için net bir çerçeve geliştirilmelidir. Göç sadece işçi arzını sağlamakla kalmayıp birden fazla hedefe hizmet etmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için bazı seçimler ve değiş tokuşlar gerçekleştirilmektedir. OECD göç politikaları oluşturulurken dikkat edilmesi gereken ilkeler aşağıda sıralanmıştır. Bunlar (OECD, 2014: 1);

- Politika yapıcılar, oluşturdukları politikaları açıkça kamuoyuyla paylaşmalıdır. Bunun yanında, işgücü göçünün iç işgücü piyasası, eğitim ve öğretim üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalı ve işgücü göçü hedefleri değişen emek talebine uygun olmalıdır.
- Farklı hedefler için politika araç kutusu oluşturulmalıdır. Açık pozisyonların nasıl doldurulduğunu gerçekçi bir şekilde yansıtabilecek işgücü piyasası testleri ve eksiklik listeleri tasarlanmalıdır. Mesleki eğitim ve ilgili dili desteklemek için menşei ülkelerle birlikte çalışılmalıdır. İkili anlaşmalar ve giriş sonrası takip dâhil olmak üzere yasal işe alım kanalları dikkate alınarak yasadışı göç engellenmelidir.
- Göç yönetimine dinamik bir yaklaşım getirilmeli ve kabul kriterlerinin yönetimi geliştirilmelidir. Göç hareketleri için göçmenlerin tüm becerilerini dikkate alan beceri eşikleri ve doğrulama yöntemlerinin yetersiz olduğu yerlerde maaş eşikleri belirlenmelidir. Kamuoyunu bilgilendirmek ve daha iyi politikalar üretebilmek adına yeni programlar hazırlanmalıdır.
- Hizmet altyapısı modernize edilmelidir. Rasyonel prosedürler, müşteri odaklı teslimat ve eğitilmiş personel oluşturulmalıdır. Hem göçmenler hem de işverenler için geçiş yolları

şeffaf ve açık hale getirilmelidir. Göçmenler ve idari personel üzerindeki yükün en aza indirilmesi için etkili online teknolojiler kullanılmalıdır.

2.3.3. Göç Politikaları ve Türkiye

OECD üyesi olan Türkiye’de göç ve göçmenlerle ilgili düzenlemeler dağınık halde bulunmaktadır. Türkiye’nin göç politikalarını tek çatı altında toplayacak bir mevzuat yakın zamana kadar bulunmuyordu. Bu konudaki eksikliklerin giderilmesi için 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş ve değişik zamanlarda yapılan düzenlemeler tek çatı altında toplanmıştır (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2066).

Türkiye’de iskân hizmetlerinin daha iyi uygulanması için oluşturulan ilk politika belgesi 14 Haziran 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu’dur. Bu kanunla dağınık halde bulunan iskân mevzuatı dönemin koşullarına göre iyileştirilmiştir. Günümüz şartlarında yetersiz kalan 2510 sayılı kanun yerine 26 Eylül 2006 tarihli 5543 sayılı İskân Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, insanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması için konut, işletme binası ve arazi sahibi olmasını öngörmektedir. Bu sayede aileler hem konut sahibi olurken hem de geçinebilir bir gelir seviyesine ulaşmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019: 10-12).

Göçmenlerle ilgili diğer bir mevzuat 24 Temmuz 1950 tarihinde yürürlüğe giren 5682 sayılı Pasaport Kanunu’dur. Bu kanunda göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışlarıyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir (Pasaport Kanunu, 1950: 1). Göçmenlerin Türk vatandaşlığını kazanması ve kaybına dair iş ve işlemlerin yürütülmesiyle ilgili usul ve esasların belirlenmesi için 12 Haziran 2009 tarihinde 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu yürürlüğe girmiştir (Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009: 1).

1990’ların başından itibaren Türkiye’de sığınma taleplerinde artış görülmeye başlamış ve 1994 Mülteci Yönetmeliği, Türkiye’nin göç ve sığınma politikaları için bir dönüm noktası olmuştur. 1994 Yönetmeliğinin amacı bireysel ve toplu sığınma vakaları karşısında yapılması gereken esasları düzenlemektir. Bu yönetmelik sırf sığınma vakaları için oluşturulan ilk genel düzenleyici belge olma özelliğine sahiptir (Kılıç, 2010: 1).

Türkiye’de çalışmak isteyen yabancıların çalışma izni almaları gerekmektedir. Yabancıların çalışma izinleriyle ilgili hükümleri düzenleyen 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun yürürlüğe girmiş ve bu kanunla birlikte yabancıların çalışmasıyla ilgili hükümler tek bir çatı altında toplanmıştır. Bu kanunla yabancıların her meslekte çalışabilmesi düzenlenmiş ve yasa dışı çalışmasını engellemek amaçlanmıştır. Ayrıca göçmenlerin sigortalılık durumlarıyla ilgili doğrudan hükümler olmasa bile 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık

Sigortası Kanunu'nda yabancılarla ilgili düzenlemeler bulunmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 169-170).

Türk hukukunda göçmenlerin giriş, çıkış, ikamet ve istihdamı gibi konularla ilgili düzenlemelere Mülteci Yönetmeliği'nde kısmen de olsa yer verilmiştir. Ancak bu düzenlemelerin yetersiz olmasından dolayı mülteciler ve sığınmacılarla ilgili kapsamlı bir düzenlemenin yürürlüğe girmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, Türkiye'nin iltica politikasında değişiklikler getirecek olan Ulusal Eylem Planı, Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek 25 Mart 2005'te yürürlüğe konmuştur. Ulusal Eylem Planında, Türkiye'nin göç mevzuatı ve sistemin Avrupa Birliği (AB) müktesebatı ile uyumu açısından yürürlüğe konması gereken yasal düzenlemeler ile idari yapılanmalar ve alt yapının tamamlanması için gerekli olan yatırımlar ve tedbirler yer almaktadır (Güner, 2007: 85-87).

Türkiye, AB üyelik süreci kapsamında göç politikalarını ve kapsamını AB ile uyumlu hale getirmek için düzenlemeler yapmıştır. 1960'lardan itibaren göç veren ülke konumunda olan Türkiye, artık göç alan ülke konumuna gelmiştir. Özellikle son yıllardaki ekonomik gelişmeler ile sanayi ve ticari faaliyetlerdeki ilerlemeler sayesinde cazibe merkezi haline gelmiştir (Sağıroğlu, 2015: 73-74).

Uluslararası göçler karşısında hedef ülke konumuna gelen Türkiye için göç hareketlerinin yasal düzenlemeleri açısından bir boşluk söz konusu olmuştur. Bu kapsamda oluşturulan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yabancıların Türkiye'ye giriş, çıkış ve ikametleri, Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılar için uygulanacak korumanın usul ve esasları ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) kuruluş, görev ve yetkileri yer almaktadır (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2067-2068).

Cumhuriyetin kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar Türkiye'ye gelen göçmenlere iş ve barınma olanakları sağlanmış olmasının yanında nüfus politikasının genel eğilimi nüfusu arttırmaya yöneliktir. Türkiye'nin sanayileşmesi ve demokrasi kültürünün artmasıyla birlikte nüfus ve aile planlamaları gibi deyimler gündeme gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin kalkınması açısından bir araç olan çok nüfuslu toplum, tarım toplumundan sırasıyla sanayi ve bilgi toplumuna geçişin yaşandığı süreçte gelişmenin önünde bir engel olarak görülmektedir (Emek İnan, 2016: 20-21).

Ülkelerin göç politikalarına yardımcı olmak ve bu politikaların sürdürülebilirliğine katkı sağlamak için Uluslararası Göç Küresel Komisyonu bir rapor hazırlamıştır. Buna göre sürdürülebilir göç politikası için şu ilkeler temel alınmalıdır (Koser, 2005: 27-28);

- Düzensiz göçün nedenlerini ve etkilerini dikkate alan uzun dönemli bir yaklaşım
- Devlet egemenliğini bireysel haklarla uzlaştıran dengeli bir yaklaşım
- Hükümetin farklı birimleri, hükümet ile Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve sivil toplum arasında ve farklı ülke hükümetleri arasında diyalogu birleştiren bütüncül bir yaklaşım

Göç politikaları genellikle aşağıdaki temel bileşenleri içermelidir (Koser, 2005: 27-28);

- Yasal düzenlemelerin uygulanmasının denetimi
- Düzenli ve organize göç programları
- İade (geri dönüş) programları
- Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele stratejileri
- Geniş göç hareketleri içinde mültecilerin korunmasını sağlamak için özel programlar

Yukarıdaki ilkeler doğrultusunda Türkiye, farklı özelliklere sahip göçmenler için sürdürülebilir bir göç politikası oluşturmalıdır. Bu konuda ekonomik ve toplumsal bütünleştirme çalışmaları başlatarak göç hareketlerinin uzun vadeli etkilerini öngörebilecek ve gerekli tedbirleri alabilecek bir program hazırlamalıdır. Ayrıca göçmen sorunlarına yönelik uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri ve üçüncü ülkelerle işbirliğine gidilmelidir. Bunun yanında göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretinin engellenmesi açısından gerekli önlemler alınmalıdır. Göçmenlerin mesleki beceri kazanması için programlar geliştirilerek onlara istihdam fırsatı sağlanmalıdır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017: 32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ULUSLARARASI İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DURUM DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Uluslararası İşgücü Göçünün İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkileri

Uluslararası işgücü göçleri, gerek göç veren gerekse göç alan ülkeler üzerinde olumlu veya olumsuz birçok etki meydana getirmektedir. Bu etkiler göçe konu olan ülkelerin göç hareketlerindeki konumuna, gelişmişlik düzeyine ve işgücünün niteliğine bağlı olarak bir takım farklılıklar gösterebilmektedir.

3.1.1. İstihdam Üzerindeki Etkileri

Göç hareketleri çeşitli gerekçelerle ve küreselleşme sürecinin hız kazanması ile birlikte giderek artan bir durum haline gelmiştir. Göçler genellikle daha iyi yaşam şartlarına ulaşma amacıyla gerçekleştirilmekle birlikte göç öncesinde, esnasında ve sonrasında taraf ülkeler açısından olumlu veya olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Göçün en fazla etkilediği alanlardan birisi de istihdamdır. İstihdam açısından konu ele alındığında göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde istihdamı olumsuz etkilediğine dair bir düşünce hakim olsa da bazı çalışmalar göçlerin istihdam üzerindeki etkisinin zayıf olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan göçün etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde ele alan çalışmalara bakıldığında, göçün işgücü piyasaları üzerindeki etkilerinin göç edenlerin vasıflı olup olmadıklarına ve emek piyasalarının yapısına göre farklılık arz ettiği görülmektedir (Çelebi ve Durmaz, 2012: 194).

Göçlerin işgücü piyasası üzerindeki etkileri göçmenlerin sahip olduğu beceriler, ev sahibi ülkedeki mevcut işgücünün becerileri ve ev sahibi ekonominin özellikleriyle yakından ilişkilidir. Ayrıca bu etkiler kısa vadede işgücündeki ani artışın doğru bir şekilde konumlandırılmasının zor olacağı durumlarda ve uzun dönem açısından farklılıklar göstermektedir (FullFact, t.y.: 1).

Dış ülkelere giden işgücünün çoğunluğu, göç etmeden önce işsiz veya gizli işsiz durumunda ise uluslararası işgücü göçünün dengeli ekonomik büyümeye doğrudan katkısı bulunmaktadır. Bu durumdaki kişilerin göç etmelerinden dolayı göç veren ülke ekonomisi olumsuz yönde etkilenmeyecektir. Ancak gerçekte sanayi veya hizmet sektöründe istihdam edilenlerin göç etmesiyle ekonominin olumsuz etkileneceği ya da dış ülkelerdeki iş sahalarının istihdam dışındaki

bireyler tarafından kolayca doldurulabileceği anlamına gelmemektedir. Ayrıca uluslararası işgücü göçünün mevsimlik veya yurt içi göç üzerindeki dolaylı etkileri göz önünde bulundurulmalıdır (Abadan Unat vd, 1975: 403).

Göçmenler, göç hareketlerinin ardından yaşamlarını idame ettirebilmek adına ilk olarak hedef ülkede iş bulmak zorundadır. Ancak genel istihdam sorunlarının varlığı ve işgücündeki vasıfsızlık göç eden kitleleri örgütsüz, süresiz ve güvencesiz işler şeklinde adlandırılan ‘marjinal işlere’ yönlendirmektedir (Kayıkçı, 2004: 107). Göçmenler göç ettikleri yerlerde işsizlik ve yaşam endişeleri sebebiyle kötü şartlara sahip olan marjinal sektörleri tercih etmektedir. İşverenler de kanuni yükümlülüklerden kurtulmak için bu işçileri kayıt dışı sektörlerde istihdam ettirmektedir.

Marjinal işler arasında yer alan hem ucuz hem de kötü şartlarda çalışan göçmen kadınların yoğunlukta olduğu temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı gibi ev içi işler genellikle yerli çalışanlar tarafından tercih edilmemektedir (Coşkun, 2005: 79). Bu durum göçmen işçilerin istihdam içindeki payını arttırmaktadır.

Göç hareketleri ekonominin belirli sektörlerindeki işçi yoğunluğunu arttırdığı için emek arzını etkilemektedir. Ayrıca göçmenler belirli mal ve hizmetler için tüketici talebini genişlettiğinden dolayı göçmen işgücü talebi de artmaktadır. Bunun sonucunda göç hareketleri belirli meslekler açısından çeşitli sektörlerindeki mevcut işler için rekabeti arttırabilir ve yeni işler yaratabilir. Çünkü ekonomilerde işler sabit sayıda değildir. Göçmenler mal ve hizmetlere yönelik tüketici talebini arttırmakta ve bunun akabinde işverenler de göçmen işgücünün yoğun olduğu sektörlerde (tarım veya bakım sektörleri vb) üretimi arttırabilmektedir. Ayrıca orta ve uzun vadede göçün daha fazla yatırıma yol açması beklenmektedir. Yatırım ve işgücü talebinin göçü nasıl etkileyeceği mevcut ekonominin özelliklerine bağlıdır. İşgücü talebi, ekonomik büyüme dönemlerinin aksine ekonomik kriz dönemlerinde daha yavaş karşılanmaktadır (The Migration Observatory, t.y.: 1).

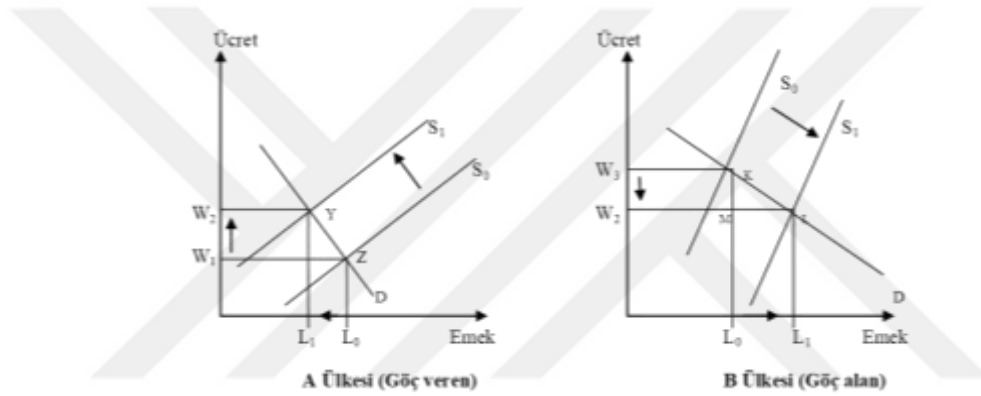
OECD’ nin 2019 göç raporuna göre üye ülkelerdeki göçmenlerin istihdam oranı % 68,3 olup üye ülkelerde vatandaşlarına kıyasla göçmenlerin istihdam oranı yalnızca 2,4 puan daha düşüktür. Son yıllarda göçmenlerin iş bulma konusunda şanslı olduğu ülkeler arasında İngiltere ve İrlanda bulunurken, Fransa ve İtalya bu konuda % 40’lık göçmen istihdam oranıyla alt sıralarda yer almaktadır (Euronews, 2019: 1).

OECD ülkelerindeki göçlerin büyük çoğunluğu bir OECD ülkesinden başka bir OECD üyesi ülkeye doğru gerçekleşmektedir. Yüksek öğretim mezunu göçmen işgücü oranının hedef ülkedeki yüksek öğretim mezunu işgücü sayısından daha fazla olduğu göz önünde bulundurulursa OECD ülkelerinde gerçekleşen göçlerin beyin göçü şeklinde ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Bu ülkelerdeki kalifiye işgücünün göç etmesi sonucunda hedef ülkedeki işgücü vasıfsız nitelikte ise iş

bulması zorlaşır ve ücretleri olumsuz şekilde etkilenir. Hedef ülkedeki vasıflı işgücü üzerinde herhangi bir etkisi söz konusu olmaz (Çelebi ve Durmaz, 2012: 194).

Göçe yol açan ekonomik etkiler arasında düşük ücretler, vergi oranlarının yatırımları engelleyecek oranda yüksek olması, ekonomik istikrarsızlık ve bunun sonucunda insanların ekonomik açıdan gelecek endişesi taşıması, çalışma hayatındaki kötü koşullar, sosyal hakların düşük olması, yüksek öğrenim görmüş kişilerin büyük bir bölümünün kendi meslekleriyle alakalı olmayan alanlarda istihdam edilerek hem maddi hem manevi olarak tatminsizlik yaşamaları, vasıflı elemanların istihdam edilememesi, işsizlik oranlarının yüksek olması, yoksulluk ve yolsuzluk gibi pek çok neden gösterilebilmektedir (Bayraklı, 2007: 29).

Şekil 7: Uluslararası Emek Göçünün Ücretler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri



Kaynak: Bayraklı, 2007: 29

Şekil 7' de, uluslararası emek göçünün ücretler ve istihdam üzerindeki etkileri, Tablo 8' de ise A ve B ülkesinin göç öncesi ve göç sonrası denge durumları verilmiştir. Şekilden de görüleceği üzere göçün temel sebebi iki ülke arasındaki ücret farklılıklarıdır.

Tablo 8: Göç Veren (A Ülkesi) ve Göç Alan (B Ülkesi) Ülkelerin Göç Öncesi ve Sonrası Durumu

	GÖÇ ÖNCESİ DURUM		GÖÇ SONRASI DURUM	
	A ÜLKESİ	B ÜLKESİ	A ÜLKESİ	B ÜLKESİ
Denge Noktası	Z	K	Y	L
Ücret Düzeyi	W_1	W_3	W_2	W_2
Emek Miktarı	L_{0a}	L_{0b}	L_{1a}	L_{1b}

Göçten önceki duruma bakıldığında, A ülkesinde ücret düzeyinin W_1 , emek miktarının L_0 ve denge noktasının Z olduğu görülmektedir. Göç sonrasında ise A ülkesinden emek çıkışı olduğu için emek miktarı azalarak L_0 ' dan L_1 'e gelir. Emek arzındaki bu azalmadan dolayı ücretler W_1 seviyesinden W_2 ' ye çıkmaktadır. Bu durumda yeni denge noktası Y olmaktadır.

Göç öncesinde B ülkesi, K noktasında W_3 ücret ve L_0 miktar düzeyinde dengeyi sağlamaktadır. B ülkesinde emek talebi değişmezken emek arzının artmış olması ücretlerin W_3 'ten W_2 'ye düşmesine neden olmuştur. Göç sonrasında hem A ülkesi hem B ülkesi W_2 ücret düzeyinde dengeye gelmektedir. W_2 ücret düzeyinde iki ülkede ücretler eşitleneceği için ücret farklılıklarından kaynaklanan göç hareketleri sona erecektir.

Düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere göçün sonucunda ücret seviyesi bir noktada dengeye gelmektedir. Göç veren ülkede işsizlik oranı azalır ve ücret düzeyi artar. Göç alan ülkede emek arzının artmasından dolayı yüksek olan ücret düzeyi azalmaktadır. Bu sayede göç veren ve göç alan ülkedeki ücret düzeyi dengeye gelmektedir.

Tablo 9: OECD Ülkelerinde Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre İstihdam Oranları (2019, %)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Yabancı doğumlu	Yerli doğumlu	Yabancı doğumlu	Yerli doğumlu	Yabancı doğumlu	Yerli doğumlu
Avustralya	79,7	78,8	65,3	72,6	72,3	75,7
Avusturya	75,2	78,7	62,9	71,1	68,9	74,9
Belçika	66,2	69,5	51,6	64,3	58,7	66,9
Kanada	79,3	76,6	67,5	73,3	73,2	74,9
Çek C.	88,4	81,7	69,6	68	79,2	75
Danimarka	72,4	78,7	59,4	73,8	65,7	76,3
Estonya	78,9	78,6	71,2	72	74,6	75,4
Finlandiya	70,3	74,3	58,1	72,9	64,2	73,6
Fransa	68	69	50,9	64,4	58,9	66,6
Almanya	78,4	81	62,9	75,3	70,8	78,2
Yunanistan	67,7	65,7	41	47,9	53,3	56,8
Macaristan	81	77,2	73,8	62,7	77,4	69,9
İzlanda	85,8	86,2	79,3	82,2	82,4	84,3
İrlanda	78,8	73,7	64,4	64,1	71,5	68,9
İsrail	80,9	69,4	77,6	63,5	79,1	66,5
İtalya	75,1	67	49,9	50,2	61,4	58,7
Letonya	74	73,9	67,8	71	70,5	72,5
Litvanya	74,8	73,4	69,6	72,7	71,9	73
Lüksemburg	76,7	66,3	67,3	59,2	72	62,9
Meksika	66,1	78,9	39,6	47,1	53,2	62,3
Hollanda	73,7	83,7	60,1	76,7	66,5	80,2
Yeni Zelanda	84,3	80,6	71,7	74	77,8	77,3
Norveç	74,1	78,3	65,4	75,2	69,8	76,8
Polonya	82,6	75,3	65,5	61,1	75	68,2
Portekiz	81,8	72,7	71,6	67,1	76,3	69,8
Slovakya	86,5	74,3	69	62,3	78,7	68,3
Slovenya	77,4	74,5	57,1	70	68	72,3
İspanya	70,5	68,3	55,9	58,4	62,7	63,4
İsveç	71,2	81,2	60,3	80,3	65,8	80,7
İsviçre	83,7	85	70,3	79,4	77,1	82,2
Türkiye	65,5	68,4	26,2	32,4	44,2	50,5
B.Krallık	83,1	78,4	67,1	72,1	74,7	75,3
ABD	83,4	73,4	61,2	66,4	72,2	69,8

Kaynak: OECD.Stat , 2019: 1

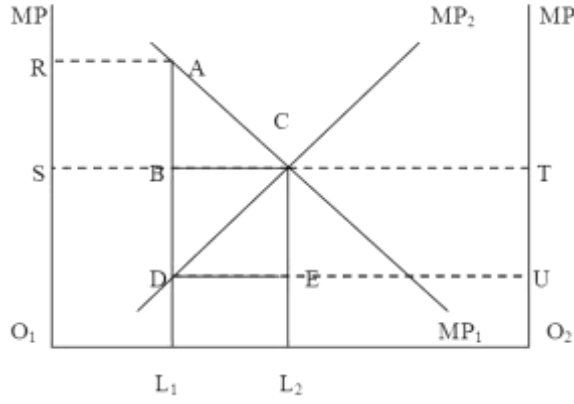
Tablo 9’da, OECD üyesi ülkelerde doğum yeri ve cinsiyete göre istihdam oranları verilmiştir. Tablodan da takip edilebileceği üzere en fazla yabancı doğumlu erkek istihdam oranı Çek Cumhuriyeti’nde (% 88,4) iken, en fazla yerli doğumlu erkek istihdam oranı (% 86,2) ile en fazla yabancı (% 79,3) ve yerli doğumlu kadın istihdam oranı (% 82,2) İzlanda’dadır. En az yabancı doğumlu erkek istihdam oranına (% 65,5) ve en az yabancı doğumlu kadın istihdam oranına (% 26,2) sahip ülke Türkiye’dir. Yine OECD ülkeleri içerisinde toplamda en az yabancı doğumlu istihdam oranına sahip olan ülkenin % 44,2 ile Türkiye olduğu görülmektedir.

3.1.2. Ücret Üzerindeki Etkileri

ILO’ya göre 2017 yılında göçmen işçiler dünyadaki uluslararası göçmen nüfusunun yaklaşık % 59’unu oluşturmaktadır (IOM, t.y.: 1). Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki sınırların şeffaflaşması göç hareketlerini arttırmış ve göçmenler göç ettikleri ülkelerin ekonomisini etkileyecek duruma gelmiştir. Uluslararası göç hareketleri ülkelerdeki ücret düzeylerini etkilemektedir. Ücret üzerindeki bu etkiler nedeniyle göç hareketlerinin ardından orta ve yüksek ücretli çalışanlar fayda sağlarken, düşük ücretli çalışanlar bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

Göç hareketlerinin işgücü ücretleri üzerindeki kısa vadeli etkileri, göçmenlerin mevcut işgücünün ikame özelliğine veya tamamlayıcı yeteneklere sahip olmasına bağlıdır. Göçmen işgücü, mevcut işgücünün yerine ikame edilebiliyorsa göçün kısa vadede işler açısından rekabeti arttırması ve ücretleri azaltması beklenmektedir. Bu düşük ücretleri kabul etme istekliliğine göre işsizliğin ne ölçüde artacağı değişkenlik gösterebilmektedir. Diğer yandan göçmen işgücünün yetenekleri mevcut işgücünün yeteneklerini tamamlayıcı nitelikte ise ücretlerle birlikte üretkenliğin de artması beklenmektedir (The Migration Observatory, t.y.: 1). Bu durum işçi göçü veren ülke için farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. İşçi göçü veren ülkede işgücü arzının azalması, o ülkedeki işsizliği azaltırken ücretlerin artmasına sebep olmaktadır. Bu ülkelerde işgücü talebi değişmezken işgücü arzının azalması ücret artışlarını beraberinde getirmektedir.

Şekil 8: Uluslararası Göçlerin Hem Göç Alan Hem Göç Veren Ülkelerdeki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri



Kaynak: Bhagwati, 1998'den aktaran: Güney vd., 2013: 43

Şekil 8'de iki ülke arasında gerçekleşen göç hareketlerinin ücret düzeyi üzerindeki etkileri verilmiştir. Toplam göç O_1O_2 , birinci ülkeden gelen göç miktarı L_1O_1 , ikinci ülkeden gelen göç miktarı L_1O_2 , birinci ülkeden gelen emeğin marjinal ürünü MP_1 eğrisi ve ikinci ülkeden gelen emeğin marjinal ürünü MP_2 eğrisi ile gösterilmektedir. Eğrilerin altında kalan alan her bir ülkedeki toplam çıktı miktarını göstermektedir. Birinci ülkedeki emeğin marjinal ürünü ikinci ülkedeki emeğin marjinal ürününden daha yüksektir. Çünkü her iki ülke için emek eşit dağılmamıştır. Göçle ilgili kısıtlamalar olmasaydı L_1L_2 arasındaki çalışanlar ücret düzeyi C noktasına ulaşmaya kadar göç edeceklerdi. Bu durumda göç sayesinde ACD alanı kadar toplam kazanım olacaktır. Göç edenler BCED alanı kadar kazanıma sahipken, göç alan ülkenin kazanımı ABC alanı kadar olacaktır.

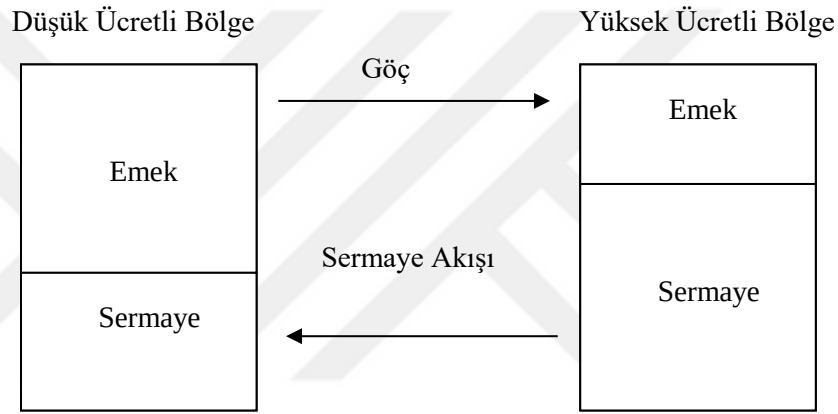
Herhangi bir ülkenin göç almasıyla birlikte kazanç alanı AB kadar düşer ve yerli çalışanlar için RABS alanı kadar bir kayba sebep olur. Bunun aksine herhangi bir ülkenin göç vermesiyle birlikte kayıp alanı AB kadar yükselir ve yerli çalışanların kazançları CEUT alanı kadar olur. Bu şekilde göç alan ülkedeki yerli çalışanların kaybı, göç veren ülkedeki yerli çalışanların kazancı haline gelmektedir. Göç alan ülke bu durumdan fayda sağlamasına rağmen göçü engellemektedir. Yerli çalışanlar (O_1L_1) göreceli olarak göç miktarından (L_1L_2) fazladır. Bu durum ülkenin toplam kazancının yerli kazançların kaybından daha az olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak göç alan ülkede emekten sermayeye doğru bir gelir akımı gerçekleşmekte ve sermaye sahipleri kazançlı çıkmaktadır.

Oeberg, göçlerin ücretler üzerindeki etkisini yüksek ve düşük ücretli bölgelerdeki emek ve sermaye oranlarıyla açıklamıştır. Teoriye göre insanlar ücret seviyelerinin yüksek olduğu bölgelere doğru göç etmektedir. Düşük ücretli bölgelerde bir itme etkisi, yüksek ücretli bölgelerde ise çekme etkisi bulunmakta ve ücretler arasındaki farkın büyüklüğüne göre göç devam etmektedir. Bunun

sonucunda ücret açısından bir denge oluşmakta ve göç bu dengeye ulaşma süreçlerinden biri haline gelmektedir (Oeberg, 1995: 1).

Göçün istihdam üzerindeki etkilerinin incelendiği kısımda yer alan Şekil 7’de uluslararası emek göçünün ücretler ve istihdam üzerindeki etkileri daha önce verilmişti. Şekilden de takip edilebileceği üzere iki ülkedeki ücret farklılıkları nedeniyle ücretlerin düşük olduğu A ülkesi ücretlerin nispi olarak daha yüksek olduğu B ülkesine işgücü göçü vermektedir. Bu şekildeki göç hareketleri sonucunda A ülkesinde emek arzının azalması ücretleri arttırırken, B ülkesinde ise emek arzının artması ücretlerin azalmasına yol açmaktadır. Böylece göç hareketi sonucunda iki ülke arasındaki ücret farklılıkları ortadan kalkmaktadır

Şekil 9: Neoklasik Açıdan Genel Denge Mekanizması



Kaynak: Oeerg, 1995: 2

Şekil 9’da Neoklasik açıdan genel denge mekanizması sunulmuştur. Şekilde de görüldüğü gibi emek, ücret düzeyinin düşük olduğu bölgelerden yüksek ücret düzeyine sahip bölgelere doğru göç ederken, sermaye ise yüksek ücret düzeyine sahip olan bölgelerden ücret düzeyinin düşük olduğu bölgelere doğru hareket etmektedir. Emek ve sermaye hareketliliği ücret düzeylerinin eşitlendiği noktaya kadar devam edecektir.

3.1.3. İşsizlik Üzerindeki Etkileri

İşsizlik, genel olarak çalışmak amacıyla işgücü piyasasına başvuran işgücünün kendine uygun çalışma fırsatını bulamaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Çalışma istek ve arzusunda olan kişilerin iş bulabilmesi temel bir makroekonomik hedef olmasına rağmen çözümlenmesi zor bir durumdur. İşsizlik sorunu, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermekle birlikte hem az gelişmiş hem de sanayileşmiş ülkelerin önemli bir sorunu olarak ortaya çıkmaktadır (Biçerli ve Canbey Özgüler, 2014: 47). Bu sorun göç hareketliliğini tetiklemektedir. Özellikle ekonominin daralma dönemlerinde işsizlik sorununun şiddetlenmesi ve bu olumsuz durumun uzun

sürekli olması istikrarlı bir şekilde büyümeye devam eden ekonomilere doğru göç hareketlerini hızlandırmaktadır.

Göç veren ülkelerin göç hareketlerinden nasıl etkilendiğini gösterebilmek için göç eden kişilerin işgücü piyasasındaki niteliklerine bakmak gerekmektedir. Göç eden kişiler, işsiz kategorisinde bulunan bireylerden oluşuyorsa, bu kişilerin göçü sonucu milli gelirde bir azalma gerçekleşmeyecektir. Ayrıca işsizlik oranlarında bir azalma yaşanacak ve kişi başına düşen gelirde bir artış sağlayacaktır (Bayraklı, 2007: 42). Buna ek olarak göç veren ülkenin az gelişmiş ülke olması ve göçmen işçi ihraç etmesi işsizlik oranlarını azaltarak, ekonominin olumlu şekilde etkilenemesine destek olmaktadır.

Göç ile ekonomideki tarımsal dönüşüm arasında önemli bir ilişki vardır. Sanayileşme ile birlikte tarımda meydana gelen dönüşüm neticesinde kırsal alanlardan kentlere göç hareketlerinde bir artış yaşanmıştır. Yeni teknolojilerin kullanılmaya başlaması işgücüne olan talebi azaltarak işsizlik oranlarında bir artışa sebep olmuştur. İşsizlik oranlarındaki artışla birlikte göç zorunlu hale gelmektedir (Taşçı, 2009: 185). Emek maliyetlerini azaltmak amacıyla gelişmiş teknolojiler vasıfsız işgücünün yerine ikame edilmektedir. Yani vasıfsız işgücü ile teknoloji arasında ikame ilişkisinin bulunması nedeniyle teknoloji geliştikçe vasıfsız işgücüne olan talep azalmakta ve bu kesimde işsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu durumda üretim teknolojisinde meydana gelen olumlu gelişmeler işsizliğe yol açarak dolaylı olarak işgücü göçüne neden olabilmektedir.

Tarımda makineleşmeyle birlikte tarım alanındaki işgücünün bir kısmı işsiz hale gelmiştir. ‘Teknolojik işsizlik’ adı verilen bu işsizlik türü üretimde emek yoğun teknolojilerin yerine sermaye yoğun teknolojilerin kullanılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yeni teknolojilerin kullanıldığı sektörlerde üretimde artış yaşanırken tarım sektöründe çalışanlar işsiz kalmaktadır. Bu durum sektörler arasında emek akışına sebep olmaktadır. Bu nedenle teknolojik işsizlik yapısal işsizlik şeklinde de tanımlanmaktadır. Ancak kısa dönemde işsizlik oranının yükselmesine sebep olan teknolojik gelişmeler uzun dönemde yan çalışma kolları oluşturarak yeniden işgücüne duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Sarı Gerşil ve Yeşilyurt Temel, 2015: 11). İşsizlik başlı başına göçün sebepleri arasında yer almakla birlikte çoğu zaman işsiz kişiler iş bulmak amacıyla bulundukları bölgeyi, ülkeyi ve hatta kıtayı terk etmek durumunda kalabilmektedir.

2003-2018 yılları arasında Göç Danışma Komitesi (MAC) tarafından yapılan çalışmada göçün işsizlik üzerindeki etkileri ve mevcut işçiler arasında yüksek işsizliğe mi yoksa hareketsizliğe mi yol açtığı konuları incelenmiştir. MAC’in 2018 yılında yaptığı bu çalışmada üç sonuca ulaşılmıştır. Bunlar (The Migration Observatory, t.y.: 1);

- Göçün mevcut işçilerin istihdamı veya işsizliği üzerindeki etkisi çok azdır ya da hiç etkisi yoktur.

- Göç, düşük eğitime düzeyine sahip işgücü için olumsuz bir etki yaratırken, yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü için olumlu etki ortaya çıkarmaktadır.
- Göçün istihdam ve işsizlik üzerinde yol açacağı etki ekonominin bulunduğu duruma bağlı olarak değişmektedir. Özellikle ekonomik gerileme dönemlerinde istihdam ve işsizlik üzerinde göçün olumsuz etkileri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 10: OECD Ülkelerinde Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (2019, %)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Yabancı doğumlu	Yerli doğumlu	Yabancı doğumlu	Yerli doğumlu	Yabancı doğumlu	Yerli doğumlu
Avustralya	4,9	5,6	6,2	4,8	5,5	5,2
Avusturya	8,2	3,7	8,4	3,3	8,3	3,5
Belçika	10,3	4,7	10,4	3,8	10,4	4,3
Kanada	5,9	6,2	6,7	4,8	6,3	5,5
Çek C.	1,3	1,8	4,9	2,3	2,9	2
Danimarka	7,9	4,6	9	4,9	8,4	4,7
Estonya	5,6	4	6,7	4,8	6,2	4,4
Finlandiya	10,8	7,1	13,2	5,8	11,9	6,5
Fransa	12,4	8	13,9	7,7	13,1	7,8
Almanya	6,1	2,9	4,9	2,3	5,6	2,6
Yunanistan	23,5	13,1	34,6	20,3	28,6	16,3
Macaristan	2,6	3,4	2,9	3,6	2,7	3,5
İzlanda	5,3	3,9	4	3,1	4,7	3,5
İrlanda	5,6	5,3	6,2	4,3	5,9	4,8
İsrail	3,5	3,8	3,3	4,3	3,4	4
İtalya	11	9	15,6	10,5	13,1	9,6
Letonya	7,9	7,3	6,3	5,6	7	6,5
Litvanya	5	7,4	6,2	5,7	5,6	6,5
Lüksemburg	6,8	4,3	6,7	3,8	6,7	4,1
Meksika	5,2	3,6	5,6	3,7	5,3	3,6
Hollanda	5,5	3,1	6,6	2,8	6	3
Yeni Zelanda	3	4,4	4,2	4,7	3,6	4,6
Norveç	7,7	3,1	7,1	2,6	7,4	2,9
Polonya	5	3,1	6,6	3,6	5,7	3,3
Portekiz	6,2	6,1	10,5	6,9	8,4	6,5
Slovakya	..	5,7	..	6	..	5,9
Slovenya	4,9	4	7,5	4,8	5,9	4,3
İspanya	16,7	11,6	21,3	14,8	18,9	13,1
İsveç	14,6	4,5	16,6	4,5	15,5	4,5
İsviçre	6,5	3,1	8,1	3,3	7,3	3,2
Türkiye	13,9	12,6	16	16,7	14,6	13,9
B.Krallık	3,7	4,1	4,9	3,3	4,3	3,7
ABD	2,7	4,1	3,7	3,7	3,1	3,9

Kaynak: OECD.Stat, 2019: 1

Tablo 10’da OECD’ye üye olan ülkelerin işsizlik oranları doğum yeri ve cinsiyete göre verilmiştir. Buna göre en fazla yabancı doğumlu erkek (% 23,5) ve kadın (% 34,6) göçmen işsizlik oranına sahip ülkenin Yunanistan olduğu görülmektedir. En az yabancı doğumlu kadın işsizlik oranına sahip ülke % 2,9 ile Macaristan olurken, en az yabancı doğumlu erkek işsizlik oranına sahip ülke % 1,3 ile Çek Cumhuriyeti’dir.

3.1.4. Kayıt Dışı Çalışma Üzerindeki Etkileri

Kayıt dışı istihdam kavramı ilk kez 1970 yılında ILO tarafından düzenlenen Dünya İstihdam Programı (World Employment Program) kapsamında yer alan Kenya Raporunda “enformel sektör” şeklinde kullanılmış olup kayıtlı sektör tarafından karşılanmayan açık işsizliğin enformel sektör tarafından kapsamına alındığı saptanmıştır (Candan, 2007: 14). Kayıt dışı istihdam, sosyal güvenlik açısından niteliği itibarıyla yasal işlerde çalışarak istihdama katılan kişilerin, çalışmalarının gün veya ücret olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına hiç bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK], 2020: 1).

Şekil 10: Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri

Ekonomik Nedenler	Sosyal Nedenler	Mali Nedenler	Kamusal Sistemden Kaynaklanan Nedenler
•İstihdam Yapısı •Enflasyon •Ekonomik Krizler •Bütçe Politikaları	•Hızlı Nüfus Artışı •İç Göçlerden Kaynaklanan Çarpık Kentleşme •İşsizlik •Gelir Dağılımında Eşitsizlik ve Yoksulluk •Eğitim Seviyesinin Düşüklüğü	•Rekabet Gücünün Düşüklüğü •İstihdam Yükleri •Diğer Yasal Yükler •İşletmelerin Finansman Sorunları •İstihdam Edilme Biçimlerinin Değişimi	•Bürokratik Formalitelerin Fazlalığı •Kurumlar arası Koordinasyon Eksikliği •Kamu Kesimine Olan Güvensizlik ve Memnuniyetsizlik •Denetimle İlgili Sorunlar •Vergi-Prim Af ve Borç Yapılandırılması Kanunları •Sosyal Güvenlik ve Sağlık Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar

Kaynak: Sarıca, 2006: 47

Şekil 10’da kayıt dışı istihdamın nedenleri genel olarak dört başlık altında incelenmiştir. Bunlar ekonomik nedenler (istihdamın yapısı, enflasyon vb), sosyal nedenler (gelir dağılımındaki adaletsizlikler, işsizlik vb), mali nedenler (rekabet gücünün düşüklüğü, finansman sorunları vb) ve kamusal sistemden kaynaklanan nedenler (bürokratik formalitelerin fazlalığı, kamu kesimine olan güvensizlik vb) şeklindedir.

Kayıt dışı çalışmanın niteliği kayıt dışı ekonomik faaliyetlere ve bu faaliyette çalıştırılan işgücünün yapısına bağlıdır. Kayıt dışı çalışma genellikle küçük işletmelerde yaygın olmakla birlikte kayıt dışı sektöre giriş oldukça kolaydır. Bu sektörde bulunan işgücü vasıfsız, eğitim düzeyi düşük olan ve emek piyasasına ilk defa emeğini arz eden kişilerden oluşmaktadır (Candan, 2007: 57-58).

Kayıt dışı faaliyet çeşitlilik göstermekte ve kayıtlı ekonominin geçerli olduğu tüm sektörlerde rastlanabilmektedir. Kayıt dışılığın yaygın olduğu sektörler tarım ve hizmetler sektörleridir. Kayıt dışı faaliyetlerin yaygın olduğu işlere örnek olarak “ev eşyaları ve otomobil gibi malların bakım ve onarımları ile bahçede, evde veya işyerinde gıda maddeleri üretimi ve satışı, seyyar satıcılık, kullanılmış ve eski eşya satışı, ücret karşılığı özel ders vermek ve çocuk bakmak” verilebilmektedir (İlgin, 1999: 16).

Tablo 11: Dünyadaki Kayıt Dışı İstihdam Oranları (2016, %)

Toplam İstihdam					Tarım-Dışı İstihdam			
	Dünya	Yüksek Gelirli Ülkeler	Orta Gelirli Ülkeler	Düşük Gelirli Ülkeler	Dünya	Yüksek Gelirli Ülkeler	Orta Gelirli Ülkeler	Düşük Gelirli Ülkeler
Kayıt Dışı İstihdam	61	18	67	90	51	17	59	73
Erkek	63	19	69	87	53	18	61	70
Kadın	58	18	64	92	46	17	55	78
Kayıt Dışı Sektör	52	15	57	81	41	13	48	59
Erkek	54	16	59	78	44	15	51	53
Kadın	48	13	52	85	36	12	42	66
Kayıtlı Sektör	7	3	8	5	8	3	9	10
Erkek	7	3	7	6	8	3	9	13
Kadın	7	4	8	3	8	4	9	6
Ev Hizmeti	2	0	3	3	2	0	2	5
Erkek	2	0	2	3	1	0	1	3
Kadın	3	0	4	4	3	0	3	6

Kaynak: Bonnet vd., 2019: 4

Tablo 11’de, 2016 yılına ait dünya genelindeki kayıt dışı istihdamın cinsiyet ve ülke gelir grubuna göre toplam ve tarım dışı istihdamdaki oranları verilmektedir. Dünyada 15 yaş ve üstü istihdamın % 61’ine denk gelen 2 milyar işçi kayıt dışı istihdam edilmektedir. Kayıt dışılık ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu ülkelerde daha fazladır (Bonnet vd., 2019: 4). Şöyle ki, tablodan da görüleceği üzere kayıt dışı istihdam yüksek gelirli ülkelere nazaran düşük gelirli ülkelere daha fazladır Dünya genelinde kayıt dışı istihdam az gelişmiş (düşük gelirli) ülkelere

istihdamın % 90'ını, gelişmekte olan (orta gelir) ülkelerde % 67'sini ve gelişmiş (yüksek gelirli) ülkelerde ise istihdamın % 18'ini oluşturmaktadır. Bunun yanında tarım dışı istihdam oranları ise yüksek gelirli ülkelerde % 17, orta gelirli ülkelerde % 59 ve düşük gelirli ülkelerde ise % 73'tür. Konu cinsiyet açısından genel olarak değerlendirildiğinde dünya genelinde kayıt dışı istihdam oranı erkeklerde %63, kadınlarda ise % 58'dir. Düşük gelirli ülkeler hariç diğer ülkelerde kayıt dışı istihdam oranının erkeklerde daha yüksek olduğu söylenebilir.

Ülkelerin kalkınması açısından nüfus önemli bir faktördür. Bir ülke, ekonomisini büyütmek için gerekli şartlara sahip olduğu halde yeterli nüfusa sahip değilse bu eksikliği gidermek için yurt dışından işgücü ithal etmek zorunda kalmaktadır. Hızlı nüfus artışı, işgücü ve istihdamın artması anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda ülkeler artan nüfus oranında istihdam olanağı yaratamamakta ve işsizlik oranı artış göstermektedir. Artan işsizlik oranları ise işgücünü kayıt dışı sektörlere itmektedir (Güloğlu, 2005: 8). Göç hareketiyle birlikte kentlerde nüfusun artması konut gereksinimini de arttırmaktadır. Sonuç olarak gecekondulaşma ortaya çıkmakta ve buralarda yaşamak zorunda kalan göçmen kitleler kayıt dışı çalışarak geçimini sağlamaktadır (Sarı Gerşil ve Yeşilyurt Temel, 2015: 9).

Göçler sonucunda hızlı ve aşırı kentleşmenin yaşandığı ülkelerdeki büyük kentlerin, orta ve küçük kentlere kıyasla daha hızlı büyümeleri ve kentleşmenin bazı bölgelerde yoğunlaşması nedeniyle diğer bölgelerdeki kentleşme oranı nispeten daha düşük düzeyde kalmaktadır. Ayrıca kentlerdeki kamu hizmetlerinin ve istihdamın yetersiz olması işgücünün kayıt dışı sektörlere yönlmesine neden olmaktadır (Sarica, 2006: 53). Kentlere göç eden vasıfsız işgücü daha az ücretle ve sosyal güvenceye sahip olmadan çalışmaya razı olmaktadır. İşverenler de işgücü arzının artmasıyla kayıt dışı istihdama yönelmektedir. Nitekim istihdamın yetersiz olması sorunu, hayatını idame ettirmek zorunda olan işgücünü sosyal koruyucu tedbirler yetersiz olsa bile bu şartlarda çalışmayı kabul etmek durumunda bırakmakta ve bu durum kayıt dışılığın yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Sarı Gerşil ve Yeşilyurt Temel, 2015: 10).

3.1.5. Enformel Sektör Üzerindeki Etkileri

Enformel çalışma terimi, ilk kez 1970'li yıllarda ortaya çıkmakla birlikte tarım dışı ekonomik faaliyetleri tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu terim ilk başlarda gelişmekte olan ülkelere özgü ve geçici bir kavram olarak görülse de zamanla formel sektörün dışında kalan ve yasalarla düzenlenmemiş olan faaliyetleri içeren bir tanım haline gelmiştir (Sivilsayfalar, 2020: 1).

Formel sektör, kentlerde bulunan endüstri, ticaret ve hizmetler sektöründeki sürekli ve geçici istihdam edilenleri ve kamuda çalışanları kapsamaktadır. Enformel sektör ise göç alan bölgelerdeki formel sektörlerde istihdam edilmeyen işgücünün ve hizmetler sektöründe bağımsız çalışanların bulunduğu "gayri resmi" ya da "marjinal sektör" şeklinde de nitelendirilen piyasayı belirtmektedir.

Enformel işlerde, ücretler piyasa koşullarına göre belirlenmekle birlikte sendikal örgütlenme, sosyal güvenlik ve toplu sözleşme gibi haklar bulunmamaktadır (Erdut, 2005: 12).

Enformel sektör ve formel sektörün yapıları incelendiğinde bir takım temel farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklardan biri enformel sektöre girişin formel sektörlerle göre daha kolay olmasıdır. Bunun yanında enformel sektörde daha çok emek yoğun bir faaliyet alanı bulunurken, formel sektör sermaye yoğun ve ileri teknoloji ile çalışmakla birlikte vasıflı işgücünü barındırmaktadır. Ayrıca enformel sektörde daha çok aile işletmeleri yer alırken, formel sektör kolektif şirketlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan enformel sektörün faaliyet alanı daha dardır (Açıkalın, 2007: 50).

Enformel sektör, temel istihdam özellikleriyle tanımlanmakla birlikte, bu sektörde bulunan işler örgütlü işkollarının dışında kalmaktadır. Bir ülkedeki enformel kesimin varlığıyla ilgili bir takım varsayımlar bulunmaktadır. Bunlar (Başel, 2006: 313);

- Enformel kesimin ortaya çıkabilmesi için örgütlü işlerin kapasitesinden daha fazla işgücü arzının olması gerektiği,
- Göçün devam etmesi halinde enformel kesimin büyüklüğünün örgütlü işgücüne paralel olarak artacağı,
- Kırsal kesimden kentlere doğru göç devam ediyorsa, kent nüfusunun oranının enformel kesimin büyüklüğüne bağlı olduğu,
- Göçün durması halinde örgütlü kesimin miktarına bağlı olarak enformel kesimin miktarının azalacağıdır.

Enformel sektördeki büyüme ve istihdamdaki artış, nüfusla ilgili eğilimlerle birlikte incelenmelidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki bu artışın sebebi işgücü fazlalığına bağlıdır. Bu sebepten dolayı aktif nüfusun miktarı, eğitim düzeyi, göç ve kentleşmeyle ilgili bilgilere sahip olmak önemlidir. Enformel sektörde artışların yaşanmasında göç faktörü önemli bir etmendir. Göçmenler formel işlerde çalışmak üzere göç hareketini gerçekleştirmektedir. Ancak göçmenler kendilerini enformel sektörlerde bulmaktadır. Örneğin, Çin’de kentlere doğru yapılan göç sonucunda enformel sektörlerde artış yaşanmıştır (Erdut, 2007: 64-65).

Gelişmekte olan ülkelerdeki tarım dışı sektörlerine yeterli işgücü talebinin olmadığı, kentlere doğru gerçekleşen göç hareketinin yaratılan iş imkânlarından daha hızlı olduğu ve kentlerdeki işsizler ile yarı işsiz grupların arttığı görülmektedir. Bu ülkelerde enformel kesimde bulunan işlere girmek kolaydır. Bunun nedeni enformel işlerin sermaye talebinin az veya hiç olmaması, bu işlerde örgütlenmeler olmadığı için kurumsal engeller ve düzenlemelerden hariç tutulması ve çalışanların kendi işlerinin patronu olmasıdır (Başel, 2003: 313).

Enformel sektörlerde çalışan işgücüyle ilgili bir takım yasal önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerin başında kapsam dışı bırakılan ve enformel sektörün içinde bulunan iş ve işyerlerinin kapsama alınması gelmektedir. Bu sayede enformel sektörlerde çalışan ücretli işgücü, yasaların belirlediği asgari korunmalardan (ücret, sağlık ve güvenlik hakkı vb) yararlanabilecektir. Diğer bir önlem ise yasalarla belirlenen asgari ücret hakkından yararlanacak işçilerin sınırlandırılmamasıdır. En temel sosyal haklardan olan asgari gelir güvencesinden tüm çalışanlar yararlanmalıdır (Güngör, 1999: 124).

3.2. Uluslararası Göçlerin Genel Ekonomik Etkileri

Uluslararası göçün en çok etkilediği alanlardan birisi de ekonomidir. Göçlerle birlikte ülkeler arasında emek, sermaye gibi üretim faktörleri hareketliliği söz konusu olmaktadır. Göçün yol açtığı bu faktör hareketliliği göç alan ve göç veren ülkeler açısından önemli ekonomik etkiler meydana getirmektedir.

3.2.1. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri

Ekonomik büyüme, bir ülkede belli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin parasal ifadesi olan gayri safi yurtiçi hasılda (GSYH) meydana gelen artış olarak ifade edilmektedir. Bir ülkede, ekonomik büyüme tam istihdam altında kullanılan iktisadi kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılması veya kullanılan kaynaklara yenilerinin eklenmesiyle gerçekleşmektedir. Temel olarak GSYH'yi oluşturan harcamalar tüketim harcamaları, yatırım harcamaları, stok artışları ve ihracat ile ithalat arasındaki farktır (Muratoğlu, 2011: 167).

Göçün ekonomik etkileri göçün amacına ve içeriğine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Nitekim işgücü göçü sonucunda göç alan ve veren ülkeler açısından olumlu ve olumsuz etkiler olmasının yanında bu etkinin optimum düzeyde tutulması sağlanmalıdır. Özellikle göç veren az gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler için refahın dengeli olması ve eşitsizliğin belirli bir düzeyde kalması önemlidir. Göç alan gelişmiş ülkeler ise işgücü göçünü teşvik etmek için politikalar geliştirmektedir (Göv ve Dürrü, 2017: 493).

Günümüzde göç hareketlerinin uygun politikalarla desteklendiğinde hem kaynak hem de hedef ülke açısından ekonomik büyümeye ve kalkınmaya olumlu etkisi bulunmaktadır. UN Göçmenler ve Mülteciler Zirvesi'nde (Eylül/2016) göçmen dövizlerinin ulusal kalkınma ve dünya ekonomisi üzerindeki önemi vurgulanırken, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda göçmenlerin döviz transferlerinin ucuz, hızlı ve güvenli aktarılması için adımlar atılması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca göçmenlerin göç ettikleri yerlerde işgücü açıklarını kapatması, yeni iş imkânları yaratması ve kültürel çoğulculuğu güçlendirmesi hedef ülkenin ekonomisini olumlu etkilemektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 12).

Göç alan ülkelerin düşük ücretlerden, atıl kaynakların kullanılmasından ve teknolojinin yaygınlaşmasından yararlanma imkânının olmasının yanında göçmenlerin kalıcı olarak yerleşmesinin ardından girişimcilğe ve sermayeye katkıda bulunarak ekonomiyi olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Ancak göç sonucunda nüfusun artmasıyla birlikte çarpık kentleşme, toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlar dikkate alınmalıdır. Ayrıca işsizlik oranları, kamu harcamaları, vergi ve kiralardaki artışlar göçün ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini gösterirken bu konuda oluşturulacak politikaların çok yönlü düşünülerek hazırlanması gerekmektedir (Meçik ve Koyuncu, 2020: 5).

Uluslararası göçler hem kaynak ülkeler hemde hedef ülkeler üzerinde bazı ekonomik etkiler meydana getirmektedir. Şöyle ki, göç sonrası gelen göçmen dövizleri kaynak ülkedeki göçmen ailelerinin refahını pozitif yönde etkilemektedir. Aynı zamanda göçmenlerin kendi ülkelerine ticaret, yatırım, bilgi ve beceri aktarımı gibi pozitif etkileri de olabilmektedir. Ayrıca göçmenlerin işgücüne katılımı hedef ülkede genel ekonomik koşullara olumlu katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan, kaynak ülkelerde işgücü göçü sonucunda vasıflı işçilerin azalması nedeniyle ekonomik büyüme olumsuz yönde etkilenecektir. Ayrıca zamanla kaynak ülkelerde bir göç kültürünün oluşması durumunda, yerel yatırımlara yönelik motivasyon azalacaktır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 14).

Literatürdeki yaygın görüşe göre göçler ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Çünkü bireyler yaşadıkları yerden daha hızlı büyüme ivmesine sahip bölgelere göç etmeyi tercih etmektedir. Bu nedenle göçler, bir taraftan sermaye ve işgücü gibi üretim faktörlerinin daha iyi tahsis edilmesini sağlarken bir yandan da gelen göçmen dövizleri ile kaynak ülkenin tüketim ve üretim hacminin genişlemesine katkıda bulunmaktadır. Ancak bir başka görüşe göre göç sonucunda kaynak ülkedeki verimli işgücünün azalması göç veren ülkedeki ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir (Bayraktar ve Özyılmaz, 2019: 103).

Göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere göre farklılık göstermektedir. AB ülkelerinde göç ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu ve işgücü maliyetinin kâr seviyesini azaltmasından dolayı göçü arttırdığı düşünülmektedir. Ancak ABD’de kitlesel göçün kültürel çeşitliliği geliştirerek işgücünü arttırdığı ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği savunulmaktadır (Meçik ve Koyuncu, 2020: 5).

Uluslararası göç sonucunda yenilik, beşeri sermaye, sermaye birikimi, dış ticaret ve iç talep yönünden ekonomik büyümeye pozitif etki sağladığı konusunda genel bir görüş bulunmaktadır. Hedef ülkeler göçmenlerin yetenek, beceri ve sermayelerini iyi değerlendirdiği sürece uzun dönemde ekonomik büyümeye katkı sağlayabilirler. Diğer taraftan kaynak ülkelerdeki işsizlik oranları fazla ve firmalar iş pozisyonlarının doldurulmasında sorun yaşanmıyorsa, bu ülkelerde

göçmenlerin emek piyasasına giriş yapması ülkedeki işsizliği daha da arttırarak ortalama ücret seviyesinin düşmesine, kayıt dışı işsizliğin ise artmasına neden olur (Engin ve Konuk, 2020: 107).

Göç, kısa dönemde yerel finansal ve beşeri sermayenin kaybolmasıyla sonuçlanabilmesine rağmen uzun dönemde yerel alanların uzun vadeli kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Bu konuda özellikle iç göçmenlerin kaynak bölgeye gönderdiği havaleler sonucunda kırsalda yaşayan göçmen ailelerinin yoksulluğunun azalması yönünden önemli bir rol oynamaktadır (Özyakışır, 2012: 1177).

Sonuç olarak gelişmiş ülkelerde göçmen işçi nüfusunun ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte negatif bir etkinin olduğu söylenebilir.

3.2.2. Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Gelir, mal ya da hizmet üretimi sonucunda meydana gelen ayni veya nakdi getiri olarak tanımlanırken, gelir dağılımı ise mal veya hizmet üretiminin sonucunda ortaya çıkan gelirin bireyler veya üretim faktörleri arasındaki dağıtımını ifade etmektedir. Kişilerin üretimden elde edilen gelirden aldıkları pay, bu kişilerin söz konusu üretim aşamasında sahip oldukları role ve öneme göre değişiklik göstermektedir. Bir toplumun kazandığı toplam gelirin bireyler arasında ne şekilde paylaşıldığı büyük bir öneme sahiptir. Gelirin paylaşılma şekliyle ekonominin ve toplumun yapısı, ekonomik büyüme performansı, sağlık düzeyi, toplumun ortalama yaşam süresi ve yoksulluk düzeyi birbiriyle bağlantılıdır. Bu nedenle bir toplumun gelir dağılımı adaleti arttıkça o toplum çeşitli yönlerden düzelme eğilimine gitmektedir (Gündoğan ve Canbey Özgüler, 2013: 3).

Neoklasik makro teoriye göre göç hareketi, işgücünün çeşitli pazarlarda elde ettiği getiri farklılıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu teoriye göre göçü yönlendiren unsur, ülkeler arasındaki ücret farklılıklarıdır (Ela Özcan, 2016: 195). Göçün ardından göç alan ülkedeki ücretler azalmakta, göç veren ülkedeki ücret seviyesinde ise artış meydana gelmektedir. Bu sayede ücret farklılıkları giderek denge noktasına ulaşmaktadır. Fakat makro modelde belirtildiği gibi ücretlerin dengeye gelmemesi sebebiyle neoklasik mikro modeller oluşturularak göçün itici-çekici etkileri ve göçmenlerin nitelikleri üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu duruma göre göçmenlerin seçkin bireyler olduğu gözlenmektedir. Göç eden bireylerin eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum vb unsurlar bakımından göç etmeyen kişilerle arasında fark bulunmaktadır. Göçmenlerin, göç ettikleri bölgenin en iyi eğitim görmüş, en sağlıklı, gelişmelere açık ve zeki bireyleri olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2005: 179-180). Fiziksel sermayenin yetersiz olduğu bölgeyi göç hareketiyle birlikte beşeri sermaye de terk ederek göç veren bölgede zaten az olan beşeri sermayenin daha da azalmasına ve üretim faktörlerinin atıl duruma geçmesine sebep olmaktadır. Bunun sonucunda niteliksiz işgücünün istihdam oranında bir düşüş yaşanmakla birlikte, göç veren

bölgede gelir azalmakta ve işsizlik artmaktadır. Bu durum göçe sebep olmakta ve kısır bir döngü şeklinde devam etmektedir (Daşdemir, 2017: 746).

Göçün gelir dağılımı üzerinde olumlu veya olumsuz etki yaratacağıyla ilgili net bir görüş olmamakla birlikte bir görüşe göre göç hareketlerindeki artış kısa vadede geliri arttırarak gelirin üretim faktörlerinden olan sermaye ile işgücü arasındaki değişime sebep olmaktadır. Burada milli gelir, işgücünden sermaye sahiplerine doğru yeniden dağıtılacaktır. Göçün gerçekleşmesiyle birlikte işgücünün ücretlerinde meydana gelecek olan düşüş, yerel işverenler ve sermaye sahiplerine kâr sağlayacaktır. Bu durum gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olmaktadır (IOM, 2005: 206). Bir diğer görüşe göre ise göçmen işgücünün bulunduğu ülkelerde ilk zamanlarda kişi başına gayri safi milli hasıla düşse bile ilerleyen dönemlerde göçmen işgücü sayesinde milli gelirdeki artışla birlikte o ülkedeki kişi başına gayri safi milli hasıla da artmaktadır. Bu sayede ülkedeki gelir paylaşımı daha adil bir hale gelecektir (Kutlu, 1992'den aktaran: Tokatlı, 2011: 93).

Göçmenler kazançlarının belirli bir kısmını kaynak ülkelere göndererek gelir dağılımı üzerinde bir etki yaratabilmektedir. Göç hareketleri genelde iyi ekonomik duruma sahip ve eğitim almış kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu kazançlardan elde edilen tasarruflar yüksek gelirli ailelere gitmektedir. Bu durumda yoksul aileler kaynağa giren tasarruflardan yararlanamamakta ve bu da gelir dağılımının adil bir şekilde dağılımını engellemektedir. Fakat göçler yoksul aileler tarafından gerçekleştirildiğinde göçmenlerin elde ettikleri kazançlar kaynak ülkedeki yoksul ailelere gideceğinden dolayı gelir dağılımı üzerinde pozitif bir etki yaratacaktır.

Ülkeler açısından gelir dağılımında adaletin sağlanması önemlilik arz ederken hesaplanması açısından pek çok yöntem bulunmakla birlikte en yaygın kullanılan gelir dağılımı eşitsizlik göstergesi gini katsayısıdır. Gini katsayısı, gelir dağılımı eşitliğini ölçmek için kullanılan bir katsayı olup, 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Bu katsayının değeri arttıkça yani 1'e yaklaştıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik artmakta, 0'a yaklaştıkça ise gelir dağılımındaki eşitsizlik azalmaktadır (Eğilmez, 2013: 1).

Tablo 12: OECD Ülkeleri Açısından Gini Katsayısı, 2016

Ülkeler	Gini Katsayısı	Ülkeler	Gini Katsayısı
Meksika	0,458	Lüksemburg	0,304
Şili	0,454	İrlanda	0,297
Türkiye	0,404	İsviçre	0,296
ABD	0,391	Almanya	0,294
Litvanya	0,378	Fransa	0,291
Rusya	0,376	Macaristan	0,288
Kore	0,355	Hollanda	0,285
Birleşik Krallık	0,351	Avusturya	0,284
Yeni Zelanda	0,349	Polonya	0,284
İsrail	0,346	İsveç	0,282
Letonya	0,346	Belçika	0,266
İspanya	0,341	Danimarka	0,263
Japonya	0,339	Norveç	0,262
Yunanistan	0,333	Finlandiya	0,259
Portekiz	0,331	İzlanda	0,255
Avustralya	0,330	Çek Cumhuriyeti	0,253
İtalya	0,328	Slovenya	0,244
Estonya	0,314	Slovak Cumhuriyeti	0,241
Kanada	0,307		

Kaynak: OECD, 2016

Tablo 12’de OECD’ye üye olan ülkelere ait gelir dağılımıyla ilgili veriler gösterilmektedir. Buna göre OECD ülkelerinde gelir dağılımı adaletsizliğinin en fazla olduğu ülke Meksika (0,458) olurken, Şili (0,454), Türkiye (0,404) ve ABD (0,391) onu takip etmektedir. OECD ülkeleri içinde gelir dağılımının en adaletli olduğu ülke ise gini katsayısı 0,241 olan Slovakya Cumhuriyetidir. İkinci sırada Slovenya (0,244), üçüncü sırada ise Çek Cumhuriyeti (0,253) yer almaktadır. Uluslararası Göç Raporunun 2017 yılına ait verilerine göre ABD 49,8 milyon kişi ile en çok göçmene sahip ülke olmasına rağmen gelir dağılımı adaletsizliğinde OECD ülkeleri arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Almanya ise en çok göçmene sahip ülkeler arasında 12,2 milyon göçmen ile üçüncü sırada yer almakla birlikte 0,294 gini katsayısı ile ABD’den daha adil bir gelir dağılımına sahiptir. 4,9 milyon göçmenin bulunduğu Türkiye’de ise, gelir dağılımı adaletsizliğinin yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Görüldüğü üzere göçün gelir dağılımı üzerindeki etkileri konusunda kesin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Göç alan ve veren ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapısı ile göçmenlerin nitelikleri göçün gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin olumlu mu? Yoksa olumsuz mu? Olacağı konusunda belirleyici olabilmektedir.

3.2.3. Yoksulluk Üzerindeki Etkileri

Yoksulluk, insanlık tarihi kadar eski bir konu olmasıyla birlikte bir bakıma insanlık tarihi yoksullukla mücadele tarihidir. Çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olması sebebiyle yoksulluğun tanımı üzerine bir uzlaşma sağlanamamıştır. Genel tanımı ile yoksulluk, “temel ihtiyaçları karşılayamama, asgari yaşam standartlarına ulaşamama durumu” şeklinde tanımlanmaktadır. Yoksulluk kavramı dar ve geniş olmak üzere iki şekilde tanımlanabilmektedir. Dar anlamı ile yoksulluk açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumunu belirtirken, geniş anlamda yoksulluk gıda, giyim ve barınma gibi olanaklara sahip olunmasına rağmen toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade etmektedir (Gündoğan ve Canbey Özgüler, 2013: 123-124).

Yoksulluk, yaşlı ve hasta insanların emek piyasalarına dahil olamaması, kişilerin yeterli ücreti elde edecek becerilere sahip olamaması, ekonomik durumun kötü gidişatı, toplumda yaşanan sınıfsal eşitsizlikler, politik istikrarsızlıkların akabinde yaşanan ekonomik yetersizlik, düşük sanayileşme, hızlı kentleşme, nüfusta yaşanan artış ve işsizlik sonucunda ortaya çıkan kırdan kente göç, gelir dağılımındaki adaletsizlik, kayıt dışı istihdam gibi çeşitli sebeplerden dolayı ortaya çıkmaktadır (Özel, 2015: 168-169).

Şekil 11: Herold Kerbo’ya Göre Yoksulluğun Nedenleri

Yoksul Bireyi Suçlayan Popüler Görüş	• Yoksullar, yoksul olmalarından kendileri sorumludur. Yoksul kişiler zamanlarını ve paralarını boşa harcayan, tembel kişiler olarak görülmektedir.
Yoksulluk Kültürü Görüşü	• Yoksulluk, bireyin kendi özelliklerinin yanı sıra bulunduğu ortamın olumsuz şartlarından etkilendiğini ve yetişkin konuma geldiğinde bulunduğu ortamın değer ve kalıplarını benimsediğinden yoksulluk döngüsünden kurtulamadığını belirtmektedir.
Durumsal Yoksulluk Görüşü	• Yoksulluğu etkileyen unsur bireysel özelliklerden çok mevcut durumun olduğu, bu yüzden durumun değişmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Toplumdaki politik ve ekonomik güçlerin yoksulluk üzerindeki etkisini ön plana çıkartmaktadır.
Yapısal Yoksulluk Görüşü	• Yoksul kişilerin bireysel özelliklerinin yoksulluk üzerinde güçlü bir etkisi yoktur. Toplumdaki grup uyumsuzluğu ile ekonomik ve politik güç kaynaklarının eşit olmaması konusu üzerinde durulmalıdır.

Kaynak: Kaya, 2009b: 18-22

Şekil 11’de Harold Kerbo’ya göre yoksulluğun nedenleri dört görüş altında incelenmiştir. İlk görüş yoksulluğun bireyin kendisinden kaynaklandığını belirtirken ikinci görüşe göre yoksulluk

sadece bireyden kaynaklanmamakta toplumun olumsuz şartlarından da etkilendiğini ortaya koymaktadır. Üçüncü görüşe göre toplumun politik ve ekonomik unsurlarının yoksulluk üzerindeki etkileri ele alınırken son görüşe göre yoksulluk açısından asıl önemli olan noktanın toplumdaki grup uyumsuzlukları olduğunu ve ekonomik kaynakların eşit dağıtılmamasından kaynaklandığını belirtmektedir.

Göç hareketleriyle birlikte birçok sosyal sorunun yaşanmasıyla güvensiz bir yaşam şekli ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların başında yoksulluk gelmektedir. Küreselleşen dünyada emek ve sermayenin rahatça hareket etmesi sonucunda zenginlik yoksullukla, lüks yaşam sefil hayatla ve varlıklara sahip olmak muhtaçlıkla birlikte gelişmektedir. Bu yüzden yoksullaşan, marjinalleşen ve dışlanan insanlar yalnızca geri kalmış ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2012: 262).

Son yıllarda dünya nüfusunun genelinin kentlerde yaşıyor olması kentlerdeki ekonomik, politik, sosyal ve kültürel etkilerin bu alanda daha fazla görülmesine sebep olduğundan kentsel yoksulluk olgusunun varlığını göstermektedir (Yılmaz, 2012: 266). Kentsel yoksulluk, kent özelinde yaşanan yoksulluk şeklinde tanımlanırken bölgesel bir nitelik taşımaktan ziyade tüm dünyadaki yoksulluğun dönüşümüyle benzerlik göstermektedir (Baloğlu, 2005: 232).

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişki karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte göçün yoksulluğa sebep olduğunu ve aynı zamanda yoksulluğun da kişilerin göç etmesini sınırlandırdığını belirtmek gerekmektedir. Yoksulluğa sebep olan nedenler kişileri göçe itmektedir. Fakat göç eden kişilerin işsiz kalması ve düzenli veya yeterli gelir elde edebileceği istihdam alanlarına yerleşememesi yoksulluğa sebep olmaktadır. Ayrıca göç maliyetlerini karşılayamayan yoksul bireyler için göç etmek oldukça zor bir durumdur (Güneş, 2012: 188).

Göç eden nüfusun daha çok genç ve üretken nüfus olduğu göz önüne alındığında bu durum göç alan bölgede üretken nüfusun artmasına ve ücret oranlarının azalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca göçle birlikte nüfustaki artış ve konaklama sorunlarının yaşanması gecekondulaşmaya yol açmaktadır. Bunun sonucunda yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Daşdemir, 2017: 751).

Kişilerin zorunlu göç etmesi sonucunda yoksulluk hali ortaya çıkmakta veya var olan bu hali derinleştirmektedir. Yaşanan bölgedeki sosyo-ekonomik yetersizliklerin üzerine bir de yeni yaşam kurma çabaları kişilerin yaşam koşullarının daha da kötüleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca yeni yaşam alanındaki barınma ve istihdam sıkıntılarının sonucunda kişiler sosyal, kültürel, ekonomik ve politik süreçlerin dışında kalmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2014: 6).

Tablo 13: Kişi Başına Düşen GSMH Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (2018)

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başına GSMH (\$)	En Zengin 10 Ülke	Kişi Başına GSMH (\$)
Burundi	750	Katar	124.410
Kongo Dem. Cum.	900	Çin-Makao	113.800
Orta Afrika Cum.	920	Singapur	94.670
Nijerya	1.040	Kuveyt	84.250
Liberya	1.130	Brunei	82.180
Malavi	1.310	Birleşik Arap Em.	75.440
Mozambik	1.430	Lüksemburg	72.200
Sierra Leone Cum.	1.490	İsviçre	68.820
Togo Cum.	1.780	Norveç	68.310
Gine-Bissau	1.800	Hong Kong	67.810

Kaynak: World Bank, 2018: 1

Tablo 13'te dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesinin kişi başına düşen GSMH verileri 2018 yılı referans alınarak sunulmuştur. Bu verilere göre en yoksul ülke Burundi iken (750 dolar), ikinci sırada Kongo Demokratik Cumhuriyeti (900 dolar) bulunmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak kişi başına düşen GSMH oranına göre en zengin ülkelerin başında 124.410 dolarla Katar gelmektedir. İkinci sırada 113.800 dolarla Makao bulunurken, 94.670 dolarla Singapur üçüncü sırada yer almaktadır. En yoksul ve en zengin ülkeler arasında oldukça yüksek bir fark bulunmakla birlikte bu durum dünya üzerindeki yoksulluğun ne derece ciddi boyutta olduğunu göstermektedir.

En yoksul ülkeler arasında birinci sırada bulunan Burundi 321 bin göçmene sahip olmakla birlikte bu göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı % 2,8'dir. Bunun yanında ikinci sırada yer alan Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde 964 bin göçmenin toplam nüfus içindeki payı % 1,1'dir. Kişi başına düşen GSMH açısından dünyanın en yüksek gelirli ülkesi durumunda olan Katar'da 2 milyon 228 bin göçmenin toplam nüfus içindeki payı % 78,7 iken, ikinci sırada yer alan Çin-Makao'da ise 399 bin göçmenin toplam nüfustaki payı % 62,4'tür (UN Uluslararası Göç Stoku 2019: 1). Bu verilerden hareketle yoksul olan ülkelere göçmenlerin nüfus içindeki payının zengin ülkelere göre daha az olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden birisi yoksul ülkelerdeki yaşam koşulları ve çalışma imkânları yetersiz olan bireylerin daha iyi yaşam ve çalışma koşullarına ulaşabilmek amacıyla yüksek gelirli ülkelere göç etmeleridir. Göçün ülkelerin ekonomik durumuna göre artış/azalış gösterdiği ve göçmenlerin yoksul olan ülkelere oranla zengin ülkeleri daha çok tercih ettiğini söylemek mümkündür.

3.2.4. Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri

Küresel ticaret hacmi, küreselleşmenin hem nedeni hem de bir sonucudur. Dünya genelinde küreselleşmenin artmasıyla birlikte küresel ticaret hacminde de artış yaşanmaktadır. Bu artışın nedenleri arasında teknolojik gelişmeyle oluşan ulaştırma maliyetindeki düşüş, dış ticaretin serbestleşmesi, uzmanlaşma ve dış kaynak kullanımındaki artış gösterilebilmektedir. Ayrıca son yıllarda giderek artan uluslararası göç hareketliliğinin de küresel ticareti arttırdığı yönünde bulgular ortaya çıkmaktadır (Karagöz, 2011: 57).

Uluslararası göç ile ticaretin birbirlerinin ikamesi mi yoksa tamamlayıcısı mı olduğu konusunda net bir karar bulunmamaktadır. Göç ve ticaret ilişkisi Heckscher-Ohlin modeli ile açıklanabilmektedir. Uzmanlaşmanın tam olduğu varsayımı altında faktör fiyatları eşitliği teoremi bir diğer adıyla Heckscher-Ohlin-Samuelson teoremi, faktör hareketlerinin ülkeler arası nihai mal ticaretinin ikamesi olduğu görüşünü belirtmektedir. Bunun sonucunda ticarete konu olan ülkeler arasındaki nispi ve mutlak faktör fiyatları dengeye gelene kadar bol olan faktörün fiyatı artarken kıt olan faktörün fiyatı azalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bir ülkeden emek yoğun malın ithal edilmesi, o ülkedeki işgücünü de ithal etmek anlamına gelmektedir. Bu durumda işgücü ticareti, mal ticaretinin ikamesidir (Buzdağı ve Kızıltan, 2011: 66).

Ticaret ve göç ilişkisine bakıldığında göç eden halkın niteliği de önemli bir etkiye sahiptir. Bu açıdan göç eden bireylerin bir mesleğe sahip olmaları, yeterli bilgi birikimlerinin olması ve göç edilen ülkenin dilini biliyor olması önemlidir. Nitelikli göçmenlerin varlığı ticari bağlantıları kolay hale getirerek göçün ticaret üzerinde pozitif etki yaratmasını sağlamaktadır (Çakırca, 2018: 46).

Makro düzeyde, uluslararası göçün neden olduğu nüfus artışının toplam talebi ve üretimi arttırdığı, bunun da ithalat talebinde artışa yol açtığı söylenebilir. Göçmenlerin varlığı birim üretim maliyetlerini düşürürse veya göç hareketi ev sahibi ülkenin uluslararası rekabet gücünü arttırırsa diğer bir deyişle daha fazla işgücü hareketliliği ve daha düşük fiyatlar mevcutsa ihracat da artabilir. Mikro düzeyde ise göçmenlerin göç alan ülke ile kaynak ülke arasında ihracat veya ithalat yapmayı kolaylaştıracak bağlantılara sahip olması beklenebilmektedir. Göçmenlerin, hem göç veren ülkenin hem de göç alan ülkenin yasal ve kurumsal düzenlemeleri bilmesi ve küresel ticarete yer alması iki ülke arasındaki güveni de arttırmaktadır (Genç vd., 2011: 1).

Göç ve ticaret arasındaki pozitif ilişkinin yanı sıra göç alan ülkedeki vatandaşlar göçe karşı negatif tutum sergilemektedir. Göç kötümsercilerine göre göç hareketleri işçi hareketlerine bağımlı ve üretken olmayan bir toplum yaratırken beyin göçüne ve kas gücü kaybına neden olmaktadır. Göç ve işçi havaleleri göç veren ülkenin gelir dağılımını adaletsiz hale getirir. Ayrıca işçi havaleleri göç veren ülkedeki enflasyonu yükselterek ekonomiyi zayıflatır ve dışa bağımlılığı arttırır (Kandemir, 2011: 31-32). Ancak göçe karşı kötümser görüşe sahip olanlar teknolojik

ilerlemeyi ve verimlilik artışını göz önüne almamaktadır. Dünya nüfusu artış göstermekle birlikte yaşam standartları iyileşmiş ve ölüm oranları azalmıştır. Bunun yanında kişi başına düşen gıda üretiminde de artış yaşanmıştır (Çakırca, 2018: 47).

Göç ile ticaret arasındaki etkileşim, tercih ve ağ etkisi olmak üzere iki kanal aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki, göçmenlerin anavatanında talep ettikleri ürünleri göç ettikleri ülkelerde de talep etmeleri sonucu bu ürünleri içeren mal gruplarının ithalatının artmasıdır. Bu durum tercih etkisi olarak tanımlanmaktadır. Göçmenler, tercih etkisi nedeniyle alıştıkları ürünleri tüketmek isteyeceklerinden dolayı göç ettikleri ülkelerin ticareti üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptirler. Bu etki homojen mallara oranla heterojen mallarda daha büyüktür (Boz ve Durmaz, 2016: 261). Diğer bir etki ise ağ etkisidir. Göç alan ve göç veren ülkelerde yaşayan bireyleri birbirine bağlayan bir ağ sistemi vardır. Göçmenler, göç ettikleri ülkelerde yaşayan bireylerle bağlantı kurarak ticari faaliyetlerin artmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca göçmenler, kendi ülkelerinde sahip oldukları bilgileri göç ettikleri ülkelerle paylaşarak iki ülke arasındaki bilgi akışının hızlanmasını sağlamaktadır. Bilgilerin artmasıyla ticaretteki işlem maliyetleri azalmaktadır. Sonuç olarak tercih etkisi ev sahibi ülkenin ithalatını arttırırken, ağ etkisi ithalatla birlikte ihracatı da arttırmaktadır (Demirtaş ve Çakırca, 2019: 144).

Göç veren ülkelerin niteliği de göçün ticaret üzerindeki etkisini değiştirmektedir. Göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki sosyal ve kültürel benzerlik ne kadar fazla ise göçmenlerin sahip olduğu ticari avantajlar o kadar azdır. Göçün benzer kültürel bağlara sahip veya aynı ekonomik birliğe üye olan ülkeler arasında gerçekleşmesi durumunda göçmenler daha az bilgiye ulaşacaklarından işlem maliyetlerinin azalmasına daha az katkı sağlayacaktır (Boz ve Durmaz, 2016: 262).

Sonuç olarak göçün ticaret üzerinde genellikle pozitif etkisi olmasına rağmen negatif etkileri de bulunmaktadır. Göçmenler, teknoloji veya üretim yöntemleriyle ilgili uzmanlaşmış bilgilerini göç ettikleri ülkelere aktararak bu ülkelerde önceden ithal edilen ürünlerin üretilmesini sağlayabilir. Bu sayede göç edilen ülkedeki üreticiler, göçmenlerin talep ettikleri ürünleri yerli üretimle karşılayabilir (Buzdağlı ve Kızıltan, 2011: 68).

3.2.5. Kamu Harcamaları ve Vergiler Üzerindeki Etkileri

Devlet, iktisadi ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesi ve kamusal hizmetlerin karşılanması için bir takım kamusal harcamalar yapmaktadır. Kamu harcamaları, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Dar anlamda kamu harcamaları devletin para halinde yaptığı harcamalar olmakla birlikte devletin ve diğer kamu kuruluşlarının muhtaç olduğu gelir miktarının tespitini sağlamaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2005: 259). Geniş anlamda kamu harcamaları ise devletin ve diğer kamu kuruluşlarının yanı sıra sosyal sigorta kuruluşlarının ödemelerini, iktisadi devlet

teşekküllerinin harcamalarını, özel kişilerin kamu kuruluşlarına yaptığı yardımları ve vergi muafiyetini içeren kavramdır (Arslan, 2019: 2). Kısacası devletin mal ve hizmet alımları için yaptığı harcamalara kamu harcamaları denmektedir.

Göç hareketlerinin kamu harcamaları, vergisel taban ve sosyal politikalar açısından baskı oluşturduğundan kamu maliyesi üzerinde yönlendirici etkileri bulunmaktadır. Bu açıdan göç eden bireylerin yoksulluk ve işsizlik sorunu yaşamamaları ve refah seviyelerini arttırmak adına göç ettikleri yerlerdeki kamusal mal ve hizmetlere sosyal bir talep oluşturacakları öngörülebilir. Göç akımları sosyal devlet anlayışı bağlamında yapılan harcamaları etkilemektedir. Bunun yanında göçmen yoğunluğu arttıkça sosyal kamu harcamaları azalmaktadır. Sonuç itibarıyla devletler göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için kamu harcamalarında tasarrufa gitmektedir. Ayrıca ani göç akımları verimlilik, gelir dağılımı, eğitim ve emeklilik ödemeleri gibi kamu harcamaları üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır (Çelikay, 2017: 209).

Kişilerin göç kararı almasında etkisi olan kamu harcamaları ve vergiler konusu Tiebout'un çalışmalarından sonra ele alınmaya başlamıştır. Tiebout, bölgelere göre farklı vergi ve kamu harcamaları olmasından dolayı kişilerin tercihlerine uygun olan vergi/harcama bileşenlerinin olduğu bölgeye göç edeceğini iddia etmektedir. Tiebout dengesi yalnızca vergilerin kamu harcamalarının finansmanı ve gelir dağılımı politikalarının yeniden uygulanması için ortaya çıkabilmektedir (Liebig vd., 2006: 5).

Vergilerin göç üzerindeki etkileri adına yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olmakla birlikte bu çalışmalar mali değişkenlerin göç davranışını açıklama gücünü ele almaktadır. Literatürdeki eksiklikler çeşitli nedenlere bağlıdır. Birinci neden olarak vergilemenin göçün miktarını etkilemekte tek belirleyici unsur olmadığı söylenebilir. Diğer bir neden ise vergisel düzenlemelerin ücretler, fiyatlar ve göç maliyetleri gibi göç üzerinde etkili olan diğer faktörlerden kolayca izole edilememesidir (Dökmen ve Tosuner, 2019: 663).

Kişilerin göç kararı vermesinde vergi rekabeti konusu da etkili olmaktadır. Bu konuda Schmidheiny'nin 1997 yılında Basle'de yürüttüğü çalışmada gelir düzeyi yüksek olan kişilerin vergi oranları düşük olan bölgelere doğru göç eğilimleri düşük gelirli kişilere nispeten daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Liebig ve Sousa Poza tarafından hazırlanan İsviçre iç göçünün bir analizinde vergi yüklerinin göç kararı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır (Liebig vd., 2006: 7).

Göç hareketleri sonucunda ülkelerin demografik özellikleri değişmekte ve dolayısıyla mali yapıları etkilenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kalifiye göçmenler göç ettikleri yerlere mali anlamda katkı sağlarken, kalifiye olmayan göçmenler ücretler, iş imkânları ve sosyal dengeyi olumsuz etkilediklerinden kamu harcamaları ve vergiler üzerinde negatif etki bırakmaktadır.

Ayrıca aşırı göç hareketlerinin vergi sistemi ve gelir dağılımı üzerinde negatif yansımaları bulunmaktadır (Çelikay, 2017: 210).

3.3. Uluslararası Göçlerin Türkiye'ye Etkileri

Göç olgusu insanlık tarihi boyunca gündemde olan bir konudur. 20. YY'ın sonlarından itibaren bölgesel ve yerel ölçekte ortaya çıkan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte hız kazanan göç olgusu 21.YY'ın "göç çağı" olarak adlandırılmasını sağlamıştır. İç çatışmaların yaşandığı bölgelerle refah düzeyi yüksek olan batılı ülkeler arasında köprü görevi gören Türkiye, ortaya çıkan göç akınlardan yoğun bir şekilde etkilenmektedir (Özgüler, 2018: 82).

3.3.1. Uluslararası Göçlerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri

Avrupa ile Asya'yı birleştiren Türkiye, tarihsel olarak göçmenler açısından bir başlangıç, geçiş ve varış ülkesi konumunda olmuştur. Orta Doğu'dan Avrupa'ya giden yolda jeopolitik bir öneme sahip olan ve sınır komşuları Irak, İran ve Suriye'de devam eden çatışmalardan dolayı Türkiye, dünyanın en büyük göçmen nüfuslarından birine ev sahipliği yapmaktadır (IOM, t.y.: 1).

Tablo 14: Türkiye'nin Temel İşgücü Göstergeleri (15+ yaş, Bin kişi)

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Nüfus	60.654	61.469	30.007	30.372	30.647	31.097
İşgücü	32.274	32.549	21.801	21.863	10.473	10.686
İstihdam	28.738	28.080	19.720	19.156	9.018	8.924
Tarım	5.297	5.097	2.943	2.856	2.353	2.241
Sanayi	5.674	5.561	4.312	4.212	1.363	1.349
İnşaat	1.992	1.550	1.911	1.482	82	67
Hizmet	15.774	15.872	10.554	10.605	5.220	5.268
İşsiz Sayısı	3.537	4.469	2.082	2.707	1.455	1.762
İşgücüne dâhil olmayanlar	28.380	28.920	8.206	8.509	20.174	20.411
İşgücüne katılım oranı (%)	53,2	53,0	72,7	72,0	34,2	34,4
İstihdam oranı (%)	47,4	45,7	65,7	63,1	29,4	28,7
İşsizlik oranı (%)	11,0	13,7	9,5	12,4	13,9	16,5
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12,9	16,0	10,8	13,9	17,8	20,7

Kaynak: TÜİK, 2019: 1

Tablo 14'te Türkiye'nin 2018 ve 2019 yıllarına ait toplam ve cinsiyete göre temel işgücü göstergeleri verilmektedir. Buna göre Türkiye nüfusunun 15 yaş ve üzeri yaş dilimi 2018 yılında

60.654.000 kişiden oluşmakta iken bu sayı 2019 yılında 61.469.000 kişiye ulaşmıştır. İşgücü kapsamında 2019 yılı için 28.080.000 kişi istihdam edilirken, aynı yıl işsiz sayısı 4.469.000 kişidir. İşsizlik oranları 2018 yılında %11 iken 2019 yılında bu oran %13,7 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında 19.156.000 erkek istihdam edilmiş ve aynı yıl erkek işgücü için işsizlik oranı %12,4 olarak belirlenmiştir. Kadınlarda ise 2019 yılında işsizlik oranı %16,5 iken 8.924.000 kadın işgücü istihdam edilmiştir.

2018 yılında istihdam edilenlerin ana sektörler içindeki dağılımına bakıldığında tarımda 5.297.000 (% 18,4), sanayide 5.674.000 (% 19,7), inşaat sektöründe 1.992.000 (% 6,9), hizmetler ise 15.774.000 (% 54,9) kişi istihdam edilmektedir. 2019 yılında ise istihdam edilen 28.080.000 kişinin, 5.097.000'u (% 18,2) tarımda, 5.561.000'u (% 19,8) sanayide, 1.550.000'u (% 5,5) inşaat ve 15.872.000'u (% 56,5) ise hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. Buna göre tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam edilen kişi sayısının 2019 yılında bir önceki yıla göre azaldığı ve hizmetler sektöründe istihdam edilen kişilerin arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca işgücünün en fazla istihdam edildiği sektör yaklaşık %57 oranı ile hizmet sektörü olup, hizmet sektörünü sırasıyla sanayi ve tarım sektörü takip etmektedir.

Tablo 15: Türkiye’de Yıllara Göre Toplam Uluslararası Göçmen Nüfusu (Bin Kişi)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Toplam Göçmen	1163.7	1216.2	1281.0	1319.2	1367.0	4346.2	5876.8
Göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı (%)	2.2	2.1	2.0	1.9	1.9	5.5	7.0
Mülteciler	30.5	12.8	3.1	2.4	10.0	2753.8	3787.2
Mültecilerin göçmenler içindeki payı(%)	2.6	1.1	0.2	0.2	0.7	63.4	64.4
Göçmenler içinde kadınların payı (%)	50.4	51.2	51.9	53.1	54.2	45.0	44.6
Göçmenlerin ortalama yaşı (Yıl)	25.7	32.3	41.4	41.7	42.1	33.7	32.4
Yaş grubuna göre göçmenler (%)							
0-19	34.0	23.6	11.4	10.6	9.7	21.3	22.3
20-64	62.4	66.3	70.9	71.3	71.7	71.0	71.4
65+	3.5	10.1	17.8	18.2	18.6	7.7	6.2

Kaynak: UN Uluslararası Göçmen Stoku, 2019: 1

Tablo 15’te yıllara göre Türkiye’de bulunan göçmen ve mülteci nüfusuna yer verilmekle birlikte bu kişiler yaş grubuna göre sınıflandırılmıştır. 1990 yılında Türkiye’deki toplam göçmen sayısı 1.163.700 kişi iken bu sayı yıllar içinde özellikle Suriyeli göçmenlerin de etkisiyle hızlı bir şekilde artarak 2019 yılında 5.876.800 kişiye ulaşmıştır. 2019 yılında Türkiye’deki toplam mülteci sayısı 3.782.200 kişiye ulaşmış olup bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğunu Suriye’de yaşanan iç karışıklıktan dolayı Türkiye’ye gelen mültecilerden oluştuğu söylenebilir. Ayrıca 2019 yılında mültecilerin göçmenler içindeki payı %64,4 olup, toplam göçmenlerin %44,6’sı ise kadındır.

2019 yılında Türkiye’de bulunan göçmenlerin yaş ortalaması 32,4 olarak kaydedilmiş ve aynı yıl için bu göçmenlerin %22,3’ünü 0-19 yaş grubu, %71,4’ünü 20-64 yaş grubu, %6,2’sini ise 65 yaş üstü grup oluşturmaktadır. Göçmenlerin ortalama yaşı yıllara göre artış göstermiş olsa da 2010 yılından sonra azalmaktadır. Ayrıca yaş gruplarına göre göç edenlerin oranına bakıldığında 20-64 yaş grubu olan aktif nüfusun daha fazla göç ettikleri görülmektedir.

Türkiye’ye gelen göçmen ve mültecilerin çoğunluğunun vasıfsız işgücünü oluşturması iş dünyası açısından iyimser karşılansa da bu vasıfsız işgücünü istihdama kazandırmak ülkenin daha fazla kaynak harcamasına sebep olmaktadır. Bunun yanında göçmenlerin ve mültecilerin geçimlerini sağlayabilmek adına daha düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmayı kabul etmeleri sonucunda ücretlerin düşmesi ve kayıt dışı istihdam oranlarının artması söz konusudur (Üstün, 2016: 6-8).

Tablo 16: Türkiye’de Sektörlere Göre Kayıt Dışı İstihdamın Oranları (%)

Yıllar	Tarım	Tarım-dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Toplam
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,5
2009	85,84	30,08	33,43	28,4	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,5
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,1	20,03	20,95	35,8	33,97
2018	82,73	22,28	20,29	21,46	34,39	33,42

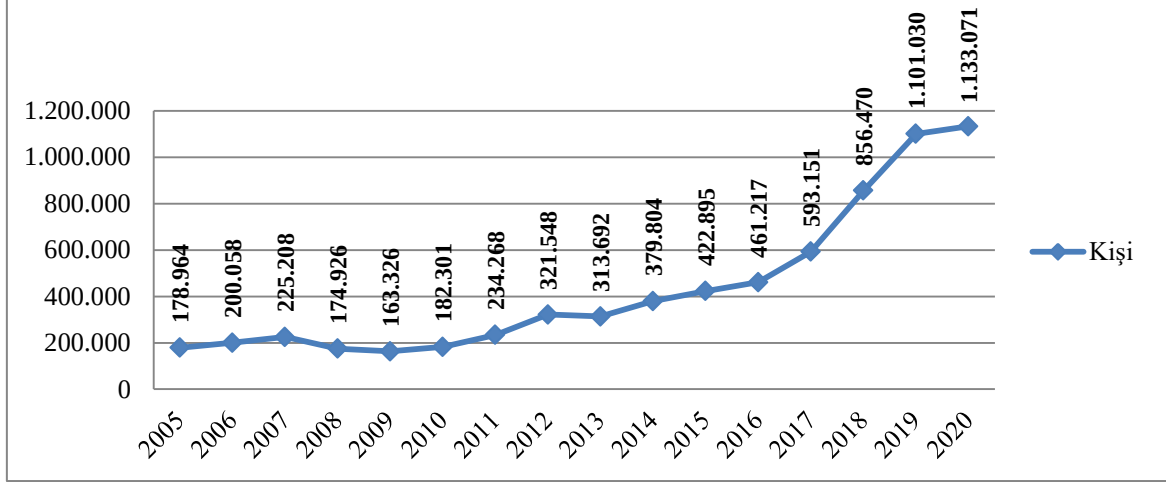
Kaynak: SGK, 2020: 1

Tablo 16, Türkiye’de kayıt dışı istihdamın sektörlere göre dağılımını vermektedir. Buna göre 2008 yılında toplam istihdamın %43,5’ini oluşturan kayıt dışı işgücünün %87,84’ü tarım sektöründe, %29,76’sı tarım dışı sektörlerde, %31,61’i sanayi sektöründe ve %28,77’si ise hizmetler sektöründe yer almaktadır. Kriz dönemlerinde kayıt dışı istihdam oranlarının yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda yıllar itibariyle düştüğü gözlemlenmektedir. 2018 yılında kayıt dışı istihdamın toplam istihdam içindeki payı %33,42 olarak belirtilmişken en fazla olduğu sektörün %82,73’lük oranla tarım olduğu görülmektedir.

Kayıt dışı istihdam oranlarının hesaplanmasında göçmenlerin dahil edilmemesi kesin bir kayıt dışılık oranı vermemektedir. Göçmenlerin de kayıt dışı istihdam oranlarına eklenmesiyle oranların daha da yükseleceği öngörülmektedir. Kayıt dışı çalışma küçük ve kurumsallaşmamış

işletmeler ile daha kurumsal işletmeler arasında haksız rekabete sebep olmaktadır (Kaygısız, 2017: 8).

Şekil 12: Yıllara Göre İkamet İzni ile Türkiye’de Bulunan Yabancılar



Kaynak: GİGM, 2020a: 1

Şekil 12’de, ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancıların yıllar itibariyle sayılarına yer verilmiştir. Buna göre 2005 yılında 178.964 kişiye ikamet izni verilirken bu oran yıllar içinde artmış ve 2020 yılı itibariyle 1.133.071 kişiye ulaşmıştır.

Tablo 17: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerinin Dağılımı (Bin, %)

Yıl	Çalışma İzin Sayısı				
	Kadın		Erkek		Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	
2011	8.396	48,1	9.070	51,9	17.466
2012	19.552	60,6	12.727	39,4	32.279
2013	28.406	62,0	17.417	38,0	45.823
2014	31.308	59,9	20.986	40,1	52.295
2015	37.621	58,3	26.899	41,7	64.521
2016	35.601	48,4	37.948	51,6	73.549
2017	37.756	43,3	49.426	56,7	87.182
2018	48.085	41,5	67.752	58,5	115.837

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2018: 6

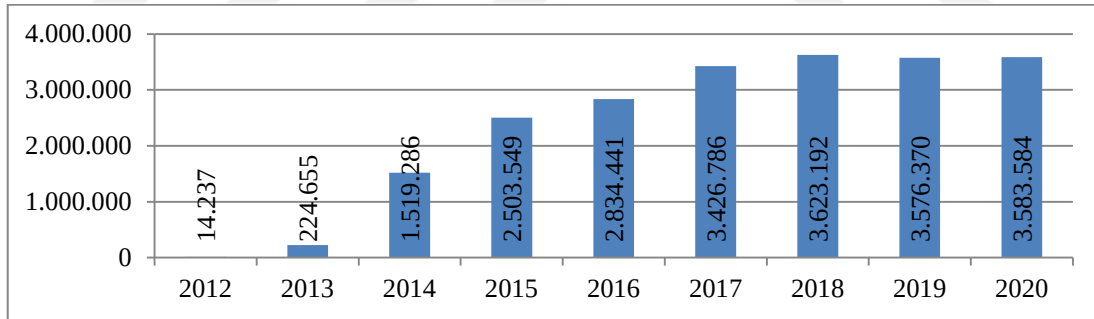
Tablo 17’de yıllara ve cinsiyete göre Türkiye’de bulunan yabancılar verilen çalışma izinlerinin dağılımına yer verilmiştir. Buna göre 2011 yılında %48,1’ini kadınların ve %51,9’unu erkek göçmenlerin oluşturduğu toplamda 17.466 yabancı çalışma izni verilmiştir. 2018 yılı

itibariyle ise toplamda 115.837 yabancı kişiye çalışma izni verilmiş olup, bunların %41,5'i kadınlar, %58,5'i erkeklerden oluşmaktadır.

Göçmenlerin, ucuz ve yerli işgücü ile ikame edilebilir durumda olmaları nedeniyle göçmenler ve yerli işçiler arasındaki rekabet artmakta ve bunun sonucunda yerli işgücünün çalışma koşulları aşağıya çekilmektedir. Göçmenlerin emek piyasasına girmesi işsizliği artırırken işçi ücretlerinin de azalmasına yol açmaktadır. Sınıf içi rekabet tüm işçilerin haklarının geriye gitmesi sonucunu doğurmaktadır (Kaygısız, 2017: 9).

Suriye'de 15 Mart 2011 tarihinde ortaya çıkan krizin neticesinde milyonlarca Suriyeli, sığınmacı durumuna düşerek dünyanın en büyük mülteci krizinin yaşanmasına sebep olmuştur. Sürecin uzamasıyla mülteciler gittikleri ülkelerde kalarak ülkelerin ekonomik, siyasi, sosyal ve güvenlik alanlarında etkiler yaratmıştır (Tunç, 2015: 30). Suriye'deki kriz sebebiyle Türkiye'ye kitlesel göç akımları sonrasında Suriyeli göçmenler geçici koruma altına alınmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada gerçekleşen en büyük göç dalgasının hedef ülkesi olan Türkiye, kendisine sığınan Suriyeliler için açık kapı politikası uygulamış ve temel ihtiyaçlarının giderilmesini insani sorumluluk şeklinde görmüştür (TÜRK-İŞ, 2019: 7). Türkiye, mültecileri kabul eden ülkeler arasında en çok Suriyeli mülteciye sahip olan ülke durumundadır.

Şekil 13: Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler



Kaynak: GİGM, 2020b: 1

Şekil 13'te Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı verilmektedir. Türkiye'de 2020 yılı itibariyle 3 milyon 584 bin Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Mültecilerin 1.929.987'si erkek, 1.653.597'si kadınlardan oluşmakla birlikte 15-64 yaş arası Suriyeli mülteci sayısı 2.084.074'tür (GİGM, 2020b: 1).

Tablo 18: Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin En Fazla ve En Az Olduğu Beş İl (2020)

En Fazla Suriyeli Mülteciye Sahip Beş İl		En Az Suriyeli Mülteciye Sahip Beş İl	
İstanbul	496.561	Bayburt	24
Gaziantep	450.088	Artvin	37
Hatay	436.708	Tunceli	43
Şanlıurfa	423.109	Iğdır	88
Adana	246.027	Gümüşhane	90

Kaynak: GİGM, 2020b: 1

Tablo 18’de, Suriyeli mültecilerin en fazla ve en az olduğu ilk beş il verilmiştir. Suriyeli mültecilerin en fazla olduğu iller sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana’dır. Suriyeli mültecilerin en fazla bulunduğu il olan İstanbul’da 496.561 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin en az sayıda olduğu iller ise Bayburt, Artvin ve Tunceli olup bu illerde sırasıyla 24, 37 ve 43 Suriyeli mülteci yer almaktadır.

Suriyeli mültecilerin ekonomi üzerinde hem olumlu hem olumsuz etkiler meydana getirdiği söylenebilir. Suriyeliler genelde Türk ekonomisi üzerine, özelde ise yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Sınır illerde talebin artması sonucu konut, kira ve temel gıda maddelerinin fiyatlarında artış görülmüştür. Ayrıca Suriyeli mülteciler sanayi ve tarım alanlarında kaçak yollarla ucuz işgücü şeklinde çalıştırılmış ve bu durum yerli işgücünün işini kaybettirdiği fikrini doğurmuştur (ORSAM Raporu, 2015: 17-18).

Tablo 19: Türkiye’de 15-64 Yaş Grubundaki Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Göstergeleri

Yıllar	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı (İKO)
2010	11,9	43,0	48,8
2011	9,8	45,0	49,9
2012	9,2	45,4	50,0
2013	9,7	45,9	50,8
2014	10,1	49,5	55,1
2015	10,5	50,2	56,1
2016	11,1	50,6	57,0
2017	11,1	51,5	58,0
2018	11,2	52,0	58,5
2019	14	50,3	58,5

Kaynak: TÜİK, t.y.: 1

Tablo 19’da Türkiye’deki 15-64 yaş arasındaki nüfusun yıllara göre işgücü göstergeleri, Tablo 20’de, Suriye sınırına yakın mesafede olan ve Suriyeli mültecilerin yoğunlukta olduğu 12 ilin (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye, Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt) yıllara göre işgücü göstergeleri verilmiştir.

Tablo 20: 12 İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	İKO	49,3	49,3	48,3	45,9	43,3	42,8	46,0	47,9	49,4	47,9
	İşsizlik Oranı	13,6	12,0	10,4	12,2	15,4	16,4	14,4	11,5	14,1	18,1
	İstihdam Oranı	42,6	43,4	43,3	40,3	36,7	35,8	39,4	42,4	42,4	39,2
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	İKO	44,8	42,6	43,6	45,3	43,2	43,1	45,2	46,8	46,8	47,5
	İşsizlik Oranı	12,1	14,4	11,8	7,3	8,0	9,9	14,3	15,1	12,8	15,2
	İstihdam Oranı	39,4	36,5	38,5	42,0	39,7	38,8	38,7	39,8	40,9	40,2
Şanlıurfa, Diyarbakır	İKO	33,5	32,8	28,8	37,9	42,3	43,7	45,2	48,1	47,8	46,5
	İşsizlik Oranı	13,1	8,4	6,9	17,5	17,4	17,5	17,2	13,8	18,6	23,4
	İstihdam Oranı	29,1	30,1	26,8	31,2	35,0	36,1	37,4	41,4	38,9	35,7
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	İKO	36,0	33,9	35,0	36,9	37,1	38,2	39,1	38,6	40,7	43,5
	İşsizlik Oranı	11,8	12,7	21,3	21,1	24,0	24,8	28,3	26,9	25,0	30,9
	İstihdam Oranı	31,8	29,6	27,5	29,2	28,2	28,7	28,0	28,2	30,5	30,0

Kaynak: TÜİK, t.y.: 1

Türkiye’de 2010 yılında %11,9 olan işsizlik oranı daha sonraki yıllarda dalgalanma göstermekle birlikte artarak 2019 yılında %14 olmuştur. Suriye sınırına yakın mesafede olan 12 il bazında konu ele alındığında Şanlıurfa ve Diyarbakır’da 2010 yılında % 13,1 olan işsizlik oranı 2019 yılında %23,4’e yükselmiştir. Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde 2010’da % 11,8 olan işsizlik oranı 2019’da % 30,9’a yükselmiştir. Aynı şekilde ilgili dönemde Suriye sınırına yakın bölgelerde olan diğer illerde de işsizlik oranları önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu veriler dikkate alındığında Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki genel işsizlik oranından ziyade bölgesel düzeydeki işsizlik oranlarına etki ettiği söylenebilir.

Türkiye genelinde 2010 yılında % 43,0 olan istihdam oranı yıllar içinde sürekli bir artış göstererek 2019 yılında %50,3’e ulaşmıştır. İstihdam oranı Şanlıurfa ve Diyarbakır’da 2010 yılında % 29,1 iken 2017 yılına kadar arttığı (% 41,4), 2019 yılında ise % 35,7 oranına düştüğü görülmektedir. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ise istihdam oranı 2010 yılında %42,6’iken yıllar içinde dalgalanmalar gerçekleşerek 2019 yılında %39,2’ye düşmüştür. İstidam oranları 12 il açısından alındığında Suriyelilerin bölgesel istihdam oranları üzerindeki etkisinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

İşgücüne katılım oranı ise Türkiye genelinde 2010 yılında %48,8’iken sürekli artış göstererek 2019 yılında %58,5’e yükselmiştir. 12 il bazında bakıldığında 2010-2019 yıllarında artış ve azalışlar olmasına rağmen yıllar itibariyle işgücüne katılım oranında bir artış olduğu söylenebilir.

Göçmenlerin güvencesiz çalışma şartları altında istihdam edilmesi ve ülkelerin gerekli yasal düzenlemeleri yapmaması durumunda işverenler, göçmen işgücünü asgari ücretten daha düşük ücretlerle çalıştırmakta ve yerli işgücü yerine ucuz göçmen işgücünü tercih etmektedir. Bu nedenle yerli halk ile göçmenler karşı karşıya gelerek hem ekonomik hem de sosyolojik etkiler ortaya çıkmaktadır (Gelekçi vd., 2018: 463).

3.3.2. Uluslararası Göçlerin Türkiye'ye Sosyo-Ekonomik Etkileri

Türkiye’den Suriye’deki ve ülkemizdeki kamplarda yaşayan Suriyelilere yapılan insani yardımlar ile tüm dünyadan Suriye’ye giden yardım malzemeleri yerel firmalar tarafından karşılanmaktadır. Bu durum özellikle gıda ve tekstil alanında üretim yapan firmalar açısından fırsat yaratmaktadır. Bu sayede yerli üretim ve ihracat miktarında artış yaşanmıştır. Ayrıca Suriyeliler fırın, dükkan ve ayakkabı gibi üretim yaparak küçük çapta olsa da üretime katılmaktadır. Ancak buralardan genellikle Suriyeliler alışveriş yapmakta olup bu işletmelerin geneli kaçak niteliktedir. Bu durum haksız rekabete yol açarak yerli esnafın tepkisine neden olmaktadır (ORSAM Raporu, 2015: 18). Bunun yanında Suriyelilerin yeni işletmeler açması işgücüne olan talebi arttırmakta ve işsizliği azaltmaktadır.

Suriyeli kadın sığınmacıların iç savaş sonucunda eşlerini kaybetmesi üzerine çalışma hayatına girmek zorunda kalmaları neticesinde işsizlik oranları artmaktadır. Fakat kadın sığınmacıların çalışma hayatında sorunlar yaşaması ve bu sorunlara yönelik toplum ve kamu kuruluşlarının açılması ile birlikte boş pozisyonların doğması dolaylı bir şekilde istihdamın olumlu etkilenmesini sağlamaktadır. Bunun yanında Suriyeli sığınmacılara çalışma izninin verilmesi ekonomide Suriyelilere ayrılan giderlerin kısmen azalmasına ve kısmi mali rahatlamaya neden olmaktadır (Akcan, 2018: 68).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisi üzerinde bir diğer etkisi ise enflasyonu arttırmasıdır. Suriyelilerin, devletin onlar için hazırladığı kamplarda kalmayarak evde yaşamak istemeleri sonucu konut talebi artmakta ve bu durum kira fiyatlarının da yükselmesine sebep olmaktadır. Sığınmacıların bulunduğu yerlerdeki kira ve gıda fiyatlarındaki artış bu illerdeki enflasyonun Türkiye enflasyon ortalamasının üzerinde seyretmesine neden olmaktadır (Korkmaz, 2018: 73).

Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu illerdeki Suriye ve Türk vatandaşlarının evlilikleri hem sosyal hem ekonomik etkiler ortaya çıkarmaktadır. Son zamanlarda bu illerde Suriyeli sığınmacılar

sebebi ile boşanma oranlarının artması sonucu evlilik süresince işgücü piyasasında olmayan kadınların iş arama girişiminde bulunmalarıyla emek arzı ve işsizlik oranı artmaktadır. Ayrıca bu illerde dış göç sonrası çok eşlilikte artış yaşanmasının sonucunda kendi ayakları üzerinde durmak isteyen kadınların emek piyasasına girme kararı almasını sağlayarak, emek arzının artmasına neden olmaktadır (Akcan, 2018: 69).

Göçmen işçilerin ülke işgücüne katkı sağlaması ve sağlıklı sonuç alınabilmesi adına toplumla entegrasyonunun sağlanması gerekir. Bu konuda öncelikle işçinin vasıflı olup olmadığına göre değerlendirme yapılmalıdır. Yeterli eğitim almamış ve kültürel uyum sorunu yaşayan göçmen işçiler Türkiye açısından sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda “Suriyeli sığınmacı politikası” oluşturulmalıdır. Ayrıca dil ve meslek eğitim kursları açılarak göçmen işçiler topluma ve işgücü piyasasına kazandırılmalıdır (Gelekçi vd., 2018: 464).



SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç birçok ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, çevresel nedene bağlı olarak ortaya çıkan ve süreklilik arz eden bir olgudur. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren devam eden göç hareketleri sonucunda 2019 yılında dünya genelindeki toplam göçmen sayısı yaklaşık olarak 272 milyon kişiye ulaşmıştır. Çift yönlü etkiye sahip olan göç hem göç alan hem de göç veren toplumlar üzerinde çeşitli etkiler meydana getirmektedir.

Toplumlar tarih boyunca hep daha iyiye ulaşmak amacıyla hareket etmiş ve bu amaç doğrultusunda zaman zaman göçe başvurmuşlardır. Günümüz dünyasında göç hareketi küresel bir boyuta ulaşmış ve önüne geçilemez bir hal almıştır. Uluslararası göçler, çoğunlukla ülkelerin işgücü talebini, bireylerin ise iş ve daha iyi bir yaşam standardına kavuşma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başlamış olup, günümüzde hala yoğun bir şekilde devam etmektedir.

Göçmenler genellikle ekonomik sebeplerle göç hareketine başvurdıklarından dolayı, göçlerin büyük bir kısmı işgücü göçü şeklinde gerçekleşmekte ve bu durum ülkelerin işgücü piyasalarını etkilemektedir. İşgücü göçlerinin hem işgücü piyasasını hem de ekonomiyi doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilediği, fakat bu etkinin ülkelerin ekonomik yapısına, göçün ve göçmenin niteliğine bağlı olarak farklılık arz ettiği söylenebilir.

Göç hareketi sonucunda göç alan ülkenin nüfusu artmaktadır. Göç alan ülkeler genelde gelişmiş ülkeler olup bu ülkelerde aktif nüfus, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha azdır. Göç eden kesimin genellikle gençlerden oluşması, göç alan ülkelereki genç ve dinamik nüfusun artmasını sağlamaktadır. Ancak nüfus oranlarındaki artış, eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı gibi hizmet sektörlerini yetersiz hale getirerek daha fazla kamusal harcamanın yapılmasına neden olmaktadır. Bunun yanında nüfustaki artış konut yetersizliğine sebep olabilmektedir. Göç sonucunda kaynak ülkede ise nüfus azalmaktadır. Eğer göç hareketini gerçekleştiren kişiler kaynak ülkede ikamet ettiği dönemde işsiz kategorisinde yer alan kişilerden ise bu durumda kaynak ülkenin işsizlik oranı azalmaktadır. Ayrıca nüfusun azalması kaynak ülkede yaşayan kişilerin eğitim, sağlık, altyapı vb hizmetlerden daha fazla yararlanması anlamına gelmektedir.

Göç veren ülke açısından göç hareketinin bazı olumsuzlukları da vardır. Göç eden kişiler genellikle gençler ve erkeklerdir. Bu yüzden kaynak ülkede aktif ve erkek nüfus aşağı yönde bir seyir izler. Ayrıca göçmenler vasıfsız ve eğitimsiz olabildiği gibi eğitilmiş ve kalifiye işgücü de göç edebilmektedir. Göç nedeniyle kalifiye işgücünün bir kısmını kaybetmesi nedeniyle kaynak ülkede

bazı olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir. Böylece özellikle yaşanan beyin göçü ile birlikte göç veren ülkelerde bilim ve teknolojinin gelişimini olumsuz yönde etkilenmektedir.

Ülkeler arasında gerçekleşen işgücü göçü sonucunda ücret düzeyleri de değiştiğinden ülkenin refah düzeyi de etkilenmektedir. Buna göre göç veren ülkenin işsizlik seviyesi azalırken, işgücü piyasasındaki ücret düzeyinde artış yaşanmakta ve bu durum vasıfsız işgücü için avantaj yaratmaktadır. Göç alan ülkede ise özellikle vasıflı işgücü göçü yaşanmışsa GSYH’da artış meydana gelmektedir. Ancak işgücü göçünün etkisiyle göç alan ülkedeki üretimde ve nüfus oranında meydana gelen artış ile çevre kirliliği ve gecekondulaşma sorunu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu ülkelerdeki ücretler azalmakta ve yerli işgücü işsizliğinde artış söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan göç alan ülkelerde emek talebi yüksek ve istihdam açığı var ise işgücü göçüyle birlikte boş pozisyonlar doldurulabilir.

Kişiler iş bulamamak, kötü çalışma koşulları altında istihdam edilmek veya düşük ücretli işlerde çalışıyor olmak gerekçeleriyle yaşadıkları ülkeyi terk ederek gelişmiş ülkelere doğru göç etmektedir. İyi eğitim almış ve beceri sahibi olan vasıflı işgücü için göç olgusu avantajlar yaratırken, vasıfsız işgücü için bir takım dezavantajlar ortaya çıkabilmektedir. Göç eden vasıfsız işçiler hedef ülkede geçimlerini sağlayabilmek adına daha düşük ücretlerle ve güvencesiz işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Özellikle hedef ülke vatandaşlarının çalışmak istemediği iş kollarına (temizlik işleri, bakıcılık vb) vasıfsız göçmen işçiler yerleştirilmektedir. Bu gelişmeler yetersiz istihdam oranına sahip olan hedef ülkede kayıt dışı istihdam oranının artmasına yol açmaktadır.

İlk işçi göçlerinden itibaren göçmen işçilerin işgücü piyasasındaki konumu fazla değişime uğramamıştır. Göçmen işçiler hala emek yoğun sektörlerin ihtiyaçlarını karşılamakta ve yerli işçilerin çalışmak istemedikleri işlerde çalıştırılmaktadır. Bu sayede göçmen işgücüyle birlikte vasıfsız mesleklerdeki işgücü ihtiyacı karşılanmaktadır.

İşgücü göçlerinin ekonomi üzerindeki etkileri incelendiğinde gelişmiş ülkeler açısından işgücünü arttırdığı ve ekonomiyi canlandığı söylenebilmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ise farklılıklar göstermekle birlikte genellikle ekonomi negatif etkilenmektedir.

Göç hareketlerinin artmasıyla birlikte yoksulluk başta olmak üzere birçok sosyal sorunun yaşanması güvensiz bir yaşam şekline neden olmuştur. Yoksulluğun hem göçün nedeni olduğu hem de göç etme hususunda engel oluşturduğu söylenebilir. Bireyler yoksulluktan kurtulmak adına yaşadıkları yerleri terk etme kararı alırken, yine yoksulluk sebebiyle aldıkları göç kararını uygulayamamaktadırlar.

Günümüzde küreselleşme sürecinin ivme kazanması ve teknoloji seviyesinin yükselmesi ile birlikte iletişim ve ulaşım sektörlerinde maliyetleri azaltıcı yönde önemli gelişmeler yaşanmaktadır.

Bu gelişimin sonucunda uluslararası göç hareketleri hız kazanmış ve ülkeler arasındaki ilişkiler daha kuvvetli hale gelmiştir. Sürekli değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmak zorunda olan ülkeler çağa uygun üretim yaparak küresel pazarda yerini almak istemektedir. Buradan hareketle farklı kültürlerle ve ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasında yaşanan göçlerle birlikte bahsedilen ülkeler arasındaki ticari ilişkiler artmaktadır.

Göç hareketine yüksek oranda gelişmiş ülkeler yön vermekte ve bu ülkelerin işgücü piyasası olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasaları ise gelişmiş ülkelere nispeten olumsuz etkilenmektedir. Her ne kadar göçmen işçilerin göç ettikleri ülkelerle sosyal ve toplumsal entegrasyonunun sağlanması açısından tedbirler oluşturulsa da bu tedbirler yetersiz kalmakta ve reel yaşamda göçmen işçilerle hedef ülke vatandaşları eşit muameleyle sahip olmamaktadır.

Ülkelerin izleyeceği göç politikaları ve göçmen haklarının güvence altına alınması işçi göçünün işleyişi açısından önem teşkil etmektedir. Göç politikaları oluşturulurken ekonomik fayda, güvenlik ve siyasi çıkarlar göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısındaki farklılıklar standart bir göç politikasının oluşturulmasını engellemektedir. Bu açıdan bakıldığında işgücü piyasasının uluslararası işgücüne dair ihtiyaçlarının tespit edilmesi, uluslararası işgücü politikasının uygulanması konusunda kurumsal ortakların desteklenmesi, düzensiz işgücü göçüyle mücadele edilmesi, göçmen işçilerin haklarının savunulması ve kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi amacıyla ilgili kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalar yapılmalıdır.

İşgücü göçünün tarafları olan ülkeler göçün tüm aşamaları için göç planı hazırlamalı ve yaşanacak durumlar açısından göçmen işçileri ve aile fertlerini şeffaf bir şekilde bilgilendirmelidir. Ayrıca göçmen işçilerin geri dönüşleri hakkında taraf ülkeler işbirliği içinde olup göçmen haklarının ihlal edilmesine engel olmalıdır.

Göçmen işçilerin cinsiyetine bakılmaksızın hedef ülke vatandaşlarıyla eşit muamele görmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Göçmen işgücünün serbestçe istihdama erişimi sağlanmalı, çalışma şartları iyileştirilmeli ve ulusal yükümlülüklerle desteklenmelidir. Bunun yanında devletler her türlü ayrımcılığı ve yabancı düşmanlığını önleyecek çalışmalar yaparak, göçmen işgücü ile yerli vatandaşlar arasındaki sosyal entegrasyonu sağlayacak teşviklerde bulunmalıdır.

Göçmen işçilerin hedef ülkede her ne sebeple olursa olsun sömürülmesini engellemek için yasal düzenlemeler hazırlanmalı ve kendi kültürlerini koruyarak hedef ülke ile toplumsal entegrasyonunun sağlanması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Ayrıca göçmen işgücü içinde özel olarak korunması gereken gruplar için hazırlanacak düzenlemeler farklı kategoride ele alınıp, daha

özenli bir şekilde hazırlanmalıdır. Bu açıdan dezavantajlı grup içinde yer alan kadınlar ve çocuklar için özel koruyucu ve destekleyici düzenlemeler hazırlanmalıdır.

Uluslararası işgücü göçünün yarattığı etkiler göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Ülkeler işgücü göçüne karşı müdahale etmeden, kendi akışına bıraktığında etkin bir ekonomi politika aracını elinden kaçırmış olacaktır. İşçi göçlerinin doğru bir göç politikasıyla yönlendirilmesi halinde ülke ekonomileri üzerinde meydana getireceği etkiler daha çok pozitif yönde olacaktır.



YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abadan Unat, Nermin vd. (1975), “**Uluslararası İşçi Göçünün Boğazlıyan İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir İnceleme/Göç ve Gelişme**”, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara.
- Açıkalın, Neriman (2007), “Enformel Sektör ve Yoksulluk: Kentsel İşgücü Pazarı Üzerine Etkileri, İstanbul ve Gaziantep Örnekleri”, **Sosyoekonomi**, 6(6), 43-62.
- Akcan, Ahmet Tayfur (2018), “Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Yeri ve Etkileri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 8(2), 59-73.
- Akkoyunlu Ertan, Kıvılcım ve Ertan, Birol (2017), “Türkiye’nin Göç Politikası”, **İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar**, 1(2), 7-39.
- Aksoy, Zeynep (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(20), 292-303.
- Alonso, José Antonio (2011), “International Migration and Development: A Review In Light of The Crisis”, **Department of Economic & Social Affairs**, 11.
- Alpar, M.Bülent (2000), “Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri ile İlgili Çalışma Mevzuatı”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 6(1).
- Arslan, Ahmet (2019), “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Kamu-Harcamalari-_A.-ARSLAN_-2.pdf, (20.10.2020).
- Avrupa Sosyal Şartı (1965), <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/29/AvrupaSosyalSarti.pdf>, (02.04.2020).
- Aydemir, Cahit ve Kaya, Mehmet (2007), “Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(20), 260-282
- Aydın, Fazıl (Ed.) (2014), **Avrupa Sosyal Şartı**, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Babayiğit, Ziya Kürşat (2014), **İşgücü Göçü Yönetimi: Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Göçmen İşgücü Politikalar**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü.
- Baloğlu, Filiz (2005), “Kentsel Yoksulluk: İstanbul’dan Küçük Bir Kesit”, **Sosyoloji Konferansları**, 0(31), 231-249.

- Barral, Marie (2006), “The United Nations Convention on Migrant’s Rights, a Luxury for the European Union”, **Policy Paper**.
- Başel, Halis (2006), “İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 0(51), 287-321.
- Başterzi, Ayşe Devrim (2017), “Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı-Mental Health of Refugee, Asylum Seeker and Immigrant Women”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 9(4), 379-387.
- Bayraklı, Cemile (2007), **Dış Göçün Sosyo - Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, Yüksel ve Özyılmaz, Ayfer (2019), “Türkiye’de İç Göç ve Ekonomik Büyüme”, **İş ve Hayat**, 5(9), 100-111.
- Biçerli, Kemal ve Canbey Özgüler, Verda (Ed.) (2014), **İstihdam ve İşsizlik**, 3.Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Bonnet, Florence vd. (2019), **ILO - Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Brief**, WIEGO, Ocak 2019.
- Boz, Füsün ve Durmaz Atakan (2016), “Göçmenlerin Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkisi: Mena Bölgesi’ndeki Türk Göçmenler Üzerine Bir Uygulama”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, (17), 259-272.
- Bozkurt, Veysel (2014), **Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm**, 3.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Buzdağlı, Özge ve Kızıltan, Alaattin (2011), “Göç-Ticaret İlişkisi: Türkiye’nin Tüketim malı İhracatı Üzerine Bir Uygulama”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 25(3-4), 65-75.
- Bülbül, Serpil ve Köse, Ali (2010), “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, 39(1), 75-94.
- Candan, Mehmet (2007), **Kayıt Dışı İstihdam, Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı ve Toplumumuz Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri**, Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Coşkun, Emel (2004), **Uluslararası Göç Teorilerinde Kadınlar, Batı Avrupa Ülkelerine Göç, Göçmen Politikaları ve Kadın Göçmenlerin Ekonomiye Katkısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Council of Europe Portal (1983), <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/093>, (20.10.2020).
- Çakır, Sabri (2011), “Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 23, 209-222.
- Çakırca, Şule Yüksel (2018), **Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakran, Şebnem ve Eren, Veysel (2017), “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 14(39), 1-30.
- Çavuşoğlu, Halim (2006), “Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler”, **Folklor/Edebiyat**, 12(48), 83-104.
- Çelebi, Füsün ve Durmaz, Candidate (2012), “Orta Asya’da Göç ve Göçün Emek Piyasası Üzerine Etkileri”, **International Conference on Eurasian Economies**, 192-198.
- Çelebi, Güvenç (2007), “Hizmet Ticareti Genel Anlaşması”, **TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası - Diskordans Dergisi**, 4, 13-14.
- Çelik, Fatih (2005), “İç Göçler: Teorik Bir Analiz”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 14(2), 167-184.
- _____ (2006), “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 27, 149-170.
- Çelikay, Ferdi (2017), “İşsizlik, Kamu Harcamaları ve İç Göçler Arasındaki Nedensellik İlişkileri: Türkiye Üzerinde Bir İnceleme”, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, 3(2), 205-219.
- Daşdemir, Esat Neyse (2017), “Göçün Piyasalara Etkisi ve Faktör Hareketliliğini Açıklama Gücü: Emek Piyasalarının Küreselleşmesi ve Maliyetleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19(2), 742-764.
- De Schutter, Olivier (2010), **Avrupa Sosyal Şartı: Avrupa İçin Yeni Bir Sosyal Anayasa**, Avrupa Konseyi, Türkçe Baskı, Şen Matbaa, Ankara.
- Demirtaş, Gökhan ve Çakırca, Şule (2019), “Uluslararası Göçün Dış Ticaret Üzerine Etkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz”, **Siyasal: Journal of Political Sciences**, 28(2), 141-163.
- Dinçer, Gönül ve Çakmak, Umut (2008), “GATS Çerçevesinde Gerçek Kişilerin Geçici Hareketliliğinin Liberalizasyonu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 04, 135-154.
- Dinçer, Osman Bahadır vd. (2013), “Göçün İkinci Yılında Suriyeli Savaş Mağdurları”, **Analist Dergisi**, (25), 20-25.

- Dökmen, Gökhan ve Tosuner, Furkan (2019), “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Vergilerin İç Göç Üzerindeki Etkileri”, **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19(3), 653-677.
- Dönmez Kara, Canan Öykü (2015), **Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eğilmez, Mahfi (2013), <http://www.mahfiegilmez.com/2013/09/gini-siseden-ckt.html>, (30.03.2020).
- _____ (2019), “Türkiye’de Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları”, **Para & Borsa**.
- Ekici, Süleyman ve Tuncel, Gökhan (2015), ”Göç ve İnsan”, **Birey ve Toplum**, 5(9), 9-22.
- Ela Cengiz, E.Deniz (2016), “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat**, 2(4), 183-215.
- Emek İnan, Canan (2016), “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, **Göç Araştırması Dergisi**, 2(3), 10-33.
- Engin, Cem ve Konuk, Tuğba (2020), “Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Göçün İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(8), 103-123.
- Erdoğan, Gülnur (2008), “Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı”, **TBB Dergisi**, 77, 123-165.
- Erdoğan, Seyhan (t.y.), “Göçmen İşçilerin Sendikal Hakları”, **V. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu**, 197-222.
- Erdut, Tijen (2005), “İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü”, **Çalışma ve Toplum**, 3(6), 11-49.
- Erdut, Zeki (2007), “Enformel İstihdamın Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri”, **Çalışma ve Toplum**, 12, 53-82.
- Erkiral Tavas, Olcay (2015), **Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Euronews (2019), “Rapor: OECD Ülkelerinde Göçmen İstihdamı % 68,3’e Çıktı”, <https://tr.euronews.com/2019/09/19/rapor-oecd-ulkelerinde-gocmen-istihdam-yuzde-68-3-e-cikti-en-fazla-oturum-izni-almanya-dan>, (20.12.2019).
- European Commission (t.y.), “SOPEMI - Continuous Reporting System on Migration”, <https://bluehub.jrc.ec.europa.eu/catalogues/info/dataset/sopemi>, (26.12.2019).

- FullFact.org (t.y.), “How Immigrants Affect Jobs and Wages”, <https://fullfact.org/immigration/immigration-and-jobs-labour-market-effects-immigration/>, (29.01.2020).
- Gelekçi, Aycan vd. (2018), “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri-Literatür Araştırması 2011-2018”, **2.Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Öğrenci Kongresi**, 459-474.
- Genç, Murat vd. (2011), “The Impact of Immigration on International Trade: A Meta-Analysis”, **Discussion Paper Series**, 6145.
- GİGM (2020b), “Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (30.03.2020).
- _____ (2020a), “İkamet İzinleri”, <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, (20.03.2020).
- Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1981), **T. C. Resmi Gazete**, 17233, (27.01.1981).
- Gökbayrak, Şenay (t.y.), “Uluslararası Emek Göçü ve Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar”, <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=1195>, (05.02.2020).
- Göker, Göksel (2013), **Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göv, Abdullah ve Dürrü, Zerrin (2017), “Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz”, **International Journal of Economic Studies**, 3(4), 491-502.
- Güllüpınar, Fuat (2012), “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 4, 53-85.
- Güloğlu, Tuncay (2005), “The Reality of Informal Employment in Turkey”, **Cornell University ILR School**.
- Günay, Enver vd. (2017), “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7(2), 37-60.
- Gündoğan, Naci ve Canbey Özgüler, Verda (Ed.) (2013), **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, 1.Baskı, Saray Matbaacılık, Ankara.
- Güner, Cemil (2007), “İltica Konusunda Türkiye’nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 56(4), 81-109.
- Güneş, Fatime (2012), “Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika”, **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, 181-262.
- Güney, Taner vd. (2013), “Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 35, 41-53.

- Güngör, Yasemin (1999), “Enformel Sektör, Enformel İstihdam, Korunmasız İşgücü ve Korunmasızlığa Yönelik Önlemler”, **Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 5(1), 119-127.
- Hayaloğlu, Pınar vd. (2015), “Küreselleşme Farklı Gelir Grubundaki Ülkelerde Ekonomik Büyümeyi Nasıl Etkilemektedir?”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 10(1), 119-152.
- Ilgın, Yılmaz (1999), **Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye’deki Boyutları**, Uzmanlık Tezi, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Proje, Yatırımları Değerlendirme ve Analiz Dairesi.
- ILO (1926), “48 Sayılı Göçmenlerin Emeklilik Haklarının Korunması Hakkında Sözleşme”, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312193:NO, (16.03.2020).
- ___ (1949), “97 Sayılı İstihdam Amaçlı Göç Sözleşmesi”, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C097, (16.10.2018).
- ___ (1962), “117 Sayılı Sosyal Politika (Temel Amaçlar ve Standartlar) Sözleşmesi”, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C117, (15.03.2020).
- ___ (1975), “143 Sayılı 143 sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi”, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C143, (20.03.2020).
- ___ (2006) “Multilateral Framework on Labour Migration - 2006”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_178672.pdf, (15.12.2019).
- ___ (2010), “Fact-Sheet on the Impact of the Economic Crisis on Immigration Policies”, http://www.globalmigrationgroup.org/system/files/uploads/documents/ILO_FactSheet_1_final_rev_May_2010.pdf, (23.01.2019).
- ___ (2017), “ILO’nun Yayınladığı Yeni Rakamlar, Dünyada 164 Milyon Göçmen İşçi Olduğunu Gösteriyor”, https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652525/lang--tr/index.htm, (09.01.2019).
- ___ (2018), “Global Estimates on International Migrant Workers-Results and Methodology”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_652001.pdf, (05.12.2018).
- ___ (t.y.) “Radifications of C143” https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO::P11300_INSTRUMENT_ID:312288, (10.10.2019).
- ___ (t.y.) “Radifications of C097”, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312242, (01.07.2019).

- IOM (2005), “World Migration Report - 2005”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2005_3.pdf, (25.12.2019).
- _____ (2019), “Labour Migration”, <https://www.iom.int/labour-migration>, (01.05.2019).
- _____ (t.y.), “Labour Migration”, <https://migrationdataportal.org/themes/labour-migration>, (26.12.2019).
- _____ (t.y.), “About IOM”, <https://www.iom.int/about-iom>, (01.05.2019).
- _____ (t.y.), “Migration in Turkey”, <https://turkey.iom.int/migration-turkey>, (05.03.2020).
- İstanbul Bilgi Üniversitesi - İHHUAM (t.y.), “Avrupa Sosyal Şartı”, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/67-avrupa-sosyal-sart/>, (01.04.2020).
- _____ (t.y.), “Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı”, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/81-gozden-gecirilmis-avrupa-sosyal-sart/>, (01.04.2020).
- _____ (t.y.), “Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Avrupa Sözleşmesi”, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/105-gocmen-iscilerin-hukuki-statusu-avrupa-sozlesmesi/>, (05.04.2020).
- _____ (t.y.), “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme”, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/131-tum-gocmen-iscilerin-ve-aile-fertlerinin-haklarnn-korunmasna-dair-uluslararası-sozlesme/>, (25.12.2019).
- Kandemir, Orhan (2010), **İktisadi Gelişme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, Kadir (2011), “Göç-Ticaret İlişkisi: Panel Çekim Modeli”, **Sosyoekonomi**, 55-68.
- Kaya, Ersin (2009b), **Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Kaya, Muhammed (2009a), “Beyin Göçü / Entelektüel Sermaye Erozyonu Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri: Beyin Gurbetçileri”, **Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Dergisi**, (13).
- Kaygısız, İrfan (2017), “Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri”, **Friedrich Ebert Stiftung**.
- Kayıkçı, Murat (2004), “Gecekondu Olgusunun Yeniden Ele Alınışı”, **Türk Vergi Dergisi**, 443, 105-118.

- Kaypak, Şafak ve Bimay, Muzafer (2016), “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği”, **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 6(1), 84-110.
- Kılıç, Taner (2010), “Türk Hukuku Mevzuatında Mültecilerle İlgili Düzenlemeler”, <http://multeci.net/2010/08/tuerk-hukuk-mevzuatnda-mueltecilerle-ilgili-duezenlemeler/>, (20.04.2020).
- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 3(3), 163-184.
- Korkmaz, Metin (2018), “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler”, **Sosyal Güvence**, 0(13), 57-83.
- Koser, Khalid (2005), “Irregular Migration, State Security and Human Security: A Paper Prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration”, **Global Commission on International Migration**.
- Liebig, Thomas vd. (2006), “Taxation and Internal Migration: Evidence from the Swiss Census Using Community-Level Variation in Income Tax Rates”, **Discussion Paper Series**.
- Listelist (2015), “Girit’ten Türkiye’ye Uzanan Gerçek Bir Hayat Hikayesi ve Zorlu Mübadele Yılları”, <https://listelist.com/mubadele-nedir/>, (28.12.2018).
- Lordoğlu, Kuvvet vd. (2004), **Türkiye’de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak İşgücü**, Uginar Proje Raporu.
- Massey, Douglas vd. (1993), “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, **Population and Development Review**, 19(3), 431-466.
- Meçik, Oytun ve Koyuncu, Tuğba (2020), “Türkiye’de Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 9(3), 1-18.
- Muratoğlu, Yusuf (2011), “Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, **International Conference on Eurasian Economies 2011**, 167-173.
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi (1950), **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu**, 429(V), (22.04.1954).
- Nakhoul, Tuğçe Elif (2014), **Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Oeberg, Sture (1995), “Theories on Interregional Migration: An Overview”, **IIASA Working Paper**, 95-47, 1-23.

- OECD (2014), "Migration Policy Debates", <https://www.oecd.org/migration/migration-policy-debates-4.pdf>, (29.12.2019).
- _____ (2016), "Income Distribution and Poverty", <https://www1.compareyourcountry.org/inequality/en/0/ranking/#>, (20.02.2021).
- _____ (2019), "International Migration Outlook (2019)", https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2019_c3e35eec-en#page69, (13.01.2020).
- _____ (2020), "Member Countries", <http://www.oecd.org/about/members-and-partners/>, (01.02.2021).
- OECD.Stat (2019), "Employment, Unemployment and Participation Rates by Place of Birth and Sex", https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MIG_NUP_RATES_GENDER&lang=en, (06.02.2021).
- ORSAM Raporu (2015), https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf, (01.04.2020).
- Örselli, Erhan ve Babahanoğlu, Veysel (2016), "Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9(43), 2063-2072.
- Özdemir, Murat (2008), **Türkiye'de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Trakya Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, Mehmet (2015), "Kentsel Yoksulluk ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerin İşlevleri", **İdealkent**, 6(16), 155-181.
- Özgüler, Verda (2018), "Kitlesele Göçlerin Emek Piyasalarına Etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 74, 77-102.
- Özözen Kahraman, Selver ve Çalışkan, Vedat (2015), "Uluslararası Emek Göçü Teorileri ve ODKA", Şahin, Salih vd. (Ed.), **Daha Yaşanabilir Bir Dünya İçin Coğrafya**, Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi - Bildiriler Kitabı, Pegem Akademi, Ankara.
- Öztürk, Mustafa ve Altuntepe, Nihat (2008), "Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması", **Journal of Yaşar University**, 3(11), 1587-1625.
- Özyakışır, Deniz (2017), "Ekonomik Kalkınmada Göçmen Transferlerinin Rolü", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 6(2), 1173-1188.
- Pasaport Kanunu (1950), **T.C. Resmi Gazete**, 2243 (24.07.1950).
- Praussello, Franco (t.y), The European Neighbourhood Policy and Migration Flows, <http://www.jeanmonnet.unige.it/materialedidattico/ENP%2BMigration.pdf>, (02.12.2018).

- Prezi (2016), “Göç Politikası”, https://prezi.com/dcwb_km59woh/goc-politikas-nedir/, (23.01.2019).
- Sağiroğlu, Ali Zafer (2015), “Türkiye’nin Yeni Göç Kanunu ve Göç Politikası”, **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, İstanbul, Aralık 2015.
- Sağlam, Serdar (2006), “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)**, Sayı: 5, 34-44.
- Sarı Gerşil, Gülşen ve Yeşilyurt Temel, Hülya (2015), “Türkiye’de işgücü Piyasaları Açısından Göç Olgusu”, 16.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayısı-Ağustos 2015.
- Sarıca, A. Oğuz (2006), **Kayıt Dışı İstihdam ve Mücadele Yöntemleri**, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sayın, Hüdayi (2010), **Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, Yusuf vd. (2016), “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 18(31), 1-13.
- SGK (2020a), <http://www.sgk.gov.tr/genelbilgi/index.html>, (10.03.2020).
- _____ (2020b), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari, (20.03.2020).
- SivilSayfalar.org (t.y.), <http://www.sivilsayfalar.org/sivil-sozluk/enformel-sektor/>, (29.01.2020).
- Somuncu, Başak (2006), **Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T. C. Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2018), “Yabancıların Çalışma İzinleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yayını”, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/31746/yabanciizin2018.pdf>, (15.03.2020).
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019), <https://webdosya.csb.gov.tr/db/yapiisleri/icerikler/devletel-yleiskan-20190206114216.pdf>, (20.04.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa, (08.11.2019).
- _____ (t.y.), http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa, (25.12.2019).

- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018), <https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisGocPolitikasıC4%B1OzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>, (10.11.2020).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.), <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22153/ekonomik-isbirligi-ve-kalkinma-orgutu-oecd.html>, (25.12.2019).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (t.y.), <https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/uluslararası-iliskiler/hizmet-ticareti-genel-anlasmasi-gats>, (08.11.2019).
- Taşçı, Faruk (2009), “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”, **KAMU-İŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 4(10), 177-204.
- TDK (t.y.), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=beyin%20g%C3%B6%C3%A7&guid=TDK.GTS.532258cd5914a4.86355482, (05.01.2019).
- The Migration Observatory (t.y.), “The Labour Market Effects of Immigration”, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/the-labour-market-effects-of-immigration/>, (29.01.2020).
- Tokatlı, Özhan D. (2011), **Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketlerinin İşgücü Piyasalarına Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T. C. Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toksöz, Gülay (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tunç, Ayşe Şebnem (2015), “Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme”, **TESAM Akademi Dergisi**, 2(2), 29-63.
- TÜİK (2019), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-İstatistikleri-2019-33784>, (20.03.2020).
- ____ (t.y.), “Kurumsal olmayan nüfusun yıllar ve cinsiyete göre işgücü durumu (Düzey 2)”, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2319, (04.05.2020).
- ____ (t.y.), “Türkiye’de 15-64 Yaş Grubundaki Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Göstergeleri” http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2253, (04.05.2020).
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1990), **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu**, 45/158, (01.07.2003).
- Tümtaş, Mim Sertaç ve Ergun, Cem (2014), “Göç ve Yoksulluk Kısacasında Yıkılan Bir Kent: Van”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 5(2).
- Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009), **T.C. Resmi Gazete**, 27256 (12.06.2009).
- TÜRK-İŞ (2019), “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri”, **23. Olağan Genel Kurul**.

- UN (2020), <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>, (01.04.2020).
- _____ (1990), http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/gocmen.pdf, (20.12.2019).
- _____ (2017), “International Migration Report 2017 - Highlights”, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf, (24.10.2018).
- _____ (2017), “International Migration Report 2017”, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, (24.10.2018).
- _____ (2019), “Uluslararası Göçmen Stoku 2019”, <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp>, (20.03.2020).
- _____ (2020), “International Migration Report 2020”, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020>, (20.04.2020).
- _____ “Uluslararası Göç Stoku 2019”, <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp>, (15.03.2020).
- UNHCR (2019), “Global Trends 2019”, <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html>, (01.04.2020).
- UNTC (t.y.), https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV13&chapter=4&lang=fr#EndDec, (20.12.2019).
- Ünal, Serdar (2014), “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 6(3), 65-89.
- Üstün, Nazlı (2016), “Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler”, **Konya Ticaret Odası**, Konya.
- Vardar, Nilay (08.09.2015), “Mülteci, Göçmen, Sığınmacı Arasındaki Farklar?”, *Bianet-Bağımsız İletişim Ağı*, 1.
- Webtekno (t.y.), “Çernobil Faciasından Sonra, 32 Sene İçinde Bölgede Hayat Nasıl Değişti”, <https://www.webtekno.com/chernobil-faciasindan-sonra-32-sene-icinde-bolge-de-hayat-nasil-degisti-h49281.html>, (28.11.2018).
- World Bank (2018), “GNI Per Capita, PPP”, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.PP.CD?end=2018&start=1990&view=chart>, (10.03.2020).
- WTO (t.y.), https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr_e.htm, (08.11.2019).
- _____ (t.y.), https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm#2, (08.11.2019).

- Yabancıların Çalışma İzinleri (2018), <https://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>, (15.03.2020).
- Yalçınkaya, Hakan ve Dülger, Selin (2017), “Küreselleşmenin Beyin Göçü Üzerindeki Etkisi: Türkiye”, **Journal of Social and Humanities Sciences Research**, 4(14), 1646-1654.
- Yılmaz, Abdurrahman (2014), “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri/ International Migration: Its Types, Causes and Effects”, **Turkish Studies**, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, Mevlüt (2012), “Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik Bir Perspektif”, **İnsan ve Toplum bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 1(4), 257-287.
- Yılmaz, Ömer ve Kaya, Vedat (2005), “Kamu Harcama Çeşitleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Sosyal Ekonomik Araştırma Dergisi**, 5(9), 257-271.



ÖZGEÇMİŞ

Gizem CİVELEK, 2008 yılında Fatih Sultan Mehmet İlköğretim Okulu'nu; 2012 yılında Arhavi Hüseyin Gürkan Lisesi'ni; 2016 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

CİVELEK, bekâr olup, İngilizce bilmektedir.